

Bruk og forvaltning av skogressurser i Manang, Nepal.

Hilde Hovland Erstad

Masteroppgave

Institutt for Geografi, Universitetet i Bergen.

Høst 2006

Forord

Bak denne oppgaven ligger et langvarig arbeid, om ikke blod, svette og tårer. Det er et selvstendig arbeid, men jeg har fått god hjelp fra flere hold gjennom prosessen. Først og fremst vil jeg takke et fantastisk studentmiljø ved institutt for geografi. Sprudlende medstudenter, dere bidro sterkt til at jeg ønsket å gjennomføre arbeidet med en mastergrad, og har hjulpet meg å holde motet oppe underveis. Takk, takk! Irene og Tina; vi hadde et festlig feltopphold, tross magesjau og svarte og hvite kameler. Godt å ha noen å dele opplevelser og frustrasjoner med. Takk også til veileder Peter Andersen for nyttig veiledning og gode råd.

I would like to express my gratitude towards the informants and friends of Manang Valley, Annapurna, without whom this paper could ever have been written. My stay with you in Manang was an experience packed with joyful memories.

Kjære mamma og pappa, ikke bare har dere lagt premissene, men også gitt oppmuntring, hjelp og støtte underveis – tusen takk!

Torgeir! Takk for at du er her.

Bergen, 15. desember 2006

Innhold

1 Innledning	1
1.1 Tema og innhold.....	1
1.2 Problemstilling	3
1.3 Disposisjon for oppgaven.....	3
1.4 Introduksjon til feltområdet.....	4
1.4.1 Nepal	4
1.4.2 Arbeidsområdet: Manang.....	7
2 Fellesressurser	11
2.1 Allmenningen: Narrativet om en tragedie.....	11
2.2 Samhandlingsproblemet	12
2.3 Begrep og definisjoner	13
2.3.1 Eiendomsformer	15
2.4 Spillteorier.....	17
2.4.1 Laboratorietesting.....	18
2.5 Statlig styring eller privat eiendom?	19
2.6 Empirisk forskning: CPR – en fellesløsning.....	20
2.7 Et kritisk syn på designprinsipp	23
3 Andre teoretiske tilnærminger.....	27
3.1 Skog i Himalaya og Nepal	27
3.1.1 Avskoging eller krisemaksimering; Usikkerhet i Himalaya	27
3.1.2 Historiske linjer for skogforvaltning i Nepal	29
3.1.3 Moderne forvaltning; Lokale rettigheter	30
3.1.4 Brukergrupper – forfordeling eller bare vanlig fordeling?.....	31
3.2 Institusjoner og lokalsamfunnet	32
3.3 Farming systems approach	34
3.3.1 Jordbrukssystemet i Manang.....	37
4 Metode.....	39
4.1 Tilgang på kunnskap: Valg av metode.....	39
4.1.1 Kvalitativ og kvantitativ metode	40
4.2 Status	42
4.2.1 Outsider, ikke Insider	44

4.2.2	Kjønn i felt	45
4.3	Tolk	46
4.4	Situert kunnskap	48
4.5	Etiske implikasjoner	48
4.6	Utvalg av informanter	49
4.7	Intervjusituasjon	50
4.7.1	Validitet	52
4.8	Observasjon	52
4.9	Analyse	53
5	Bruk av ressurser	55
5.1	Ressurssituasjonen	55
5.1.1	Eiendomsstruktur	57
5.2	Hvordan blir ressursene brukt?	58
5.2.1	Jordbrukssystemet i Manang	58
5.2.1.1	Husdyrhold	60
5.2.1.2	Skogprodukter til åkrene	61
5.2.2	Husholdningsprodukter	66
5.2.2.1	Brensel	67
5.2.2.2	Bygningsmaterialer	68
5.3	Endringsprosesser i jordbrukssystemet	69
5.4	Oppsummering	72
6	Lokal forvaltning	73
6.1	Et narrativ virker lokalt	74
6.2	Regler for uttak av skogressurser	75
6.2.1	Regler for uttak av trevirke	76
6.2.2	Regler for uttak av NTFP	80
6.3	Egenskaper ved forvaltningsinstitusjonen	84
6.3.1	Forholdet mellom VDC og ACAP	86
6.3.2	En heterogen brukergruppe	90
6.4	Oppsummering	93
7	Virkninger av forvaltningen	94
7.1	Forvaltning gir muligheter	94
7.2	Regelbrudd	98
7.2.1	Overvåkning	100

7.3	Oppfatninger om skogens utvikling	102
7.4	Smidighet	104
7.4.1	Privatisering, entreprenørskap og brakk jord	106
7.5	Eksterne faktorer	107
7.5.1	Migrasjon	108
7.5.2	Marked	108
7.5.3	Staten	109
7.5.4	Teknologi	110
8	Avslutning.	111
8.1	Nødvendig bruk.....	111
8.2	Tradisjon for forvaltning	112
8.3	Stedsspesifikke faktorer viktige for forvaltningspraksisen	115
	Referanseliste	117
	Appendix	124
	Informantliste	124
	Critical Enabling Conditions for Sustainability on the Commons.....	126

Figurer, kart og bilder

Figur 1.1: Utsnittskart fra Asia. Nepal er skarvert.	5
Figur 1.2: Kart over Nepal med distriktsinndeling. Manang er skravert.	6
Figur 1.3: Oversikt over Annapurnaområdet	10
Figur 1.4: Kart over Manangdalen, med VDC-inndeling.	10
Figur 3.1: Farming system, med eksogene faktorer (Ellingsen 1995; Ystanes 1999).	35
Figur 3.2: Jordbrukssystemet i Manang, de endogene faktorer.	37
Figur 4.1: Geiter på innmarksbeite før vekstsesongen starter	54
Figur 4.2: Glimt fra Manang	54
Figur 5.1: Skogkledd sørsiden i front og nordsiden av dalen i bakgrunnen.....	56
Figur 5.2: Forholdet mellom innmark, utmark og husdyr i Manang.....	58
Figur 5.3: Gjødselen samles opp, Humde.	62
Figur 5.4: Gjødsel fordeles på åkeren.	62
Figur 5.5: Seabuckthorn, sopp og nyper.	66
Figur 6.1: Velfylte dokos bæres ned fra Chhyongkor	78
Figur 7.1: Harpiks eller regelbrudd?	98

Tabeller

Tabell 1; Oversikt over bønder i øvre Manang, og hvilken drift de har (Central.Bureau.of.Statistics 2002).	64
Tabell 2; Folketall for øvre Manang, fra 1971 til 2001 (Rogers 2004).....	70

1 Innledning

1.1 Tema og innhold

Skog og skogprodukter er en sentral del av mange jordbrukssystem, og skogen er en basis for det lokale økosystemet. For fattige land med 60-80% av innbyggerne sysselsatt innenfor jordbrukssektoren, i stor grad i delvis selvforsyningsjordbruk, er ressurser fra utmarken helt nødvendige. Skog i utviklingsland har dermed blitt et sentralt fokus de senere årene, både innenfor utviklingspolitikken og miljøpolitikken. Skogressurser er fornybare, men med en begrenset regenereringsbase. Dermed er det viktig å utnytte ressursene på en bærekraftig måte for å bevare ressursbasen og dermed beholde tilgangen til ressursene. Med fattigdomsproblemer blir slik forvaltning vanskelig, og fattigdom blir sett som en hovedgrunn til miljøforringelse i utviklingsland (f.eks. WorldBank 1992).

Min Masteroppgave er tilknyttet et større forskningsprosjekt i regi av NUFU¹. Prosjektet omhandler "local effects of large-scale global changes ... on a local mountain community" (prosjektdokument, 2000). Det overordnede målet for prosjektet er å forstå sammensetninger i det agro-pastorale produksjonssystemet, og hvordan systemet responderer på globaliseringsprosesser. Studieområdet er en fjelldal i Nepal som heter Manang og ligger på nordsiden av Annapurnamassivet, ca 3500 moh. Globaliseringen har nådd de fleste steder på kloden, og i Manang er det tydelige spor av internasjonal påvirkning. Samtidig er det tradisjonelle jordbrukssamfunnet dominerende.

I denne oppgaven vil jeg drøfte praksis i forbindelse med bruk og forvaltning av skogressurser i Manang, Nepal. Målet med oppgaven er å gi et innblikk i hvordan skogen inngår som en del av jordbrukssystemet, og hvordan innbyggerne gjennom lokale forvaltningsinstitusjoner forholder seg til skogen som en begrenset, men fornybar ressurs. Jeg vil se om forvaltningen er effektiv. Med det mener jeg om den fungerer etter intensjonen, og hvordan eventuelle endringsprosesser påvirker forvaltningen. Jeg forstår Manang i en ramme av jordbrukssystem, og kartlegger systemet for å se hvordan prosesser virker lokalt. Det sentrale i denne sammenhengen er skogressursene, som i hovedsak finnes i allmenninger. I praksis fungerer

¹ NUFU (Nasjonalt program for forskning og utdanning) er et utdanningsprosjekt som bygger på utveksling med mottakerland for norske bistand, økonomisk støttet av Utdanningsdepartementet og Norad.

allmenningene som felleseiendom for innbyggerne i hver landsby. Derfor vil jeg med utgangspunkt i teorier om felleseiendom se hvordan organisering av felleseiendom foregår i Manang. Skillet mellom skog og andre utmarksressurser er uklart. Mange utmarksressurser finnes bare i skogen, og er således en del av den. Med kategorien skog mener jeg derfor alle produkter som finnes i skogen. Noen viktige ressurser finnes imidlertid både innenfor og utenfor det som kan kategoriseres som skog. Derfor vil jeg bruke utmarksressurser som en viktig kategori som også inkluderer beite og uttak av produkter som vokser utenfor det som vil bli betegnet som skog. Dette gjør jeg fordi forvaltningen av produktene i de to kategoriene er vevd tett sammen og bruken av produkter fra de ulike kategoriene til en viss grad kan erstatte hverandre.

Målet vil være å studere skogens rolle i Manangdalen, nærmere bestemt landsbyene Manang og Braga. Som nevnt blir fattigdom knyttet til miljøforringelser i utviklingsland, som også er grunnen til at Annapurna Conservation Area Project (ACAP) ble opprettet (KMTNC 1997). ACAP har laget en plan for å forhindre avskoging, og argumenterer med at skogen er en begrenset ressurs med lav regenereringshastighet i alpine høyfjellsområder. Videre er denne ressursen under press, særlig på grunn av økende turisme som medfører et økt behov for brennstoff (KMTNC 2003). Ved starten av prosjektet mitt stilte jeg meg noen spørsmål omkring temaet i forhold til feltområdet. Opplever de som bor i Manang avskoging som et problem, og på hvilken måte reflekteres det i de lokale forvaltningsreglene? I Manang har de egne regler som kontrollerer bruk av skog, som skiller seg fra reglene listet i ACAP sine reguleringer for området. Hva er folks holdning til den lokale praksisen, og hvordan skiller praksisen seg fra det som ACAP har foreslått? Forvalter innbyggerne i Manang skogen på en bærekraftig måte? Hvordan ser det ut som forvaltningen blir påvirket av globalisering, og hvordan klarer forvaltningsverktøyene å takle disse endringene?

Fra det teoretiske grunnlaget vet jeg at ressursbaser med flere ulike brukere har vært sett på som potensielle problemer, da brukerne uten noe felles system kan overutnytte ressursen. I flere slike tilfeller har imidlertid brukerne opprettet institusjoner som forvalter ressursbasen hensiktsmessig ut fra behov blant brukerne og i forhold til bærekraft for ressursbasen. Slike institusjoner er avhengig av flere faktorer i forhold til hvordan de fungerer. Det gjelder hvilke ressurser som taes ut, størrelsen på ressursbasen, egenskapene ved brukergruppen, forholdet mellom ressursbasen og brukergruppen, eller eksterne faktorer; forhold som vil variere fra sted til sted.

1.2 Problemstilling

Jeg formulert tre problemstillinger som jeg søker å svare på i denne oppgaven:

1. **Hvordan blir skogen i Manang brukt?**
2. **Hvordan blir uttak av skog forvaltet, og har denne praksisen endret seg de siste 30 årene?**
3. **Hvordan er forvaltningen i Manang organisert sammenliknet med teorier om forvaltningsinstitusjoner for fellesressurser?**

Gjennom problemstillingene håper jeg å belyse hvilke premisser som ligger til grunn for forvaltningen av ressurser i Manang, og hvordan ulike faktorer har virket på stedet for å skape en stedsspesifikk forvaltningsinstitusjon.

Jeg har også formulert noen hypoteser jeg ønsker å teste gjennom arbeidet mitt. Jeg tror hypotesene kan være et nyttig verktøy for å måle arbeidet underveis:

- Sesongarbeidere fra andre områder har ikke interesser i skogen, og dermed ingen insentiver for å bevare den, eller fokus mot langsiktig utnyttelse.
- Økt behov for skogressurser har ført til økt fokus på forvaltningssystemer.
- Lokal forvaltning av ressursene fungerer bedre enn sentral forvaltning, fordi brukerne i større grad stoler på, og er villig til å samarbeide med et lokalt forvaltningsapparat.

1.3 Disposisjon for oppgaven

Målet med oppgaven blir å svare på de tre problemstillingene. Etter en innføring i hva oppgaven skal handle om, vil jeg bruke resten av dette første kapittelet til å stedsbestemme oppgaven, gjennom å presentere feltområdet. Videre vil jeg ta fatt på arbeidet med å løse problemstillingene ved å presentere teorier jeg mener er nyttige verktøy for å analysere og forstå problemene. Det gjelder i første rekke allmenningsteorier som jeg diskuterer i kapittel 2, men også teorier om lokalsamfunnet og jordbrukssystemer som jeg fortsetter med i kapittel 3. Her tar jeg i tillegg med en presentasjon av skogforvaltningshistorien i Nepal. I kapittel 4 diskuterer jeg metodiske utfordringer i forbindelse med datainnsamling i felt. Metoden hjelper

meg til å vite hvordan jeg skal få svar på problemstillingene, og setter en del premisser for de data jeg analyserer senere. Metodiske utfordringer var noe av det mest lærerike for meg i arbeidet med masteroppgaven. Videre i oppgaven svarer jeg på problemstillingene jeg presenterte over. I kapittel 5 beskriver jeg hvordan skogprodukter brukes i Manang. I kapittel 6 og 7 tar jeg for meg hvordan den lokale forvaltningen er institusjonalisert og fungerer, og sammenholder dette med teorigrunnlaget. Det gjelder både grunnlaget for en forvaltningsinstitusjon i Manang, og den praktiske gjennomføringen av forvaltningen; hvilke regler som finnes og hvordan gjennomføringen av disse reguleringene foregår. Jeg diskuterer videre hvordan den lokale forvaltningsinstitusjonen legitimerer seg overfor statlig myndigheter, og hvordan forvaltningssystemet håndterer endringer og utfordringer knyttet til ressursituasjonen og ressursbruken.

Først følger imidlertid en kort introduksjon til feltområdet mitt, hvor jeg plasserer Manang i en geografisk kontekst.

1.4 Introduksjon til feltområdet

1.4.1 Nepal

Nepal er et lite land i Asia på 147.000 km². Landet grenser mot India i sør og Tibet/Kina i nord, og strekker seg fra 80° 4' E til 88° 12' østlig bredde, og fra 26° 22' N til 30° 27' nordlig lengde. Det er et svært sammensatt land, både geomorfologisk og klimatisk, fra jungel på de tropiske slettene i det sørlige lavlandet til isbreer og steinørken i de høyeste delene av Himalayafjellkjeden. Mellom disse ytterpunktene finner vi ulike klimasoner, og landet er preget av en høy gjennomsnittlig hellingsgradient. Nepal har monsunklima som innebærer tørr høst, vinter og vår, og kraftige regnfall om sommeren.

Figur 1.1: Utsnittskart fra Asia. Nepal er skarvert.

(www.un.org/Depts/Cartographic/english)

Nepal var tidligere delt i flere mindre kongedømmer, med interne konflikter og allianser. Nepal slik vi kjenner det i dag ble samlet på slutten av 1700-tallet under en monark fra Shahdynastiet i Ghorka, og hovedstaden ble flyttet til Kathmandu. Etter dette har landet vært én nasjon, men vi kan dele historien inn i ulike styringsepoker (Gilmour and Fisher 1991). Perioden fra 1846-1950 betegnes som Rana-tiden i Nepal. Da var kongen fra Shahdynastiet fratatt all reell makt, og landet ble styrt av statsministeren, en post som gikk i arv innenfor Ranadynastiet. I denne perioden fungerte Nepal som en føydalstat. I 1950 ble kongen gjeninnsatt gjennom en revolusjon, og deretter fulgte en tiårsperiode med demokrati og flere politiske partier, men òg liten grad av stabilitet. I 1960 tok kongen full kontroll, forbød politiske partier og innførte Panchayatsystemet. Dette var et forvaltningssystem i tre nivåer, hvor det laveste var landsby-panchayat, videre var det panchayat i hvert distrikt, og et nasjonalt panchayat tilsvarende en nasjonalforsamling. I 1990, etter en periode med voldelige opptøyer, avsluttet kongen panchayatsystemet, og tillot igjen politiske partier (ibid.). Nå ble panchayatsystemet avløst av en liknende modell, men hvor medlemmene ble valgt fra partiene. Også nå var det en nasjonalforsamling, en distriktssammenslutning i hvert av de 75 distriktene, og en enhet på landsbynivå. Enheten på landsbynivå ble hetende village development committee, VDC.

Figur 1.2: Kart over Nepal med distriktsinndeling. Manang er skravert.

(<http://www.un.org.np/maps/map.php>)

De siste 10 årene har Nepal vært preget av væpnet opprør fra maoistgrupper. I slutten av januar 2005 tok Kong Gyanendra over all makt da han kastet nasjonalforsamlingen og satte flere politiske ledere i husarrest. Han begrunnet handlingen med at det ble gjort for lite for å stanse opprørsgeriljaen, og han ville nå ordne opp i situasjonen. Resultatet ble blant annet at kampene med maoistene blusset opp. I månedene før jeg reiste i felt var det lenge uklart hvor vidt feltoppholdet ville bli mulig, da situasjonen var ustabil og utviklingen framover uklar. I slutten av april 2006 var det store optøyer mot kongens enevelde, særlig i Kathmandu, som resulterte i at nasjonalforsamlingen ble gjeninnsatt.

Nepal var i 2004 rangert av FN som det 10. fattigste landet i verden (www.un.org). I 2001 hadde landet 23 mill. innbyggere, med en vekstrate på 2.25 %, hvor 85% av befolkningen bor i rurale områder, og 60% av den økonomisk aktive delen av befolkningen har jordbruk som hovedyrke (NationalPlanningCommission 2003). Majoriteten er hinduer, og Hinduisme er den offisielle religionen i landet, men det finnes om lag 11 % buddhister (Central.Bureau.of.Statistics 2003). Det er særlig i høyfjellsområdene mot Tibet at de fleste buddhistene holder til. Manang er et av områdene med sterke "buddhistiske" tradisjoner, og bare 5 % hinduistisk befolkning (Central.Bureau.of.Statistics 2002).

1.4.2 Arbeidsområdet: Manang

Manang er lokalisert på nordsiden av Annapurna, i høyfjellet i Himalaya. Manang er både navnet på et distrikt, på en glasial dal øverst i dette distriktet, og på den største landsbyen i denne dalen. I tillegg er VDC-området for denne landsbyen, som også inkluderer to andre tettsteder, kalt Manang. Når jeg bruker betegnelsen Manang i oppgaven refererer jeg til Manang landsby eller Manang VDC. Dersom jeg skriver om hele Manang-dalen eller distriktet, vil jeg klargjøre dette eksplisitt i teksten. Den tydelig glasiiale Manang-dalen som utgjør øvre Manang og som er feltområdet for NUFU-prosjektet ligger på 84.00 E, 28.41' N og strekker seg fra 3100moh ca 2 mil nordvestover til 3600moh (se figur 1.3 og 1.4). Den har en flat dalbunn som er en elveslette, hvor flere av landsbyene ligger, mens Manang landsby ligger på moreneavsetninger 50 m over elven. Dalsidene består av usortert løsmateriale og konglomerater, terrassert til åkre. I sør steiler fjellene 7-8000 moh, med bretunger som strekker seg ned til 4000m. I nord er det tørrere åser, opp til ca 5000 m, med større brelagte fjelltopper noe lenger vekk. Det er i denne sørvendte dalsiden man finner åkrene, som strekker seg fra dalbunnen og et par hundre meter oppover, i all hovedsak irrigerte jordstykker.

I alt er det ca 2300 innbyggere i dalen (Rogers 2004), fordelt på ni landsbyer i syv VDC: Pisang, Ghyaru, Ngawal, Humde, Munji, Braga, Manang, Tenki og Khangsar. Munji er en del av Braga og Humde tilhører Manang VDC. Tenki er offisielt et eget VDC, men i praksis er de slått sammen med Manang, og har blant annet fellesmøter med Manang. Øvre Manang går også under navnet Nyishang, og folk derfra kalles for nyishang-ba. Folketallet er en vanskelig verdi å anslå, og de tall som finnes er til dels svært ulike. En av grunnene til dette kan være bosettingsmønsteret. Gjestetarbeidere og innflyttere kan være sammensmeltende grupper uten at alle blir talt opp i folketellinger. Videre er det store grupper av innbyggerne som bor det meste av året andre steder, men kommer "hjem" på sommerferie. Disse regner seg gjerne likevel for innbyggere i Manang og telles med i innbyggertallet.

Det er vanskelig å si sikkert hvor lenge det har bodd folk i øvre Manang. Jackson (i van Spengen 1978) viser til kilder som dokumenterer bosetting i Nyishang tilbake til 1100-tallet. Migrasjon er en viktig faktor i befolkningsutviklingen. Van Spengen (ibid.) skisserer et forløp der ulike grupper både fra sør og nord trolig har vandret gjennom området, mens noen har

bosatt seg. Befolkningen i dag har dermed en blandet avstamming, hovedsaklig fra Tibet og Gorka. De fleste som bor Manang i dag kaller seg Gurung, som er et gorkhalisk navn. En av informantene mine fortalte at de pleide å si om sitt opphav at *"our fathers are from Tibet and our mothers from Manang"* (informant 1b). Landsbyboerne i Manang har gjennom flere århundrer hatt utvidet kontakt med lavlandet og andre land på tross av sin avsidesliggende beliggenhet. Fra slutten av det 18. århundre fikk innbyggerne i dalen en spesiell handels- og reiselisens som fritok dem fra vareskatt. Denne muligheten ble utnyttet til utstrakt handelsvirksomhet i den grad at nyhesangbaene vokste frem som sentrale handelsmenn i regionen (Rogers 2004). Gjennom de neste hundre årene fikk de bekreftet skattefritaket på handelsvarer flere ganger, og da det ble innført visumplikt var manangierne blant de første som fikk visum, og hadde dermed enda et konkurransefortrinn særlig i forhold til internasjonal handel. I tidlige tider var det vanlig at handel ble drevet som en tilleggsnæring i vinterhalvåret, men etter hvert flyttet flere innbyggerne i Manang ut og etablerte seg permanent i Pokhara og Kathmandu, og senere i hele sørøst-asia som handelsfolk. Fra 1970 ble situasjonen vanskeligere for denne gruppen på grunn av økonomiske nedgangstider og økt konkurranse og de to siste tiårene har Manang i noen grad opplevd at folk har flyttet tilbake til dalen. Der finnes alltid mulighet til å klare seg ved å dyrke jorden. Det er et generelt trekk at de som flytter ut beholder jorden, som en forsikring dersom det skulle oppstå problemer ute og de må flytte tilbake. Dette er imidlertid også et proteksjonistisk trekk ved samfunnet i Manang, da det i følge de lokale reglene ikke har vært lov å selge jord til utenforstående. Denne regelen ble opphevet for tre år siden, men det er fremdeles ingen som selger jorden sin.

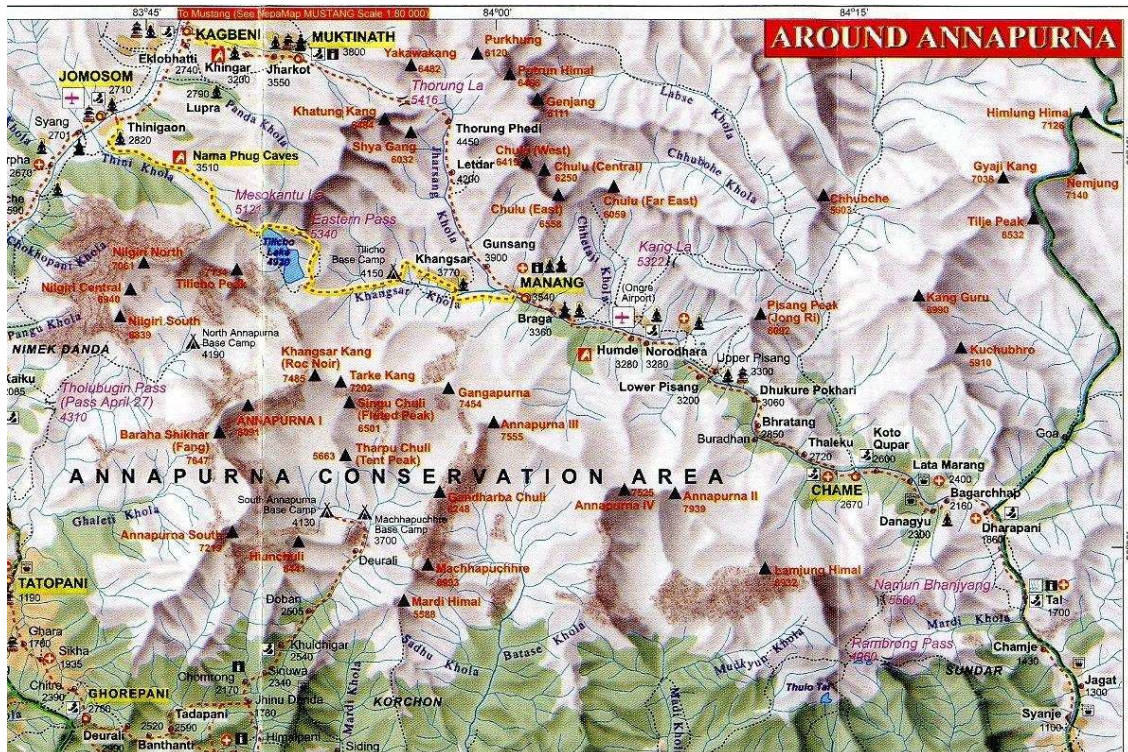
Hele tiden opp gjennom historien har jorden blitt dyrket i Manang, og de fleste som bor der i dag lever av jordbruket. Likevel mener Rogers (2004) at det tidligere sannsynligvis var noe mindre jordbruk og større grad av jeger- og sankevirksomhet. Nedgangstiden for handelsnæringen på 70- og 80-tallet kom samtidig med en økning i turisme i Manang, og mulighetene for å starte opp innenfor denne næringen ble utnyttet til fulle. Flere av dem som vendte hjemover startet opp overnattingssteder, butikker eller restauranter. Også noen av dem som holdt til i Manang fra før lånte kapital fra familiemedlemmer ute og investerte stort i den nye bransjen. Manang ligger langs "Annapurnasirkelen" og er derfor besøkt av mange fotturister hvert år, som ønsker å gå rundt Annapurnafjellkjeden. Antall turister har økt jevnt de siste 30 årene, fra under 1.000 i 1977 til over 12.000 i 2000 (Rogers 2004) og landsbyen Manang ligger på en god høyde for å utnytte dette. Ved rundt 3000 moh er det vanlig at

kroppen kjenner høyden for alvor. Dermed har de fleste turistene minst to overnattinger i Manang for å akklimatisere seg, til glede for det lokale næringslivet.

Levemåten i Manang er i all hovedsak selvforsyningsjordbruk, i et marginalt område. Lokaliteten i regnskyggen av Annapurna resulterer i en gjennomsnittlig årsnedbør under 400mm. Åkrene ligger i den soleksponerte nordlige dalsiden, mens den sørlige siden av dalen er skogkledd, i hovedsak av furu, einer, bjørk og noe gran. De viktigste jordbruksproduktene er hvete, havre, bokhvete, poteter og en del grønnsaker. I tillegg har bøndene sauer, geiter, kyr og yak til melkeproduksjon og arbeid, men mest for tilgang på gjødsel som åkrene er avhengig av for å produsere skikkelige avlinger (Aase and Vetaas 2006). I forbindelse med gjødsling finner vi også et av de viktigste produktene fra skogen: Barnåler som blir brukt som kompost sammen med møkken.

Manang er på den ene siden flettet inn i den globale verden. Der er kabel-tv, internetttilgang og ikke minst kan man treffe turister fra alle verdenshjørner gjennom de to turistsesongene, vår og høst. Mange av innbyggerne bor to til fire måneder i Kathmandu i løpet av året, eller de reiser til India. De fleste har dessuten slekt eller venner bosatt i hovedstaden. De lever med andre ord ikke i en spesielt lukket verden. På den andre siden bruker de en uke på å komme seg ned til lavlandet, til nærmeste bilvei. De pløyer jorden med okser og enkeltplog, og bor i steinhus uten isolasjon eller innlagt vann. Dette møtet mellom det "gamle" og det "nye" var det første som slo meg i møtet med landsbyene i Manangdalen, og noe av det som stadig forundret meg under feltoppholdet.

Før jeg går dypere inn i lokalsamfunnet i Manang, vil jeg ta en avstikker om det mer generelle. Jeg vil hente fram et teorigrunnlag som jeg kan trekke med meg inn i Manang.

Figur 1.3: Oversikt over Annapurnaområdet
(Himalayan MapHouse Pvt. Ltd.)

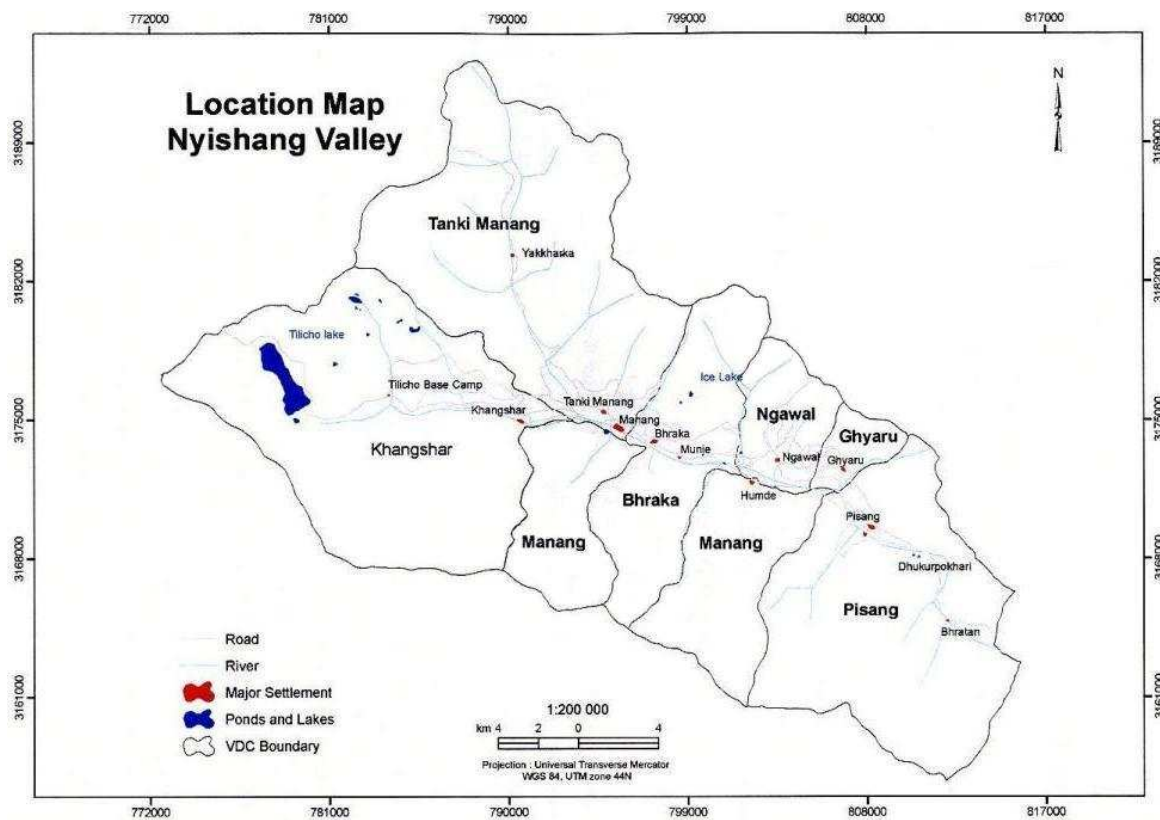

Fig. 4.1 Location Map of Study Area

Figur 1.4: Kart over Manangdalen, med VDC-inndeling.
(Paudel 2006)

2 Fellesressurser

2.1 Allmenningen: Narrativet om en tragedie

I 1968 publiserte Garrett Hardin sin teori om *The tragedy of the commons*, og gjorde dermed debatten om bruk av fellesressurser til et sentralt tema både innenfor og utenfor academia. Siden den tid har det vært en del av vår felles bevissthet at allmenninger ikke er en bærekraftig forvaltningsform. Hardin ((1968) 1977) viste til at rasjonelle mennesker unngår kollektivt rasjonelle avgjørelser fordi de vil oppnå et størst mulig personlig utbytte, og videre hvordan allmenningsrammen gir rom for at enkeltpersoner kan gjøre dette på andres bekostning. Grunnen er at individer i slike sammenhenger profitterer på eget bruk, mens kostnadene av uttak blir delt mellom alle potensielle brukere av ressursbasen. Problemet oppstår idet alle selvsagt ønsker å gjøre det samme, og ikke vil sitte igjen med regningen for andres inntekter. Hardin (ibid.) hevdet at alle ressurser som er åpne for fellesskapet vil bli brukt på en degraderende måte og til slutt ødelegges. Denne brannfakkelen ble kastet inn i miljødebatten og forutså en tragedie, ikke bare for noen enkelte områder, men for store deler av jorda.

”The most obvious feature of the ‘tragedy of the commons’ is oddly the least commented on, namely, its status as narrative” (Roe 1991 s.288). Et narrativ kan forklares som en historie om endring, men narrativet søker samtidig å forklare effektene av denne endringen gjennom kausale årsakssammenhenger. Dermed gjør narrativet krav på å være sannhet. Det forteller ikke noe om hva som kan skje, men om hva som bør skje eller vil komme til å skje (Roe 1991). Bakgrunnen for at et narrativ oppstår, vinner en sterk posisjon i opinionen, og blir brukt som forklaringsmodell lenge etter at argumentasjonsrekken og antakelsene det bygger på er tilbakevist, kan sammenfattes som behovet for forenkling. Mange miljø- og utviklingsproblemer er kjennetegnet ved kompleksitet og usikkerhet. Det er med andre ord mange faktorer som virker inn, og det kan være vanskelig å anslå faktorene hver for seg, og ikke minst den relative betydningen av dem. Et narrativ fungerer som en enkel og tydelig framstilling for å kunne forholde seg til denne usikkerheten. Det kan dessuten for mange aktører være hensiktsmessig å skjule sine interesser bak slike forklaringsmodeller (ibid.), noe jeg kommer tilbake til i kapittel 2.5.

Nyere forskning har vist, med en stadig økende rekke eksempler, til tilfeller der allmenningens formen fungerer i praksis, uten å resultere i tragedie. Her har brukerne av en felleseiendom klart å skape et forpliktende sameie, der det ikke gis rom for å ødelegge den ressursbasen som alle er avhengig av. Framstillingen til Hardin ser altså ikke ut til å holde i virkeligheten til enhver tid. Ingen ressursystemer under felleseie er like. De består av ulike typer ressurser, brukergrupper, forvaltningssystem og eksterne faktorer som markedspress, statlige forhold og sosiale forhold (Agrawal 2002). Jeg vil hevde at vi de siste årene har sett en stadig økende grad av bevissthet rundt det faktum at allmenningens tragedie er et narrativ. Når det er sagt er det ikke tvil om at det i lang tid har vært et grunnleggende trekk i utviklingshjelp og i politiske lærebøker at felles forvaltning av ressurser i form av allmenninger ikke vil fungere. Fundert i Hardins modell vil allmenninger være en negativ trend i forhold til mål om bærekraftig ressursutnyttelse, noe som i flere tilfeller har ført til vestlig sponning av en oppløsning av lokale forvaltningsstrukturer med overgang til statlige eller private løsninger. Forskningsfeltet på felleseide ressurser er preget av kompleksitet. Det er vanskelig å produsere modeller som tar høyde for alle variasjoner og usikkerheten knyttet til dem, og som er forståelige for folk utenfor forskningsmiljøet. Dette gjør at narrativet om allmenningens tragedie fremdeles finner fotfeste, fordi det er enkelt å forholde seg til. Narrativer kan gjøre oss blinde for andre løsninger, eller måter å forstå landskapet og de lokale betingelsene. Det er imidlertid viktig å være var for lokale forhold og ikke forvente det samme alle steder. Når det er sagt, kan vi ikke legge skjul på at det finnes eksempler hvor Hardins teori stemmer. Det generelle for disse er at de ikke har klart å løse "the collective action problem" - samhandlingsproblemet.

2.2 Samhandlingsproblemet

Det grunnleggende problemet med forvaltningen av fellesressurser, eller felles forvaltning av ressurser, er samhandlingsproblemet. Dersom man har tilgang på en fellesressurs vil det rasjonelle mennesket ta ut enheter slik at han øker sitt økonomiske utbytte, men som Hardin viste kan dette ødelegge ressursbasen på lengre sikt, noe som vil være svært lite hensiktsmessig både kollektivt sett, og for individet i framtiden. Problemet er at når det rasjonelle mennesket handler på en måte som er hensiktsmessig for seg selv, så er dette irrasjonell handling i et kollektivt perspektiv. På denne måten stiller man spørsmål ved hele tanken om det rasjonelle mennesket. Hardin bygget sin teori på den samme tankegangen som

har lagt til grunn for tenkere og teoretikere lenge før Hardins egen tid. Aristoteles observerte at *"what is common to the greatest number has the least care bestowed upon it."* (Politics, Book II, ch. 3, i Dolsak, Ostrom et al. 2002, s. 8), og Adam Smith, som la grunnlaget for privatisering gjennom sin teori om markedøkonomi formulerte seg slik: *"We are not ready to suspect any person of being defective in selfishness"* (Smith, 1977 [1884]: 446, i Dolsak, Ostrom et al. 2002, s.4). Det er det samme prinsippet som Mancur Olsen diskuterer i publikasjonen *The Logic of Collective Action* fra 1965. Teorien han presenterer her, som senere ble kjent som *"zero contribution thesis"*, beskriver at rasjonelle mennesker som handler i egeninteresse ikke vil handle for å oppnå fellesgoder uten at det foreligger spesielle mekanismer som styrer dem i en slik retning (Ostrom 2000). Ostrom (ibid.) hevder at zero contribution thesis underbygger antagelsene i politiske lærebøker om at individer trenger et eksternt påtvunget regelverk for å overvinne samhandlingsproblemer, og en eksternt håndheving av disse reglene for å oppnå langsiktig egeninteresse. I stedet for å se en mulig løsning på samhandlingsproblemene fjerner man altså problemet ved å unngå nødvendigheten av samhandling.

Oppmerksomheten rundt "allmenningens tragedie" initierte forskning som har brakt frem eksempler på velfungerende allmenninger, der deltakerne eller brukerne av ressursen, har evnet å tenke på gruppen og på ressursbasen, og beregne langsiktige inntekter og kostnader. Brukerne har produsert stabile institusjoner slik at de kan forvalte ressursene på en mest mulig bærekraftig, fellestjenlig måte, og har dermed overvunnet samhandlingsproblemene, stikk i strid med hva det tidligere teoretiske grunnlaget forteller oss. Jeg vil gå dypere inn i denne forskningen, men først skal jeg definere begrepene jeg bruker.

2.3 Begrep og definisjoner

"Components of nature ... are considered to be resources when they provide means of sustenance to mankind" (Gibbs & Bromley i Berkes and Farvar 1989, s.23); en definisjon av ressursbegrepet som knytter det til tilgjengelig teknologi og institusjoner. Naturkomponenter blir først ressurser idet mennesker har mulighet for å nyttiggjøre seg dem. Dermed ble for eksempel malm først en ressurs i Norge for ca 3500 år siden. Ressursbegrepet er med andre ord relativt. Mange av de ressursene som mennesker er avhengig av, spesielt i den tredje verden, er common pool resources - fellesressurser. Både luft, sjø og ferskvannsreservoarer er eksempler på slike felles goder. I tillegg kommer en rekke landbaserte ressurser som grupper

av mennesker har tilgang til, og som representerer en viktig del av deres økonomiske grunnlag, for eksempel skog. I økonomisk teori er det vanlig å skille mellom private goder (private goods) og frie goder (public goods). Frie goder regnes som goder alle kan ha nytte av, uten at det går ut over andre, for eksempel gatelys. Om noen "bruker" gatelyset, er det fremdeles tilgjengelig for andre, det er med andre ord ikke mulig å ekskludere noen fra slike goder (Knudsen 1995). Private goder er derimot karakterisert nettopp ved at det én bruker konsumerer, reduserer mulighetene for hva andre brukere kan konsumere. Fellesgoder (common pool resources) klassifiserer Knudsen (ibid.) som noe mellom frie og private goder idet de til dels muliggjør ekskludering, men ikke i slik grad som med private goder. Ekskludering fra slike goder vil også avhenge av hvilken type ressurs det er snakk om.

Litteratur om allmenninger har i sterk grad vært preget av å tilhøre forskjellige forskningsmiljøer som ikke har vært særlig opptatt av hverandres arbeid. Dermed er det ikke utviklet en konsekvent begrepsbruk, noe som blant annet har ført til misforståelser (Dolsak, Ostrom et al. 2002). De to konseptene som i særlig grad har vært uklart definert og blandet sammen er common pool resources og common property resources – begge behendig nok forkortet CPR. Det siste begrepet impliserer en forvaltningsform, men har i stor grad blitt benyttet for å referere til en ressurs karakterisert ved spesielle egenskaper (Berkes and Farvar 1989). Forvaltningssystemer er et menneskelig fenomen, og kan ikke i seg selv knyttes til en ressurs, vi må skille mellom konsepter om ressurser og konsepter om forvaltningssystemer, og dermed har man fått et eget begrep som refererer til selve ressursen. Jeg bruker i denne oppgaven betegnelsen *fellesressurser* slik Ostrom (1990) bruker termen common-pool resources som et begrep for de ressurssystemer som diskuteres her. Slike ressurser er karakterisert ved at mer enn en person har tilgang til dem, og at det medfører kostnader å ekskludere noen fra ressursbasen. Videre er det slik at dersom én person bruker eller ekstraherer ressurser fra ressursbasen vil det virke begrensende på hvordan andre kan bruke den. Måten slike ressurser blir forvaltet på, er ikke en del av begrepet som er gitt over. De kan bli stående åpne, med åpen tilgang, satt under statlig styre eller falle inn under et felles eierskapsregime. Dermed bruker jeg termen *felleseide ressurser* for common property resources som viser til situasjoner av fellesressurser hvor det eksisterer kollektive forvaltningssystem (Dolsak, Ostrom et al. 2002). I nyere publikasjoner finner vi at flere forfattere unngår forkortelsen CPR, for ikke å skape forvirring mellom de to begrepene. Men det finnes også en tredje betydning av forkortelsen, som jeg bruker i min oppgave; Common

Property Regimes; felleseiendom med et forvaltningssystem, altså et ressursystem i en form for felleseid forvaltning, med en forvaltningsinstitusjon styrt av brukerne.

Runge (1984, i Knudsen 1995) skiller mellom eiendomsrettigheter på en noe annen måte enn den vi ser over. Han mener eiendomsinstitusjoner karakterisert ved muligheten til å ekskludere noen som oftest kalles privat eiendom, mens eiendomsinstitusjoner karakterisert ved rettigheter om inkludering kalles felleseiendommer, en motsatt forståelse av fellesressurser enn dem som kommer til uttrykk over. På en måte kan denne forståelsen være vel så god å bruke i Manang, der det i hovedsak er slik at fellesressursen skog er åpen for alle innbyggerne. Alle som bor i landsbyen er med andre ord inkludert i brukersystemet. De resterende arealene er privat eiendom, med andre ord karakterisert ved at det bare er den ene eieren av jordstykket som har rett til ressursene som finnes på det arealet. Begrepene jeg bruker blir likevel de samme.

Et ressursystem er selve basen hvor ressursen finnes, mens ressursenheter er det som hentes ut av ressursystemet, og som dermed ikke er tilgjengelig for andre brukere etterpå. En skog er et ressursystem, mens blader eller bark er enheter. Fellesressurser er som nevnt over karakterisert ved subtractability; én brukers uttak reduserer andres muligheter for bruk. Noen fellesressurser har imidlertid ikkeekstraherbare egenskaper også. Det gjelder for eksempel skog, som kan virke som flombuffer/flomkontroll, eller - som i Manang – skredkontroll. Renseevnen til store vannreservoar er også en slik egenskap, men med en tydelig smertegrense. Dersom det blir for mye forurensning vil ikke systemet klare å rense den, og hele ressursen er forringet. Slike tilleggsattributter kan ha betydning for institusjonene som skal forvalte ressursystemet, og må dermed kartlegges (Dolsak, Ostrom et al. 2002). Ostrom (1990) bruker termen appropriators om folk som henter ut enheter fra et ressursystem for på den måten å kunne bruke den samme termen uansett hvordan ressursystemet er organisert eller hvem som bruker enhetene etter hvert. I denne oppgaven vil de som henter ut enheter fra systemet i stor grad være de samme som nyttiggjør seg enhetene underveis, og jeg bruker derfor termen ”brukere” i alle sammenhenger.

2.3.1 Eiendomsformer

Ordet allmenning, eller commons, har dels blitt brukt i norsk og engelsk som en betegnelse både på et felleseid område, som utmarksbeite, men òg som referanse til en åpen plass, som

statsallmenningene. Berkes og Farvar (1989) refererer til begrepet commons på denne siste måten. De peker på at eiendom i moderne vestlig teori blir betegnet enten som privat eiendom, eller som statlig eiendom. Dersom områder verken er det ene eller andre, er de "common property", der termen ikke refererer til kollektivt eierskap av en gruppe, men til fravær av eierskap. Det er et gratis gode, "*owned by no one and belonging to everyone*" (NOAA, 1985, p.2, i Berkes and Farvar 1989, s.7). Knudsen (1995) peker på inkonsistensen i dette uttrykket. Common property viser nettopp til felles eiendom. Han bruker en firedeling med de tre ovennevnte eiendomsformene, - privat, statlig og felles - og en fjerde som han benevner non-property regime. Ofte er det mest interessant å fokusere på hvilken tilgang man har på uttak av ressurser og ikke hvordan eierskapet av landområdet er. Termen free access regime, eller åpen tilgang på norsk, blir således ofte brukt om ressurser som ikke er begrenset av noen eiendomsstruktur. I Manang har man ikke denne typen eiendom, som jeg har nevnt tidligere. Områder som ikke er privat eiendom er felleseiendom, ikke åpne områder. Her er det tydelig én gruppe mennesker, nemlig innbyggerne i hvert VDC, som har tilgang på de lokale ressursene. Det er ikke slik at hvem som helst kan komme og sanke det de ønsker. Hver allmenning må imidlertid studeres individuelt for virkelig å forstå dens juridiske posisjon. En klassifisering vil dermed bli avgrenset, og overkjøre realiteten til en viss grad (Sevatdal 1986).

Hardin ((1968) 1977) er upresis i sin artikkel når han navngir teorien sin som allmenningens tragedie uten å definere hvordan han forstår termen "allmenning". Eksempelet han bruker om beitemark er i praksis oftest å finne i en ramme av felleseiendom, men idet han presenterer problemer med ubegrenset befolkningsvekst i forhold til en begrenset ressursbase, modellerer han en situasjon uten eiendomsrettigheter. I tilfeller av fellesressurser med åpen tilgang er det enighet om at Hardin sin teori er relevant. For situasjoner der det er fri tilgang til å hente ut enheter fra ressursbasen, slik det for eksempel er med havfisket eller CO₂-utslepp er det tydelig at brukerne selv har vansker med å avgrense eget bruk, enten fordi det er så mange brukere at kommunikasjon blir vanskelig, eller fordi brukerne er svært ulike. Det økonomiske aspektet er selvsagt sentralt her. En hovedinnvending mot Hardins teori er at han ikke skiller mellom ressurssystem av denne åpne typen og systemer i felleseiendom (Pedersen 2002). Han modellerer for en situasjon med åpen tilgang for alle fellesressurser, selv om det empirisk ikke eksisterer så mange av dem. I et ressurssystem i felleseiendom er det en gruppe mennesker som deler ressursene i et avgrenset område, der andre ikke har de samme rettighetene som medlemmer av gruppen. I slike tilfeller kan gruppen styre ressursbruken, eventuelt med

formelle eller uformelle institusjoner som setter regler for bruk, som vi skal se på senere. Hardin og hans tragedie blir likevel sitert i omtrent alt som skrives om allmenninger og allmenningsforvaltning (Ostrom 1990; Roe 1991). Stone (2001) bruker en firkantet kylling som bilde på Boserups modell for befolkningsvekst og teknologiske nyvinninger². Vi kan nok se Hardin noe på samme måte. Hans modell om 'allmenningens tragedie' er i dag en innfallsvinkel. Forskere er enige om at det ikke fungerer på denne måten i virkeligheten, på samme måte som alle er enige i at en kylling ikke er firkantet. Men ved å ta utgangspunkt i at kyllingen faktisk er firkantet blir det enklere å videre forklare hvordan den egentlig er. En firkantet kylling vil fortelle en stor del om de observerte variablene, samtidig som det blir naturlig å stille spørsmål om hva som måtte til for å kubere den. På denne bakgrunn gir Boserups modell verdi for Stone "... *not in being the final word but in being the first word; it is a model made to be gone beyond ...*" (Stone 2001 s. 164). Fra Hardins første modell går vi dermed dypere inn i problematikken, for å forstå et bredere spekter av hva allmenningsproblematikken dreier seg om.

2.4 Spillteorier

Jeg vil i det følgende presentere teorier om forvaltning av fellesressurser. Mye av den tidlige teorien er ikke særlig aktuell i dag, men har vært utgangspunktet for videre forskning, på samme måte som 'allmenningens tragedie' initierte arbeidet i sin tid. Særlig gjelder det spillteorier, som har strukturert tankegangen om samhandlingsproblemer i årtier. Spillteoretiske modeller ble presentert for å forstå menneskelige handlinger, og har blitt brukt for å forklare allmenningsproblematikken. Spillteorier er modeller over menneskelig handling analysert som et spill. Mennesker er deltakere i et spill, med ulike strategier for hvordan de skal spille. Utfallet avhenger både av hvilke strategier de selv velger, og hvilke strategier de andre spillerne bruker. Et av de enkleste og mest kjent spillene heter "fangens dilemma" (PD: prisoners dilemma). Dilemmaet er fundert i at deltakerne ikke har kontakt med hverandre, og utfallet av spillet blir en suboptimal løsning for deltakerne fordi de ikke kan stole på hverandre. Å modellere for en slik situasjon gjør at teorien blir avgrenset i forhold til faktiske forhold, der kommunikasjon mellom brukere av det samme reservoaret er vanlig. Spillteoriene har blitt modellert for forskjellige situasjoner, med flere ulike mulige handlingsmønstre og utfall og med gjentakelser av spillet for å se på handlingsmønstre over

² Stone refererer til en ikke navngitt kollega i sin utledning av 'the square chicken', og nevner samtidig at begrepet må være inspirert av Harte's '*Consider a spherical cow*' (Harte, 1985)

tid. Her har også kommunikasjon blitt tatt opp i modellene. Spillteorier har i stor grad blitt brukt av økonomer for å studere aksjemarkedet og deltakernes reaksjoner, hvor modellene har fungert svært godt i forhold til virkeligheten. Modellene har blitt utarbeidet ut fra prinsippene til Olson (i Ostrom 2000) om zero contribution thesis, at deltakerne er rasjonelle mennesker som kun tenker på egne behov. Dette har imidlertid ikke vært like fruktbart i forbindelse med allmenninger.

2.4.1 Laboratorietesting

Det første eksperimentet med spillteorier i forhold til fellesgoder ble foretatt av Dawes, McTavish og Shaklee i 1977 (Ostrom 2000), og i dag foreligger et stort materiale med resultater fra ulike slike laboratorieforsøk. Ostrom (2000) lister opp syv funn som kan ledes ut fra dette materiale og betegnes som kjernefakta. For det første viser det seg at spillerne bidrar med mellom 40 og 60 % av sine evner og verdier til fellesgodet i første runde av et endelig spill, men etter første runde vil bidragene synke. Spillerne som tror at andre vil samarbeide har større sannsynlighet for å samarbeide selv, mens en rasjonell egoist ikke bidrar til fellesgodet uansett hva de andre spillerne gjør. Videre viser det seg at spillerne samarbeider mer etter hvert som de lærer spillet bedre. Ansikt til ansikt kommunikasjon styrker samarbeidet, som i slike tilfeller varer helt til siste runde av spillet. Dersom strukturen i spillet tillater det, vil deltakerne bruke av egne midler for å straffe dem som ikke bidrar til fellesskapet, til og med i siste runde av spillet. Flere eksperiment viser at de som er minst tillitsfulle i slike tilfeller transformeres til sterke samarbeidspartnere fordi de i stor grad er villig til å straffe gratispassasjerer. Resultatene viser også at ansikt til ansikt situasjoner er langt mer effektive, sannsynligvis på grunn av et rikere språk idet gratispassasjerene må tåle å lese kroppsspråket til dem som straffer dem, noe som gir en ekstra påkjenning. Til slutt poengterer Ostrom (ibid.) at nivået på bidragene til fellesgoder avhenger av mange kontekstuelle faktorer, som rammene for situasjonen, reglene for deltakelse, konkurranse, mulighetene for kommunikasjon og sanksjonsmuligheter og fordeling av goder.

Med de ovennevnte resultatene blir det vanskelig å hevde at alle individ deltar i spillet med det samme utgangspunktet, å være rasjonelle egoister, og at de foretar beslutninger på likt grunnlag. Ostroms (2000) argumentasjon går ut på at det må finnes flere typer spillere, altså at menneskelig oppførsel ikke er ensartet. I hovedsak forklarer hun funnene over ved å dele inn spillerne i tre typer. I tillegg til den rasjonelle egoisten, presenterer hun en "betinget

samarbeider” (conditional cooperators) og en ”ivrig politimann” (willing punishers). Moderne evolusjonsteorier støtter ideen om at mennesker har en nedarvet evne til å lære sosiale normer (Barkow, Cosmides og Tooby 1992 i Ostrom 2000). PD-spill med flere sekvenser har blitt brukt for å finne hvordan man tilpasser seg normer, og andre spillertyper. Det viser seg at dersom man har fullstendig informasjon om hvilken type hver av de andre spillerne er, vil de som bidrar til fellesgodet overleve, mens den rasjonelle egoisten blir utradert over tid. Dersom det i motsatt fall ikke er fullstendig informasjon, for eksempel i en stor populasjon, vil det være den rasjonelle egoisten som vinner det største utbyttet på lang sikt.

I følge Ostrom (1990) er allmenningene i realiteten så komplekse at en enkelt modell ikke vil være noe godt verktøy for å analysere case. I modeller vil variabler være fiksert for i det hele tatt å muliggjøre en modellering, men i den virkelige verden er det viktig å undersøke disse variablene da de kan ha betydning for det enkelte tilfellet. Selv om spillteorier kan fortelle noe om individers handlingsmønstre, er det likevel umulig å simulere et komplekst allmenningssystem i laboratoriet.

2.5 Statlig styring eller privat eiendom?

Løsningen på allmenningens tragedie fra de første teoretikerne var streng statlig styring eller – som ofte hevdet – en endring til privat eiendom (Pedersen 2002). Pedersen mener dette er noe av grunnen til at teorien ble så populær; det ble en måte å forene miljøtenkning med privatiseringen innenfor økonomisk tenking og modernisering. ”*Det var en god måte for mange ulike mennesker å snakke sammen*” (ibid.). Her er det viktig at vi kjenner igjen den vestlige måten å forstå eiendom (Berkes and Farvar 1989). Metaforen om allmenningen blir med andre ord brukt i policy making med to ulike løsninger. Enten peker argumentene i retning av offentlig forvaltning der statlig styring blir pålagt brukergruppene utenfra, eller så skal godene privatiseres for mer effektiv og lønnsom utnytting. Dette kan en gjøre ved å dele felleseiendommen mellom alle brukerne, eller én person eller et firma kan kjøpe opp rettighetene til hele ressursbasen. Det kan òg være en entreprenør som organiserer brukerne på en kontraktsbasis slik at et potensielt overskudd vil gå til entreprenøren. Teorien om privat eiendom hevder at dette sikrer en langsiktig og bærekraftig utnytting blant annet fordi det er enklere for eieren å regne inn langsiktig fortjeneste. Eieren kan i dette systemet vite mer om hva som vil skje på lang sikt fordi han ikke trenger å ta hensyn til de usikre faktorene i handlingsmønsteret til andre brukere. Der det er flere brukere blir inntektene fordelt på alle,

og da er det samme prosjektet bare lønnsomt dersom alle også deler kostnadene. På samme måte representerer statlig styring at aktiviteter rundt ressursystemet blir organisert og kontrollert av en instans utenfra. Kostnadene med å lage institusjoner som opprettholder ressursbasen og å overvåke at reglene blir overholdt, blir tatt av staten/entreprenøren, som også sikrer seg det potensielle overskuddet av et effektivt styresett (Ostrom 1990). Ostrom er svært skeptisk til det hun kaller enkle løsninger. Hun peker på hvordan individer blir fanget i en ond sirkel. Gjennom å sammenlikne alle liknende case med metaforen om allmenningens tragedie gjøres brukerne til hjelpeløse vitner uten kontroll over egen situasjon, i påvente av en uavvendelig tragedie, eller overstyring utenfra. Her finner vi også noe av forklaringen på den posisjonen som narrativet om allmenningens tragedie fikk. Ved å vise til at alternativet ville bli degradert og tragedie fikk entreprenører, både statlige og private, begrunnelsen de trengte for å ta kontroll over ressurser. ”[C]risis narratives are the primary means whereby development experts and the institutions for which they work claim rights to stewardship over land and resources they do not own” (Roe 1995 s. 1066). Ostroms (1990) hovedmoment er at brukerne selv kan være i stand til å gjøre noe med sin situasjon, og om de klarer det eller ikke avhenger av interne og eksterne variabler som ikke er tatt med i tidligere modeller. For en analytiker er det viktig å være klar over dette, for å finne ut av hva som faktisk skaper hver spesiell case. Fremdeles finner vi at teorien om allmenningens tragedie ligger til grunn i mange utviklingsprosjekter (ibid. & Knudsen 1995). Samtidig viser flere eksempler hvordan fellesgoder mange steder fungerer i en kollektiv forvaltning. Dersom vi gir rom for at dette kan være en løsning, og jobber mot det, kan det sikre individene i felleseiendomssystemer makt til selvbestemmelse og ansvar for eget liv og produksjon. Særlig kan dette være viktig for fattige mennesker som da ikke er avhengig av regler pålagt dem utenfra.

2.6 Empirisk forskning: CPR – en felleløsning

Fra begynnelsen av 80-tallet har mange forskere studert kollektive forvaltningsformer, og med en overveldende mengde empiri vært opptatt av å tilbakevise narrativet om at en ”Tragedie” vil ramme alle tilfeller av kollektivt organiserte ressursbaser. Studier av slik lokal forvaltning av fellesgoder kalles med en fellesbetegnelse Common Property Regimes (CPR). Områder deles inn i fire ulike grupper etter eierskap: fri tilgang, allmenning, statlig eierskap og privat eierskap. Fokuset rettet mot allmenningene og hvordan sosial organisering, institusjoner og normer er viktige faktorer i forståelsen av allmenningene og hvorvidt de blir utnyttet bærekraftig eller ikke. CPR-teoretikerne ser altså lokal forvaltning som en alternativ

løsning for fellesressurser, der det ikke er nødvendig med et initiativ utenfra for å få allmenninger til å fungere. Brukerne kan selv samle seg om et system som organiserer uttaket av ressursenheter på en langsiktig og lønnsom måte. CPR-teoretikerne viser gjennom empiri hvordan ressursbruk blir organisert av et lokalt fellesskap, som har fungert tilfredsstillende over lengre tid. I tillegg til å tilbakevise gamle påstander om allmenningsformen, har målsettingen vært å finne ut hvordan lokal forvaltning praktiseres, og hvorfor det har fungert i hvert tilfelle, med det formål å få generelle svar på utformingen av slike institusjoner.

Et problem med å implementere en frivillig løsning er, som Vincent og Elinor Ostrom så presist sier det at *"few individuals are willing to make considerable personal sacrifices if the primary benefit, ... will go to the least cooperative joint user"* (1977, s. 159). Målet blir dermed å lage et sett av regler og å få alle til å følge disse reglene, slik at en unngår gratispassasjerer. Det må opprettes en institusjon som kan utarbeide, endre og håndheve regler for bærekraftig ressursutnyttelse. Ostrom definerer institusjoner som: *"Sets of working rules that are used to determine who is eligible to make decisions in some arena, what actions are allowed or constrained, what aggregation rules will be used, what procedures must be followed, what information must or must not be provided, and what payoffs will be assigned to individual dependent on their actions"* (Ostrom 1990, s. 51). Ostrom (ibid.) identifiserer tre utfordringer i situasjoner med et samhandlingsproblem i relasjon til forvaltningen av fellesressurser: i) Forsyninger av et nytt sett av institusjoner, ii) Å skape troverdige forpliktelser, og iii) Gjensidig overvåkning av systemet. Forsyningsproblemet handler om kostnadene ved å innføre nye regler eller etablere institusjoner. Allerede for å produsere et forslag til organisering har noen brukt tid og krefter som de risikerer er forgjeves om ikke flere er villige til å fortsette prosessen. En kostnadsanalyse i forkant er vanskelig når man ikke vet hva andre vil velge å gjøre. Troverdige forpliktelser vil si at reglene som finnes blir fulgt. Dersom man har et sett med regler som ikke blir fulgt, har ikke disse reglene noen verdi. La oss si at en gruppe har forpliktet seg til å følge et sett med regler. Når det har gått en viss tid fra forpliktelsen ble inngått, vil det kanskje inntreffe situasjoner der brukerne ser umiddelbare fordeler ved å bryte reglene. Hva skal til for at det ikke skjer? Om man er usikker på hvorvidt andre følger reglene, blir det en lavere terskel for å bryte reglene selv. Ingen vil være den som bærer kostnadene ved å overholde et regelverk som alle andre bryter. Det gjelder altså å skape bindende forpliktelser over tid, og løsningen finner Ostrom i overvåkning. Kostnader ved eventuelle sanksjoner kan bidra til at det ikke er lønnsomt å bryte reglene, avhengig av at systemet med overvåkning fungerer. Når en institusjon er opprettet som definerer regler for

hvordan ressursbasen kan utnyttes, må det derfor være et visst nivå av overvåkning for å opprettholde systemet. Dersom det ikke finnes mekanismer for overvåking, kan reglene bli brutt og systemet bryte sammen. Det er en svakhet ved systemet hvis ingen kan vite om andre overholder reglene. Dersom det finnes et effektivt overvåkningssystem, kan alle føle seg trygg på at reglene blir overholdt inntil man får beskjed om noe annet, og det er med på å opprettholde troverdige forpliktelser.

Problemene over representerer for Ostrom ”*dilemmas nested inside dilemmas*”...” *Without monitoring, there can be no credible commitment; without credible commitment, there is no reason to propose new rules*” (1990, s. 45). Likevel finner vi tilfeller der brukere har klart å overvinne både 1. og 2. ordensproblemene. De har løst utfordringene ved å skape institusjoner ved at de har skapt troverdige forpliktelser gjennom overvåkning der samhandlingsproblemet er overvunnet. På denne måten har de klart å danne stabile institusjoner som fungerer over tid. For at institusjonene skal være robuste, må reglene kunne endres dersom det er behov for det. Ostrom identifiserer tre nivå av regler i en robust institusjon. Operasjonelle regler styrer det vanlige uttaket av fellesressursen og overvåkingen av og eventuelle sanksjoner i henhold til disse reglene. *Collective-choice rules*, kollektive regler, er regler som styrer hvordan de operasjonelle reglene kan utformes og endres, med andre ord hvordan forvaltningsinstitusjonen er utformet. De kollektive reglene virker dermed inn på de operasjonelle reglene. Øverst er *constitutional-choice rules*, konstitusjonelle regler, som virker på de kollektive reglene. Konstitusjonelle regler bestemmer hvem som er berettiget til, og har krav på å sette de kollektive reglene, og hvilke regler som skal brukes til dette (ibid).

Elinor Ostrom er den mest sentrale CPR-teoretikeren. I publikasjonen *Governing the commons* fra 1990 samler Ostrom flere casestudier fra felleseide ressursystem. Hun tar med både tilfeller der institusjoner og normer er bygd opp på en slik måte at de fungerer som et effektivt forvaltningsverktøy, og tilfeller der forvaltningssystemet ikke eller bare delvis fungerer. Ved å analysere flest mulig deler av disse systemene, har hun laget en oversikt over faktorer som har betydning for institusjonsdanning og rekonfirmering. I sine studier identifiserer hun åtte ulike faktorer, eller designprinsipp, som hun mener bidrar til å løse samhandlingsproblemer og letter innføring og vedlikehold av stabile forvaltningsinstitusjoner.

Ostrom ser ikke listen som absolutte kriterier, og mener dermed ikke at alle felleseide ressursystemer må oppfylle prinsippene om en forvaltningsinstitusjon skal fungere. Hun har

funnet at flere CPR-institusjoner fungerer selv om de bare er kjennetegnet ved noen av faktorene, men tror at dess flere av momentene over som er til stede, dess bedre er forutsetningene for at forvaltning skal kunne fungere. Gjennom videre forskning ser hun for seg at denne listen kan utvikles videre, for på den måten å gjøre det lettere for brukere andre steder å organisere seg.

2.7 Et kritisk syn på designprinsipp

Flere CPR-teoretikere har utarbeidet lister på samme måte som Ostrom. Ifølge Agrawal (2001) er de mest sentrale Ostrom 1990, Wade 1988/1994 og Baland og Platteau, 1996. Agrawal kritiserer imidlertid denne fremgangsmåten noe, ikke for innholdet i seg selv, men fordi han mener det gir et ensidig fokus på forvaltningsinstitusjonen. Dermed blir det lite vektlegging på hvordan ressursystemet, aspekter ved brukergruppen og medlemskap, og eksterne forhold kan påvirke den lokale forvaltningen og institusjonen i et langtidsperspektiv.

Agrawal diskuterer også enkelte av prinsippene som CPR-teoretikerne har kommet fram til, blant annet den begrensede vektleggingen på ressurskarakteristika. Både Ostrom, Wade og Baland&Platteau har identifisert faktorer som legger til rette for god lokal forvaltning, og blant disse finner vi kravet om en avgrenset ressursbase. Dette mener Agrawal er for enkelt. Det vil være både klimatiske og edafiske variabler som har betydning for regenereringen, i tillegg til at andre egenskaper ved ressursbasen har betydning for forvaltningen. Agrawal (2001) diskuterer blant annet to egenskaper; mobilitet og lagringsevne. Noen ressurser er mobile mens andre er stasjonære. Videre kan noen ressurser sankes inn og lagres mens andre må brukes umiddelbart. Det blir dermed mulig å dele ressurser inn i fire kategorier ut fra disse to faktorene. Både tømmer, ved og planter fra skogen er stasjonære ressurser, med varierende potensial for å kunne lagres. Videre tar Agrawal for seg gruppekarakteristika. Et av dem som har vært tydelige i studier lenge er gruppestørrelse. Olson konkluderte i 1965 med at mindre grupper har større sannsynlighet for å få til et vellykket samarbeid (Poteete and Ostrom 2004). Små grupper ble både av Wade og Baland & Platteau sett på som en fordel for ressursutnyttelsen, mens andre teoretikere har stilt spørsmål ved denne sammenhengen mellom gruppestørrelse og samarbeid. Homogenitet i brukergruppen var også tenkt å skulle fremme samhandling. Igjen finner vi en debatt, både om prinsippet i seg selv som har vært trukket i tvil, og om hva som karakteriserer en homogen gruppe. Det finnes mange ulike mål og inndelinger for å undersøke heterogenitet i en gruppe.

Det andre området som Agrawal mener Ostrom, Wade og Baland og Platteau ikke fokuserer tilstrekkelig på, er som sagt det eksterne miljøet, både sosialt, institusjonelt og fysisk. Det gjelder for eksempel demografiske forhold og markedskrefter. Problemet er at fokuset bare blir rettet mot forvaltningsinstitusjonen og ikke rammene denne institusjonen skal fungere i. Selv om de ovennevnte teoretikerne hver for seg er inne på flere momenter knyttet til eksterne faktorer, blir det ikke satt opp eksplisitt, og en neglisjering av at det lokale må fungere i en større ramme stiller Agrawal spørsmål ved (Agrawal 2002). Også Steins, Röling og Edwards (2000) gir CPR-tradisjonen med dens designprinsipp kritikk for å overse kontekstuelle faktorer. Steins et. al. hevder at i den grad konteksten trekkes fram, er det som årsaksforhold i tilfeller hvor forvaltning av fellesressurser har mislyktest. Ostroms bok fra 1990 hadde som et hovedmål å kritisere de gamle modellene og teoriene knyttet til "tragedien" ved å vise hvordan noen brukere har klart å utforme bærekraftige forvaltningssystemer uten eksterne vedtak eller influering, for å gi et alternativ til privatisering eller nasjonalisering. En slik innfallsvinkel kan ha bidratt til et manglende fokus på betydningen av eksterne forhold i suksess-case. Steins og Edwards mener det er opplagt at konteksten et ressurssystem befinner seg i har betydning for forvaltningen. *"The use of pre-defined categories and design principles diverts attention from the stakeholders' constructions of collective resource management, and the influence of contextual factors"* (Steins and Edwards 1999 s. 0). De kontekstuelle faktorene kan for eksempel være staten, eller det globale markedet. Dette kommer jeg tilbake til senere.

Agrawal etterlyser en mer metodisk undersøkelse som systematisk tar for seg ulike faktorer og dermed kan gi en fullstendig teori for hva som påvirker bærekraftige forvaltningssystemer for fellesressurser. Med utgangspunkt i de tre publikasjoner som alle presenterer i listeform hvordan allmenninger best kan forvaltes på en bærekraftig måte av lokale institusjoner, trekker Agrawal sammen alle variablene og identifisere noen tilleggsvariabler. Det gir i alt 33 punkter, (se appendix II for fullstendig liste), delt i seks hovedgrupper: i) Resource system characteristics, ii) Group characteristics, i & ii) Relationship between resource system characteristics and group characteristics, iii) Institutional arrangements, i & iii) Relationship between resource system and institutional arrangements, iv) External environment. Med så mange faktorer som innvirker på institusjonsbygging, vil det i realiteten være omtrent umulig å forske på den relative betydningen av hver faktor i hvert enkelt tilfelle. Det lar seg ikke gjøre i praktisk forskning, og dermed kan man vanskelig lage gode gyldige modeller eller

teorier. Listens funksjon som framgangsmåte eller handlingsprinsipp for forvaltning er dermed redusert. Listene er likevel et godt verktøy; som et utgangspunkt, men viktig å være klar over dens begrensning. Det vil si at i noen tilfeller vil det bare være enkelte prinsipper som har betydning, eller det kan være andre stedsspesifikke faktorer som er viktige.

Steins & Edwards (1999) kritiserer CPR-tilnærmingen for dens fokus på "single-use resources". For mitt tilfelle vil det være for lite. Skogen i Manang inneholder ikke bare ved, men andre typer ressurser òg. Dersom en ressursbase produserer flere ulike ressurser kan det også bli ulikt hva man ønsker å bevare, og hva de ulike brukerne mener er vellykket forvaltning. Røling, Steins og Edwards (2000) diskuterer hvordan folk som er utenfor brukergruppen kan ha vansker med å evaluere forvaltningssystemet dersom de ikke klarer å sette seg inn i brukernes ønsker og mål med institusjonen. Dette kan nemlig være ulikt for ulike situasjoner. Suksess kan være forskjellig for ulike grupper, og det er viktig å identifisere hovedformålet med ulike institusjoner. En forsker kan derfor ikke anta å vite formålet med en forvaltningspraksis på forhånd fordi det kan være ulikt i ulike situasjoner. Nyere CPR-litteratur anerkjenner denne utfordringen (se blant annet Stern, Dietz et al. 2002).

Et annet problem med CPR-teoretikernes fremgangsmåte med desingprinsipp slik Steins og Edwards (1999) ser det, er at det gir grunnlag for "blue-print" løsninger. Dersom det finnes en smørbrødtype for hvordan en forvaltningsinstitusjon skal skapes og fungere, er det lett å overse det unike i hvert tilfelle, og dermed står man også i fare for å overse viktige prosesser eller faktorer i brukernes eksisterende forvaltningssystemer.

Migrasjon er en trussel mot bærekraftig samhandling (Ostrom 2000). Emigrasjon kan føre til endringer i grunnlaget for institusjonene gjennom tap av ressurssterke personer, eller endringer i økonomiske forhold. Immigranter kan på den andre siden komme uten å delta i fellesskapet på grunn av manglende tillit til systemet, eller fordi de blir ekskludert av de etablerte deltakerne. Ny teknologi vil også gi utfordringer i forbindelse med forvaltningen. Det kan ta tid for institusjoner å tilpasse seg ny teknologi, og de endringer det måtte gi for mulighetene til uttak, og dermed for kostnads-/inntektsforholdet. På samme måte vil tilgang til eksterne markeder være av betydning for den lokale institusjonen. Uten et marked for kjøp og salg av produkter vil uttaket i hovedsak gå til å dekke primærbehov hos den enkelte bruker. Det er en grense for hva hvert individ kan forbruke. Dersom regenereringsraten for basen ligger over nivået for bruk blant de lokale, vil den utnyttes bærekraftig. Hvis ikke må

brukerne skjære ned på sitt forbruk og gjøre prioriteringer, inntil et visst punkt som er minste nivå av hva som kan tåles. Om det ikke er mulig å stramme inn mer på uttaket vil ressursbasen ødelegges. Om brukere tar ut ressursenheter for videresalg, vil de ikke ha noen grense for hvor mye som er nok å ta ut, da det alltid vil være et ønske om å tjene mer penger (Agrawal 2001). Dersom det ikke i slike tilfeller blir tatt strenge grep, kan konkurransen mellom brukerne ødelegge ressursbasen. Her ser ikke brukerne overlevelse per se i å bevare basen, men ser hva de andre tar ut, og ønsker å ta det samme da det ikke kan argumenteres for at noen av de andre egentlig har bruk for så mye som de tar. Om brukerne derimot bruker ressursbasen til å tilfredsstille grunnbehov vil det være mulig å nå et nivå hvor dette behovet er dekket, og strenge forvaltningspraksiser kan innføres på dette nivået.

Agrawal (2002) understreker nødvendigheten av å huske at den lokale allmenningen har utviklet seg, og fungerer i en større kontekst. Det er ikke mulig å se på det lokale i seg selv, noe som særlig gjelder når man skal finne generelle faktorer. Variabler kan ekskluderes fra undersøkelsen bare dersom de er konstante for alle situasjoner. Verken markedsbehov, demografiske endringer og statlig politikk kan sies å være konstante for allmenninger av alle typer, alle steder.

I en konklusjon av boka "The drama of the commons" oppsummerer Stern et.al. (2002) noe av den viktigste kunnskapen forfatterne har tilegnet seg gjennom forskningen. De slår blant annet fast at tre forhold er nødvendige, men ikke nok til at selvorganiserte institusjoner kan oppstå og fungere. Vi finner alle tre igjen i Manang: For det første må ressursen være viktig nok for brukerne til at de ønsker å investere i å etablere en forvaltningsinstitusjon. Videre må brukerne ha aksept fra det eksterne miljøet til å kunne endre regler i henhold til egne ønsker og behov. Til slutt må brukerne ha mulighet til direkte kontakt med andre brukere av den samme ressursbasen. På bakgrunn av forskningen på allmenninger de siste 20 årene er det på tide å motsi Adams, og gjøre oss klar til å mistenke mennesker for å tenke på andre enn seg selv. Gjennom å utvikle og opprettholde institusjoner for forvaltning av fellesressursene tenker den enkelte bruker ikke bare på seg selv, men både på den kollektive gruppen han er en del av, og på fremtidige brukere av ressursen.

3 Andre teoretiske tilnærminger

I tillegg til allmenningsproblematikken har det vært andre diskusjoner og teorier som har vært nyttige for meg i dette studiet, og som har vært viktige for forståelsen av de problemstillinger jeg har arbeidet med. Videre vil jeg kort ta for meg noe av dette.

3.1 Skog i Himalaya og Nepal

Studieobjektet i denne oppgaven er skogbruk i en landsby i Nepal. Jeg vil derfor redegjøre for utviklingen av skogpolitikk i hele Himalayaregionen, og videre presentere en historisk oversikt over forvaltningen av skogen i Nepal.

3.1.1 Avskoging eller krisemaksimering; Usikkerhet i Himalaya

Gjennom de siste 30 årene har det vært skrevet mye om Himalaya, både akademiske publikasjoner og tekster i massemedia. Ives og Messerli skriver i boken *The Himalayan dilemma* om det de kaller ”*The theory of the Himalayan (environmental) degradation*” (1989), som refererer til den gjentatte påstanden i teorien som i hovedsak sier at menneskeskapt avskoging fører til flom og enorme katastrofer for folk på slettene nedenfor Himalaya-massivet. Dette skjer gjennom en kjede av årsakssammenhenger som jeg skal oppsummere helt kort. Det hele starter med befolkningsvekst blant annet på grunn av bedre helse og medisiner, som igjen fører til økt behov for ved, jordbruksland, tømmer og fôr. Dermed øker presset på skogen, med påfølgende avskoging som resulterer i erosjon og tap av produktiv jord. Dette igjen påvirker den hydrologiske sirkelen og gir økt avrenning og flom, og samtidig uttørking av kilder. Sedimentene fra erosjonen legger seg i Bengalbukten. Samtidig fører mangel på brensel til at tørket gjødsel blir brukt som substitutt. Det resulterer i mindre gjødsel tilgjengelig for bruk på avlingen. Jordbruksavkastningen blir dårligere og stadig flere områder må taes i bruk som jordbruksland. Dermed er en ond spiral startet. Disse årsakssammenhengene ble popularisert av journalisten Eckholm i en avhandling med tittelen *Losing Ground* fra 1976 (i Guthman 1997), og ble fanget opp av både forskningsmiljø og massemedia, kanskje blant annet på grunn av den lettfattelige formen på presentasjonen. Ives

og Messerli navnga Eckholms teori Himalayan environmental degradation, eller HED, som er en vanlig forkortelse for teorien slik den er presentert ovenfor (se blant annet Guthman 1997).

Ives og Messerlis hovedargument er at teorien om Himalayas degradering er basert på ukomplette datasett, feil generalisering og andre metodiske feil. Dermed prøver de ikke å si at en krise ikke er relevant i området, men stiller spørsmål ved den annonserte krisen og ikke minst generaliseringene som ligger til grunn for den. Dersom vi godtar uriktige fakta er det vanskelig å gjøre riktige grep. Thompson og Warburton (1985) understreker den store variasjonen i området det er snakk om, og at det dermed blir feil å generalisere for hele området. ”*Decades-worth of policy has been directed at providing the solution to what is not, in fact, the problem*” (ibid. s. 29). Dersom vi vet hva som skaper et problem er det enklere å gjøre noe for å forhindre problemet, og i et sårbart område som dette uten tvil er, er det ekstra viktig å drive preventivt arbeid i stedet for å reparere skade etterpå. En eventuell humanitær krise i det tett befolkede området ved foten av Himalaya-fjellene kan fort utvikle seg til en katastrofe (Ives and Messerli 1989). Thompson (1985) understreker at å forkaste HED-teorien ikke innebærer en friskmelding av Himalaya, og det betyr heller ikke at vi ikke vet noe om området, men det understreker betydningen av omfanget av *the pale of certainty*. Begrepet viser til mengden av ulike teorier og innfallsvinkler som kan presenteres uten at det oppfattes som feil. Innenfor alle forskningsfelt finnes det en bredde av hva som kan karakteriseres som riktig, der ulike teorier ikke nødvendigvis stemmer overens, men der de heller ikke kan motbevise. Forskere kan dermed operere innenfor en viss bredde. Går de utenfor denne ”sikkerhetsflaten” vil de imidlertid falle utenfor det resten av forskningsmiljøet kan godta. Thompson (ibid.) argumenterer for at denne flaten er svært stor i tilfellet av Himalaya. Fordi usikkerheten knyttet til området er så stor, er det vært mulig å velge ut data som samsvarer med det man ønsker at faktaene skal være. På tross av de mange usikre variablene kan imidlertid HED-myten falsifiseres, og upstream-downstream linken i resonnetet blir liggende utenfor det vi kan anerkjenne.

Et viktig resultat av Ives og Messerlis (1989) analyse omhandler småbonden fra fjellgårdene. De mener at bildet som har blitt presentert av den Himalayiske bonden som en ignorant, ukyndig jordbruker skyld i store skader i lavlandet, er feil. Denne gruppen har helt misvisende blitt tildelt rollen som syndebukk. Messerli og Ives understreker at vi finner menneskelig påvirkning på miljøet i Himalaya, men hevder at det har mer innvirkning på mikro- og mesoskala miljø, og ikke alene kan være bakgrunnen for de store endringene på makronivå.

Der er det derimot naturlig forstyrrelse som skred, ekstreme nedbørssituasjoner og liknende som i hovedsak er bidragsyter. Det menneskelig avtrykket blir for det meste funnet i lokalsamfunnet. Men i den rammen kan det likevel gi alvorlige problemer. Samtidig stiller de spørsmål ved den ”etablerte sannheten” om at menneskelig påvirkning nødvendigvis er negativt. Ofte ser vi eksempler på hvordan menneskelige inngrep virker i motsatt retning av naturprosessene, også i henhold til HED-teorien (Thompson and Warburton 1985). Likevel er det ikke tvil om at mennesker i deler av fjellområdene har utnyttet ressurser ut over et bærekraftig regenereringsnivå. Men bonden har ikke noe reelt valg i forhold til hva han skal gjøre dersom han ikke kan skaffe mat til familien sin på annen måte, da er det for ham uinteressant hva den langsiktige kostnaden er. På bakgrunn av dette problemet hevder Thompson (ibid.) at det ikke behøver å ha betydning for de politiske beslutningene at HED-teorien ble forkastet. De tiltakene som var planlagt i fjellområdene dersom det fantes et årsak-virkningsforhold mellom avskogningen og flom, er de samme som er nødvendig for å bedre miljøet og situasjonen for arbeidere og bønder i fjellområdene. Den avgjørende forskjellen finner vi i at tiltakene kun er nødvendig i den regionen der de skal utføres, og ikke kan legitimeres gjennom katastroforebygging for lavlandet. Det er med andre ord ikke mulig å snakke om grensekryssende problemer. Det kan ha innvirkning både på nødhjelp og det politiske forholdet mellom landene i regionen. Da denne oppgaven fokuserer på mikroskala, finner jeg det ovennevnte interessant i forhold til hvordan menneskelig påvirkning virker i Manang.

3.1.2 Historiske linjer for skogforvaltning i Nepal

Forvaltningen av skog i Nepal har en lang og sammensatt historie. Fra tidlige tider er det lite tilgjengelige data å finne, men Gilmour og Fisher (1991) presenterer et mønster der Gorkhali-styret ikke viste særlig interesse for skogforvaltning overhodet. For dem var den beste bruken av skogområder å gjøre det om til jordbruksland, da det gav mulighet for beskatning. (Bajracharya, 1983; Mahat, 1986; in Gilmour & Fisher 1991). Det samme argumentet legger de til grunn for situasjonen under Rana-styret fra 1846 og utover. Etter Ranaenes fall i 1950, var hovedmålet for styresmaktene å gjøre slutt på alle former for føydalt jordrettssystem. Samtidig ble det fokusert på å verne skogen. Det var under disse forholdene, i et skarpt oppgjør mot de velstående privatiserings at ”*Private Forest Nationalization Act*” ble vedtatt i 1957. Formålet med loven var også å verne viktige skogressurser fra overutnyttelse. I ettertid har det fra flere hold blitt hevdet at loven førte til utvidet hogst og stort overforbruk av

ressurser fordi folk opplevde at skogen gjennom nasjonalisering ble tatt fra dem, slik det også blir vist til blant flere CPR-teoretikere. Gilmour & Fisher (1991) stiller spørsmål ved omfanget av denne hogsten. De argumenterer med at den store andelen av en analfabet befolkning langt fra Kathmandudalen aldri visste om loven, og heller ikke de neste lovene som ble vedtatt. I Manang hadde nok ikke Nationalization Act noen innvirkning nettopp av denne grunn (pers. kom. Rogers 2005). Dalen er så utilgjengelig at de sentrale myndigheter ikke hadde noe kontroll i området, og informasjon om endringer i lovgivningen nådde ikke ut til folket. De eldre informantene fortalte også at skogen "alltid" hadde vært forvaltet av landsbyboerne selv.

3.1.3 Moderne forvaltning; Lokale rettigheter

I nyere tid har lovgivningen endret fokus på skogressursene. Fra slutten av 70-tallet kom en vridning fra vern til lokalt bruk, der skogen fikk posisjon som en viktig ressursbase for befolkningen. Den 6. utviklingsplanen for Nepal fra 1981 har for eksempel "indigenous need" som første prioritet i skogsektoren, og i femårsplanen for 1985-1990 var hovedformålet for skogbruket å "...fulfil the people's daily needs of forest products..." (HMG, 1985:478, in Gilmour & Fisher, 1991). Tanken ble også videreført i lovgivningen gjennom *Decentralization Act* fra 1982 (Guthman 1997). Kontroll over skogområdene ble i større grad overlatt til lokale grupper, og utviklingen av brukergrupper for skog som en viktig del av forvaltningssystemet i Nepal har vært sentral de siste 20 årene. Mot slutten av 80-tallet kom endringer i lovgivningen med hensyn på grunnlaget for forvaltning, og i 1988 ble Master Plan for the Forest Sector Project opprettet, finansiert av blant annet HMG, Asian Development Bank og FINNIDA. Dette ble et tydelig brudd med gjeldende forskrifter om vern, en motsetning som er klart formulert i planen. I stedet burde fokus vris mot følgende fire punkter, som statueres blant annet i sammendraget:

- 1) satisfaction of basic needs (for firewood, timber, fodder);
- 2) sustainable utilisation of forest resources;
- 3) participation in decision-making, and sharing of benefits; and
- 4) socio-economic growth (Graner 1997)

Miljøødeleggelse og degradering av ressurser har stadig oftere blitt forklart med fattigdom (WorldBank 1992; Blaikie 1995), da fattige overbeskatter skogressurser på grunn av primærbehov. Endringene i lovverket i Nepal ved begynnelsen av 90-tallet var et direkte

resultat av denne forståelsen. Myndighetene søkte å døyve fattigdommen ved å gi folket tilgang til nødvendige skogressurser. I 1993 ble en ny Forest Act vedtatt, en lov med en brukergruppe-tilnærming (Forest User Groups) til skoguttak. Loven erkjenner forvaltning av skogressurser som et lokalt ansvar. Lokale grupper får ansvaret for forvaltning, og rettigheter til uttak av ressurser fra definerte områder. Dette er også i tråd med at CPR-tilnærmingen i stadig større grad er blitt det nye fundamentet for policy making (Steins, Röling et al. 2000). I Nepal fungerer det i praksis slik at en gruppe leverer inn en forvaltningsplan for det aktuelle skogområdet. Planen blir godkjent av departementet, representert ved lokale myndigheter, og gruppen får dermed lovlig tilgang på skogen i henhold til kriterier i planen sin (Graner 1999). Det bærekraftige aspektet er ivaretatt gjennom godkjenningen hos de lokale skogforvalterne, slik at ingen grupper skal kunne forvalte området sitt på en degraderende måte. Prinsipper som ikke å hugge friskt tømmer, og ikke lage kull går igjen i forvaltningsplanene. Brukergruppesystemet i Nepal ble anerkjent av FN, og vist til som et eksempel til etterfølgelse for god ressursforvaltning i skjæringspunktet mellom fattigdomsbekjempelse og bærekraftig utvikling. Elvira Graner stiller spørsmål ved prosjektet i en avhandling fra 1997.

3.1.4 Brukergrupper – forfordeling eller bare vanlig fordeling?

Graner arbeidet på begynnelsen av 1990-tallet med en studie om brukergrupper i Sindhu palchok distriktet. Hennes utgangspunkt var politisk økologi: en lenke mellom miljøsaker og sosiale og politiske prosesser. Det viktigste momentet hennes var at hun ikke bare studerte brukergruppene, men også innbyggerne i et område som ikke var medlemmer i en brukergruppe. Da loven om Forest User Groups (FUG) kom i 1993, var målet å sikre skogbruksrettigheter for de fattigste. Graner viser i sitt arbeidsområde at det er de mest ressurssterke og de fra de høyeste kastene som danner brukergrupper, mens de fattigste blir ekskludert fra gruppene. Som følge av strengere overvåkning over skogområdene i tilknytning til brukergruppesystemet sitter de som ikke deltar i brukergruppene igjen som taperne, med dårligere tilgang på skogprodukt enn de hadde fra før. Denne situasjonen viser seg også andre steder, som i Arun Valley (Andersen, pers. kom).

Det er de ressurssterke, gjerne dem med best kontakter oppover i systemet og dem som først får høre om ny lovgivning, som har evne til å samles og utarbeide forvaltningsdokumenter til godkjenning. Her spiller etablerte sosiale strukturer inn, slik at en fattig skredder ikke nødvendigvis er invitert med på møter og blir dermed ekskludert fra mulighetene til å delta.

Graner fokuserer særlig på en spesiell kaste: *kāmi* - smedene. Med behov for brensel, spesielt trekull, langt utover et normalforbruk er det lite lukrativt for andre å ha smedene med i sin brukergruppe. På denne måten faller de utenfor systemet. Det er ikke noe i lovverket som sikrer de fattigste deltagelse i brukergrupper. Graner (1997) fokuserer videre på at registrering av brukergruppene blir gjort av "tradisjonelle skogforvaltere" med naturfaglig bakgrunn men uten kunnskaper om samfunnsvitenskap og sosiale relasjoner. Dermed er det lett at lokale konflikter mellom ulike tradisjonelle brukere med ulik sosial kapital blir oversett. Masterplanen er dermed ikke særlig vellykket idet den ikke dekker sin egen målsetting. Noe av grunnen til at dette har skjedd er også at den hittil eneste evalueringen av planen bare har tatt utgangspunkt i brukergruppene, mens de som ikke var medlem av en gruppe ble glemt. Enheten for overvåkning av planen har bare fått 0,3 % av det samlede budsjettet, så mulighetene til å holde kontroll med prosjektet har vært begrenset (ibid.).

3.2 Institusjoner og lokalsamfunnet

Skiftet som ligger til grunn for endringen til lokalbasert forvaltning, med brukergrupper, finner vi igjen som en generell trend i internasjonalt utviklingsarbeid, særlig når det gjelder forvaltning av naturressurser. Slike prosjekt blir ofte samlet under betegnelsen 'community-based natural resource management'. Formålet med prosjektene er å fordele makt nedover i systemet, fra statlige instanser til individer og til instanser i mindre skala. På den måten skal individer få mer makt over egne naturressurser. Agrawal og Gibson (1999), setter spørsmålstegn ved begrepet "lokalsamfunn" (community), på bakgrunn av hvordan det oftest er definert. Et lokalsamfunn blir forstått på tre ulike måter; "*as a small spatial unit, a homogenous social structure, and as shared norms*" (Agrawal and Gibson 1999, p. 629). Problemet oppstår idet man innser at en slik forståelse ikke stemmer med virkeligheten. Et lokalsamfunn er ikke en uniform størrelse med en homogen sosial struktur. Det er sammensatt av mennesker med ulik erfaring, kjønn og utdanning. Ofte finnes også ulike livssyn og klasser innenfor et samfunn, som Graner (1997) understreker i sin avhandling. Dette gjør at innbyggerne i et lokalsamfunn kan ha ulike behov for, og tilgang til, ressurser. Dersom prosjekt for å desentralisere makt og øke lokal deltagelse blir satt i gang på bakgrunn av at alle innbyggerne er like er det tvilsomt om det er mulig å lykkes ut fra ambisjonene. Dette kommer nettopp til uttrykk i studier av Forest User Groups i Nepal, og da særlig studiene som retter seg utover medlemmene i brukergruppene.

Som et alternativ til "lokalsamfunnet" introduserer Leach, Mearns og Scones (1999) institusjonsbegrepet som et bedre utgangspunkt for lokal deltakelse. Da blir det mulig å identifisere relasjoner mellom ulike aktører i et samfunn. En institusjon blir definert som "*regularized patterns of behaviour between individuals and groups in society*" (Leach, Mearns et al. 1999, p 226). Medlemmer i et samfunn har flere ulike statuser og handler i samsvar med disse. En aktør kan for eksempel være datter eller familieoverhode, og en gruppe kan være høy kaste eller arbeidere. Dette impliserer en ujevn fordeling av makt.

For å forstå koblingene i en institusjon, og dermed ressurstilgangen for ulike aktører bruker Leach et al. (1999) begrepene entitlements og endowments. Entitlements ble først brukt av Sen (1982) i hans forskning på sultkatastrofer i områder med matoverskudd. Sens konklusjon var at selv om det var nok mat til alle i en region, er det likevel mennesker som ikke får tilgang på denne maten. De har med andre ord ikke de nødvendige entitlements for å tilegne seg det de trenger. Entitlements er de muligheter mennesker har for å realisere sin tilgang til potensielle varer. Leach et al. forstår entitlements som "*legitimate effective command over alternative commodity bundles*" eller "*alternative sets of utilities derived from environmental goods and services over which social actors have legitimate effective command and which are instrumental in achieving wellbeing*" (Leach, Mearns et al. 1999 s. 233). På en forenklet måte kan vi si at endowments er det en person har av kunnskap og goder, og av formelle rettigheter, men hva han kan bruke av dette er begrenset av hans entitlements. Endowment er da definert som "*the rights and resources that social actors have*" (Leach, Mearns et al. 1999 s. 233), for eksempel land, arbeidskraft og ferdigheter.

Et menneskes entitlements kan være avgrenset av maktrelasjoner, det handler altså om tilgang i forhold til kontroll av ressurser. For fullt ut å forstå dynamikken i hvem som kontrollerer ressurser, kobler vi sammen begrepene institusjon og entitlement. Sopp kan være en del av endowment for mennesker som bor nær et sted det vokser sopp, dersom de kontrollerer området, har de også kontroll over soppen som vokser der. For å kunne utnytte denne ressursen må imidlertid aktøren bruke arbeidstid for å sanke soppen. Dersom aktøren da ikke har kontroll over sin egen arbeidskraft vil ikke sopp være en del av hennes entitlement. Dette finner vi eksempler på dersom samfunnet er bygd opp rundt familieoverhoder som bestemmer hva de yngre skal gjøre og ikke gjøre. Da har de yngre ikke makt til å bestemme over sin egen arbeidstid, og de får dermed ikke tilgang til soppen likevel.

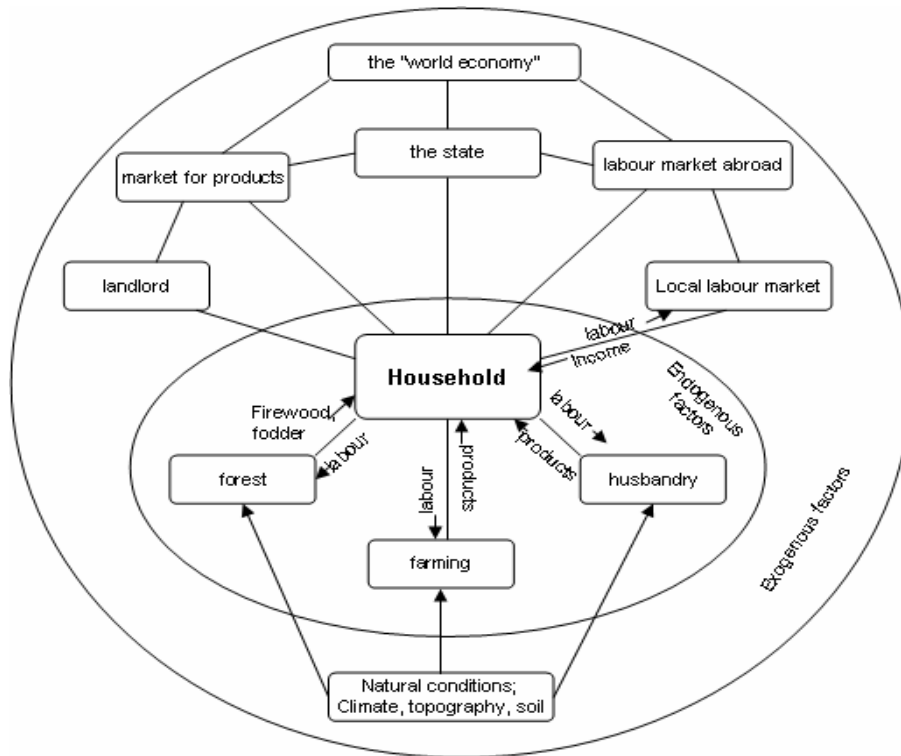
Mennesker har ulik makt, og som vi ser har de derfor ikke alltid mulighet til å utøve sine entitlements. Dette er mulig å forstå innenfor rammen av institusjoner, der ulike aktører er identifisert og hvor det finnes faste handlingsmønstre mellom aktørene. Ved å forholde seg til dette kan prosjekter bedre tilpasses de som trenger dem, ved å anerkjenne deres eksistens i relasjon til andre aktørers eksistens. Ved å se på alle medlemmer av et samfunn som like er man nødt til å få uoverensstemmelser i politiske endringer når virkeligheten viser seg å være annerledes.

3.3 Farming systems approach

Manang er et område som med sine turister og ”internettkafé” er tydelig knyttet til den globaliserte verden, men har samtidig et svært tradisjonelt jordbruk. Området bærer preg av å være et jordbrukssamfunn som i høy grad er selvforsyningsbasert. Jeg vil bruke teorien om farming systems for å beskrive og forstå prosesser i Manang. På norsk vil jeg bruke termen jordbrukssystem for farming system.

I *Comparative farming systems* (1987) presenterer Turner og Brush ”farming system approach” som ”an interdisciplinary approach to the study of agriculture” (s. 3). De hevder at et holistisk perspektiv er den beste måten å forstå steder hvor det foregår jordbruksproduksjon, ” a perspective that integrates the socioeconomic, political, environmental and technological elements of the system” (Turner and Brush 1987 s. 3). Teori om jordbrukssystem blir brukt av ulike fagretninger på forskjellig vis, dels for å beskrive hele enheten, men mest som et verktøy for å forklare en eller deler av systemet. Enheten vi studerer kan være den individuelle gården eller husholdet, eller det kan være en landsby eller liten region. Turner & Brush definerer et jordbrukssystem som ”any level of unit(s) engaged in agricultural production as it is wedded in a social, political, economic, and environmental context” (ibid; s.12).

Innenfor et jordbrukssystem er det ulike faktorer som medlemmer av husholdet har kontroll over. Disse betegner vi endogene faktorer, og systemet er satt sammen slik at det er interaksjon mellom de ulike faktorene. Dette vil jeg diskutere nærmere senere i kapittelet. I tillegg er det viktige faktorer utenfor husholdet sin kontroll – eksogene faktorer – som er nødvendig for systemet å forholde seg til, for eksempel klima, markedet og staten.

Figur 3.1: Farming system, med eksogene faktorer (Ellingsen 1995; Ystanes 1999).

Jord og arbeidskraft er to universelle faktorer i jordbrukssystemer. Et uttall av former for sosial organisering har blitt tatt i bruk for å mobilisere disse og andre faktorer for produksjon (Turner and Brush 1987). Jeg skal i det følgende beskrive fire forskjellige aspekter av menneskelige system for slik organisering. For det første har vi tradisjon og regler. Alle samfunn har reguleringer for arealbruk, men vi kan identifisere klarere formelle lover i høyteknologiske system. På samme måte kan vi se en endring av arealreguleringer fra spredt befolkede til tett befolkede områder. Felles er at det i alle samfunn finnes strukturer for hvem som kontrollerer og hvem som har rett til å bruke jordstykker, selv om eierskap finnes i ulike former. Tradisjoner kan også forklare dyrkningsmønstre. Komplementært til regler om bruk av jord finner vi reguleringer i forhold til arbeidskraft. Selv om de fleste bondesamfunn stoler på egen arbeidskraft til selvforsyningsproduksjon, ser vi intensive perioder i produksjonssyklusen der det er vanlig å leie inn arbeid utenfra gårdsenheten. Dette arbeidsmarkedet er også avhengig av regler.

Jordbrukssystemer er videre en del av institusjonelle rammeverk av ulike typer. Før fremveksten av kapitalismen og sosialstaten var det vanlig at regler og organisering av produksjonsenheten foregikk innenfor rammen av et slektsbasert system. Deltakelse i et

samfunn var styrt av medlemskap i slekten. Selv de mest isolerte steder er i dag en del av et større system, både økonomisk og politisk. I neoteknologiske jordbrukssystemer er det tydelig å se hvordan ulike formelle institusjoner påvirker og i stor grad styrer produksjonen, både gjennom forskningsinstanser og statlige institusjoners økonomiske bidrag. Gjennom slektskapsinstitusjoner som beskrevet over, bestemmes også forhold for den enkelte bonden, gjennom arealbruksregler, innhøstingstider og liknende, slik vi også finner i Manang.

Det tredje aspektet som Turner & Brush tar opp er befolkning. Befolkningsstruktur og endring har vært et stort tema for jordbruksforskere, med fokus på hvordan utvikling i befolkningen og jordbruksproduksjonen påvirker hverandre, blant annet med utgangspunkt i teoriene til Malthus og Boserup (Benjaminsen 2002). I Manang har befolkningen endret seg i takt med ulike migrasjonsstrømmer, både inn og ut av dalen.

Det siste aspektet er teknologi. Teknologiske utviklinger av produksjonsform, verktøy eller ideer bidrar til å nå målet om effektiv produksjon per arealenhet for jordbrukssystemet. Ulike teoretikere har sett at det finnes universelle mål for alle jordbruksformer, Boserup (1965, i Turner and Brush 1987) mener bøndene ønsker å minimere arbeidsintensiteten, mens Duckham og Masefield (1970, i Turner and Brush 1987) fokuserer på at målet er å optimere bruk av jord og arbeidskraft. Teknologien for å nå målene er det som binder de menneskelige, miljømessige og genetiske subsystemene i jordbrukssystemet sammen. Bonden må ha en formening om sammenhenger både innen hvert felt og mellom feltene for å ta rasjonelle avgjørelser om handlinger innenfor hvert subsystem. Bonden baserer seg på tradisjon, men må foreta konstante vurderinger på bakgrunn av evalueringer av systemet sitt.

Turner og Brush (1987) søker å klassifisere jordbruksproduksjon i relasjon til noen allmenngyldige trekk som alle jordbrukere må forholde seg til. Kan vi klassifisere jordbrukssystemene på denne måten blir det mulig å sammenlikne jordbrukssystemer ut fra reelle gyldige kategorier. Selv om T&B ikke har satt opp en standard for slik sammenlikning, har de understreket noen poeng, og fra disse kan vi delvis klassifisere det aktuelle systemet vi diskuterer. Hovedideen med denne tilnærmingen er altså det sammenliknende aspektet. Turner og Brush (ibid.) baserer klassifikasjonen på følgende tre universale komponenter;

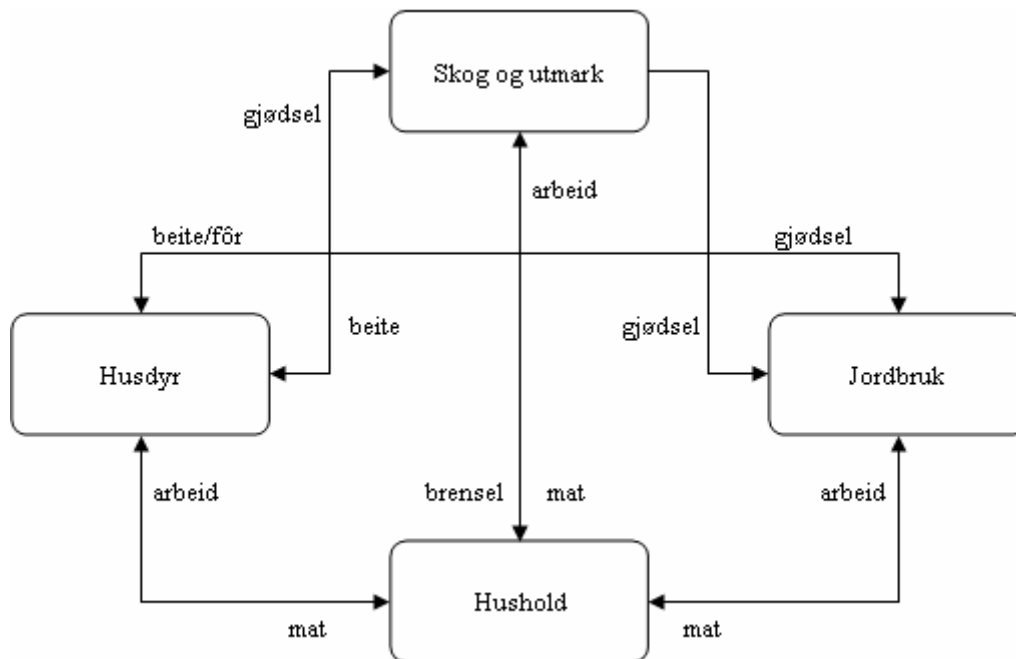
- Output intensity; refererer til utbytte per arealenhet per tidsenhet, f.eks. kg/ha/år. Utbyttet kan eventuelt måles i kalorier i stedet for kg for lettere å sammenlikne ulike produkt.

- Teknologi; nivå av input og type teknologi som blir brukt. Dette kan rangeres fra paleo-teknisk til neo-teknisk.
- Produksjonsform; denne komponenten viser om systemet er basert på selvforsyning eller markedsproduksjon.

Vi kan tenke oss hver av disse komponentene langs et kontinuum. Et hvert system er lokalisert en plass på skalaen for hver av disse komponentene, og målet vil være å plassere dem uavhengig av hverandre. Dersom vi gjør dette med flere ulike system kan vi være i stand til å sammenlikne dem.

3.3.1 Jordbrukssystemet i Manang

Et jordbrukssystem består av flere integrerte komponenter med ulik grad av interaksjon. Særlig vil noen faktorer i et typisk subsistenssystem ofte være knyttet tett sammen. Dette gjelder gjødsel fra husdyrene som er nødvendig i dyrkning. Det kan også være system der enkelte avlinger medfører et behov for andre vekster. Figuren under viser en oversikt over jordbrukssystemet i Manang i forhold til skog- og utmarksressurser.

Figur 3.2: Jordbrukssystemet i Manang, de endogene faktorer.

Det agro-pastorale produksjonssystemet i Manangdalen er satt sammen av flere integrerte aspekt, der skogen er en viktig del. Med en lokalisering i høyfjellet i Himalaya, uten tilgang via vei, er forsyning av kunstgjødsel så dyrt at det ikke er i bruk i det hele tatt. På grunn av dette er husdyr nødvendig for jordbruket som produsenter av gjødsel. Møkk fra husdyrene blir blandet med furunåler fra skogen og bidrar til energiutskiftning mellom innmark og utmark.

Jeg vil beskrive systemet som et lavteknologisk produksjonssystem. I Manang blir dyr brukt til pløying og for transport, men menneskelig arbeidskraft hovedkilden for arbeidskraft i jordbruket. For de mer velstående er det vanlig å ta inn arbeidere fra lavlandet som billig arbeidskraft. Verktøyet som er i bruk er enkelt, for det meste lagd av tre med enkelte ståldeler. Plogen er enkeltbladet med stålkappe framme, og rivene er kortskaftet med tre-fire ståltenner. Produksjonen er i stor grad til eget bruk, men en del av bøndene i Manang dyrker også grønnsaker som de selger til hotellene i landsbyen. Det potensielle markedet er imidlertid ikke større enn dalen, da det blir for dyrt å frakte varene en uke for å selge i lavlandet, hvor de dermed blir utkonkurrert på pris av lokale bønder med to til tre vekstsesonger i året. Jeg gir en nærmere beskrivelse av jordbrukssystemet i Manang i kapittel 5.

4 Metode

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for hvilke metoder jeg valgte å ta i bruk i arbeidet med oppgaven min. Jeg vil beskrive hvilke metodiske utfordringer jeg har hatt, særlig rettet mot metodetilnærminger i innsamling av empiri/data. Delvis dreies imidlertid fokuset også mot det metodiske grunnlaget for analyseprosessene. De betraktninger jeg gjør i dette kapitlet er dermed et grunnlag for å forstå empirien som ligger til grunn for analysen, og for å klargjøre hvordan jeg har arbeidet underveis, både med datainnsamling og med analyse av de samme data. Et sentralt moment i feltarbeidet var at jeg hadde problemer med å få tilgang på den informasjonen jeg ønsket. Det hang sammen med at skog er et konfliktområde lokalt. Ikke ved at det er lokale konflikter om skog, men ved at skogen representerer ressurser som innbyggerne ønsker å verne mot fremmede. En av strategiene for å beholde kontroll over skogressursene er å fortelle minst mulig om lokale praksiser i skogforvaltningen. Det blir et sentralt moment i metodekapitlet, og noe jeg kommer tilbake til i analysen.

4.1 Tilgang på kunnskap: Valg av metode.

Etter at jeg hadde valgt tema for oppgaven min, utarbeidet problemstillinger og gjennomgått relevant teori, var tiden kommet for å fokusere på datainnsamling og empiri. Spørsmålene rettet seg først mot hvilke data jeg trengte, og da jeg hadde kartlagt dette, var det neste problemet å finne ut hvordan jeg skulle få tilgang på den informasjonen jeg ønsket, fra de kildene der jeg forventet å finne informasjon.

Først ville jeg finne ut hvordan skogressurser blir brukt av lokalbefolkningen i Manang. Denne kunnskapen tenkte jeg å tilegne meg gjennom observasjon og intervju med menneskene der. Videre trengte jeg å vite hvilke lover og regler som skulle forvalte eller styre bruken. Jeg forventet at hovedkilden til dette ville være skriftlig, men planla også å snakke med VDC- og ACAP-representanter. Til slutt ønsket jeg å forstå uformelle regler, holdninger til reglene og praksisen blant de lokale innbyggerne. For å finne ut av dette, trengte jeg å intervju medlemmer av lokalbefolkningen.

Hvordan får jeg tilgang på den kunnskapen jeg søker? Eller med andre ord, hvilke metoder skal jeg bruke for å nå målet? For å nå et spesifisert mål kan man ofte velge mellom flere

ulike veier. Vanligvis er en eller noen av disse veiene bedre egnet enn andre, men vi ser også at veivalg avhenger av formålet med å komme fram. På samme måte må valg av metode bli gjort ut fra hvilke mål vi har, fordi de metoder eller fremgangsmåter vi velger for å samle informasjon i stor grad kan bestemme hva vi får vite (Fossåskaret 1997).

4.1.1 Kvalitativ og kvantitativ metode

I samfunnsvitenskaplig forskning er det vanlig å se et hovedskille mellom to typer metode; kvalitativ og kvantitativ. Egenskapene ved kvalitativ metode blir ofte satt opp i kontrast til kvantitativ metode relatert til hvilken type kunnskap man søker. Den enkleste måten å skille mellom kvantitativ og kvalitativt orientert metode, er å se på hvilke spørsmål vi stiller. Styrken ved kvantitative metoder er å finne svar på spørsmål som ”hvor mange, når, hvor, hvor mye” og andre målbare egenskaper, mens kvalitative metoder er vendt mot spørsmål av typen ”hvordan, hvorfor”. Thagaard (2003) påpeker videre at det kvalitative begrepet vektlegger prosesser og mening, mens kvantitative metoder fokuserer på variabler som måles i mengde eller frekvenser i stor grad uavhengig av den sosiale kontekst (Denzin og Lincoln 1994 og Neuman 2000, i Thagaard 2003).

Som problemstillingene mine viser, søker jeg to ting. For det første vil jeg få en oversikt over den faktiske bruken av skogressurser. Dette kan dels forstås som kvantitative data, idet det innebærer type skogprodukter som blir brukt, og hva de ulike delene brukes til. Her vil jeg også søke å kartlegge hvordan husholdningen er, og hvilke husdyr de har. Alt er målbare – kvantitative – størrelser, selv om jeg ikke har målt dem. Egenskapene ved denne typen data innebærer ikke at forskeren skal forstå sosiale prosesser eller mening i innsamlingen av dem. Her gjelder i større grad å se sammenhenger i utmarkssystemer eller andre jordbruksprosesser. Det andre forholdet jeg ønsker å finne ut av skiller seg fra det første på et vesentlig punkt. Jeg skal ikke bare finne ut hva innbyggerne gjør, men jeg ønsker også å forstå hvorfor de velger å handle slik de gjør. Jeg vil vite hvordan reglene i landsbyen påvirker innbyggerne, og hva meningen deres er om dem. Fra dette kan jeg trekke at jeg bør bruke noe kvalitativ metode i arbeidet, fra for eksempel Winchester (2000) som sier at kvalitativ forskning fokuserer på sosiale strukturer eller individuell opplevelse. Hun definerer strukturer som internt relaterte objekter og praksis. Også Fossåskaret (1997) setter kvalitativ metode som det beste verktøyet for å forstå mening, egenskaper eller relasjoner mellom personer. Så, for å forstå meningen de lokale innbyggerne legger i reguleringen og den praktiske skogforvaltningen, bør jeg arbeide

kvalitativt orientert metodisk. På samme tid vil kvantitativ metode passe best for å organisere observasjoner om utbredelsen av bruk, og hvilke produkter som blir brukt til hva (Fossåskaret 1997). I følge Wadel (1991) kan vi tenke oss at de ulike metodene ikke er motsatt og atskilt, men i hver sine ender av et kontinuum, og jeg må bevege meg langs denne tenkte linjen.

Grønmo (1996) mener at det er mer fruktbart å skille mellom kvalitative og kvantitative data enn metode, der kvantitative data uttrykkes i rene tall eller mengdetermer mens kvalitative data uttrykkes i tekst. Jeg mener dette er fornuftig, da en kan tenke seg å bruke kvalitativ metode for å finne kvantitative data. Disse må videre i prosessen behandles med kvantitativ metode for å kunne analyseres og presenteres. Dette gjorde jeg for eksempel da jeg forsøkte å kartlegge hvor mye barnåler som går med til gjødsel. Både kvalitativ og kvantitativ metode blir gjennomført med forskeren som en viktig del av prosessen. Med det mener jeg at forskeren ikke bare skal presentere en tekst med vitenskaplige konklusjoner, men hun presenterer sine konklusjoner. Jeg samler inn kvantitative data om utbredelse, men i form av tekst. Dataene kan klassifiseres som kvantitative fordi de omhandler målbare størrelser, selv om jeg ikke har målt dem, videre samlet jeg inn disse data uten tolkning av informantenes oppfatninger. Samtidig måtte jeg i flere tilfeller gå gjennom informantenes tolkning for å finne de data jeg var på jakt etter, og dermed opererer jeg også med kvalitative data.

Wadel (1991) tegner et bilde av kvalitativ forskning som en dynamisk prosess, og bruker begrepet runddans som et bilde på hvordan forskeren hele tiden i prosessen veksler mellom empiri, teori og metode. Med det viser han til at kvalitative studier er preget av en fleksibel forskningsprosess der arbeidet med de ulike delene kan foregå parallelt. På den måten får vi *“et gjensidig påvirkningsforhold mellom utforming av problemstilling, innsamling av data og analyse og tolking”* (Thagaard 2003, s. 27). For at dette skal fungere viser hun til at det er viktig å drive analyse og datainnsamling parallelt. Det har jeg ikke hatt mulighet til i særlig grad. Jeg analyserte data etter hvert som jeg gjorde funn under feltoppholdet, men dette ble en relativt ufullstendig analyse på kort tid. Da jeg kom hjem og skulle begynne med den ”ordentlige” analysen oppdaget jeg mangler og endringer som jeg gjerne skulle gjort noe med i felt. Gjennom analysen kan det komme fram behov for nye eller andre typer data enn det forskeren tenkte i utgangspunktet. Nå kan jeg ikke gjøre annet enn å peke det ut, da rammen for masteroppgaven ikke gir rom for et feltopphold nummer 2, selv om jeg tror det kunne vært utfyllende og oppklarende.

4.2 Status

Når en forsker gjør feltarbeid er det ikke gitt på forhånd hvilken og hvor mye informasjon hun kommer til å samle. Hva informantene er villig til å fortelle, eller hvilken type situasjoner forskeren har mulighet til å observere er avhengig av hennes status i lokalsamfunnet.

Jeg bodde i Manang i seks uker, sammen med to andre studenter fra instituttet mitt. I løpet av denne tiden fikk jeg god kontakt med et par lokale innbyggere. Noen av dem hadde møtt norske studenter tidligere, som de fremdeles hadde kontakt med, og visste dermed at jeg skulle komme før jeg dukket opp. De andre av mine viktigste kontakter møtte jeg gjennom disse, eller gjennom turistnæringen i starten av oppholdet. Mot slutten av oppholdet følte jeg at noen av dem var relativt ærlig med meg, men det tok tid før jeg hadde denne tilliten, og det gjaldt i hovedsak bare én informant. Samtidig opplevde jeg det som vanskeligere å komme innpå jentene på min egen alder enn guttene. Dette gjaldt ikke med gifte kvinner, som var interessert i mitt liv i Norge og nysgjerrige på hvordan jeg oppfattet deres situasjon. De ugifte jentene som jeg hadde mest kontakt med holdt i større grad avstand, og ble ikke så personlige som verken de gifte kvinnene eller de gifte og ugifte guttene.

Forskeren er en sosial person med en sosial status i samfunnet der han er i felt. Hvordan informantene oppfatter og forstår forskeren som person, påvirker hva de vil fortelle. For å skape samhandling er man avhengig av å ha en relasjon til dem man ønsker å ha kontakt med. *”Relasjoner etableres mellom statuser i status-sett, som gjør det mulig for samhandlingspartene å stille rolleforventninger til hverandre”* (Aase 1997, s. 49). En status er her et sett av rettigheter og plikter knyttet til en sosial posisjon (Linton, i Aase 1997), og hver av oss har ulik status i forskjellige sammenhenger, som nabo, student eller søster. Uformelle regler knyttet opp til en status betegner Aase (ibid.) som rolleforventninger, mens en rolle er den faktiske atferden vi velger å spille ut fra vår status.

Å anerkjenne sin egen sosiale posisjon og stille spørsmål ved hvordan den påvirker ens forskning kalles kritisk refleksivitet (Dowling 2000). Gjennom perioden med feltarbeid forsøkte jeg å ta en mental pause innimellom for å vurdere min status i relasjon til informantene. Jeg hadde for eksempel planlagt å bli med noen kvinner for å hjelpe til med innsamling av furunåler eller einebusker. Dels ville jeg gjøre det for å observere aktiviteten, men mest for å gi av min arbeidskraft til hjelp for en informant i hennes daglige arbeid.

Gjennom å delta i arbeid tenkte jeg at min status kunne endres fra ”en eller annen turist” til i det minste ”en hjelpsom utlending”, og at jeg dermed også ville få mer tillit før en intervjusituasjon. Dette skjer fordi rolleforventningene til en vanlig turist ikke gir rom for at hun skal hjelpe til i det daglige arbeidet. Ved å bryte med rolleforventningene, kan jeg ikke lenger ha denne statusen, og jeg må identifiseres som noe annet (Aase 1997). Jeg fikk imidlertid aldri muligheten til å gjøre dette, dels kanskje fordi folk var skeptisk til å ta meg med, men også på grunn av uflaks med været da jeg endelig hadde fått en avtale. Det jeg derimot fikk til var å bli med en av hovedinformantene mine og hjelpe til i åkeren et par dager. Dette var ham jeg fikk best kontakt med, og kanskje kan det ha sammenheng med den statusen jeg etter hvert fikk i forhold til ham.

Min status i samfunnet var som en ”*filings*” – et manangi-begrep for hvite folk eller turister. Alle fjellturistene som kommer til Manang blir værende en dag eller to for å samle krefter til fjellovergangen. Dersom noen blir syke kan de bli værende enda noen dager. Etter et par uker begynte folk å gjenkjenne meg og undret gjerne på hvorfor jeg ikke hadde reist videre. Det er likevel ikke uvanlig at noen ”*filings*” blir værende i lengre tid. Både doktorer i høysesongen og forsknings- og utviklingsteam har besøkt landsbyen de siste årene. Innbyggerne vi snakket med likte muligheten til å praktisere og forbedre engelskkunnskapene sine, og å presentere hjemstedet sitt for interesserte personer. De var også svært vennlige. Under bueskytterfestivalen tror jeg nok en mannlig forsker ville bli dratt med for å prøve seg med buen hvis han ønsket det etter noen ukers opphold. En festival er en festlig del av landsbylivet, og noe som enkelt kan deles med fremmede. Av samme grunn ble jeg og mine medstudenter dresset opp i tradisjonelle klær som vi skulle bruke i løpet av den uken festivalen var, og tiltrakk oss dermed mye oppmerksomhet. Det skapte en munter tone, og forenklet kontakten med lokale innbyggere vi ikke kjente, som kom bort og lo av oss og spurte hvor vi hadde lånt klær.

Humor var generelt en god måte å møte mennesker på, særlig situasjoner der jeg som fremmed ikke skjønnte ting, eller gjorde feil på noen måter. Jeg var òg med på den månedlige bossinnsamling. Her skal hver husstand stille med folk til å samle inn en korg med søppel som bæres til en brenselplass nede ved elven. Vi tre studenter gikk da for verten vår, med sekk og korg og plukket rusk i hovedgatene. Dermed fikk vi en ny mulighet til å endre vår status fra å være vanlige turister til å bli mer personifiserte i lokalsamfunnet. Den lokale kvinnegruppen som var initiativtakere for bossryddingen ga uttrykk for at de satte pris på vår

deltakelse. Alle de lokale som fikk øye på oss smilte også, og lo av bæreteknikkene og nøyaktigheten vår.

4.2.1 Outsider, ikke Insider

Mine ferdigheter som forsker til å komme på innsiden av et samfunn og samle informasjon blir påvirket av om jeg er en "insider" eller en "outsider". En insider er en som er kjent med kulturen og normene til dem hun forsker på. Dersom du gjør forskning i din egen hjemby er du i stor grad en insider, med etablerte relasjoner til mennesker og den lokale orden. Det er enkelt å forholde seg til reglene som eksisterer i det samfunnet. Paulgård (1997) stiller imidlertid spørsmål ved dette. Hun mener at det kan være grupper eller områder også innenfor egen kultur der forskeren vil være "utenfra". Man kan dermed være en insider i noen men ikke alle deler av et samfunn. Det har også vært hevdet at man må "*forlate sin egen verden ... for kun fra denne positionen er der adgang til egentlig innsikt*" (Hastrup og Ramløv 1989 i Paulgaard 1997 s.71). I møte med noe fremmed kan man legge fra seg tidligere erfaringer og møte verden med et åpent sinn. Flere gode studier utført av forskere i sin egen kultur kan motbevise at noe slikt er riktig. Å være kjent kan gjøre det enklere å samle informasjon, eller i det minste å vite hvor informasjonen kan samles. En fremmed må på den andre siden gjerne bruke mye tid på å bli tatt inn i spesifikke grupper, og å oppnå tillit, enten det er i egen eller fremmed kultur. Hvis informantene ikke stoler på forskeren vil de føle seg usikre og være tilbakeholdne med informasjon. På den annen side kan det være emner der det er en fordel at forskeren er en fremmed, fordi folk ikke ønsker å fortelle om personlige forhold til noen de allerede har etablerte relasjoner til.

For min del følte jeg sterkt at jeg var en fremmed, som ikke skulle presenteres for noe annet enn et harmonisk bilde av en velfungerende Manang-landsby. Dersom jeg stilte spørsmål i forhold til regelbrudd eller liknende saker fikk jeg svært knappe svar, og ble fortalt at det ikke fantes noen problemer av en slik art. Det faktum at jeg var en outsider ble tydeligere i forbindelse med konfliktsituasjoner. Siden jeg var en utenforstående ville jeg ikke bli tatt med for å kutte grener av trær, siden dette er imot de reglene jeg ble presentert for. Av samme grunn fant jeg at det var vanskelig å bli med å sanke ved. Dersom det er vanlig å tolke reglene i relativt vid forstand vil det være en begrensning å ha meg med. Da kan ikke informantene gjøre som de pleier dersom jeg ikke skal få innblikk i denne praksisen.

Situasjonen med å være i felt på egenhånd, i et svært annerledes samfunn enn det jeg er vant med, var til tider vanskelig. Det største problemet med hensyn til datainnsamling tror jeg imidlertid var at jeg var for forsiktig. Jeg ville ikke være til bry, og heller ikke være for pågående. På grunn av dette var jeg litt motvillig til å bringe opp vanskelige, konfliktfylte emner, særlig i begynnelsen. Hvis informantene fortalte at regler aldri ble brutt, stilte jeg ikke spørsmål ved de hogstmerkene jeg nettopp hadde sett. Det var et etisk dilemma for meg, og noe jeg skal komme tilbake til senere.

4.2.2 Kjønn i felt

En del av statusen min er mitt kjønn, jeg er en kvinne. Det kan synes uproblematisk og banalt, og var i grunn heller ikke et problem, men betydning har det absolutt hatt. Vestlige kvinner blir oppfattet på en annen måte enn kvinnene i landsbyen. Sannsynligvis er kategorien ”utlending” delvis kjønnsnøytral. For eksempel ble jeg og en av mine medstudenter invitert med på å spille fotball. Vi ble fortalt at ”alle” pleide å samles og spille hver lørdag, og det var kjekt om vi ble med. Da vi møtte opp viste det seg imidlertid at det bare var gutter til stede, og at det i grunn var en form for trening like mye som spill for moro skyld. Etter nærmere utspørring fant vi ut at ingen av jentene i Manang hadde vært med tidligere. Dette hadde likevel ikke hindret guttene i å spørre om vi ville bli med. Det er imidlertid vanskelig å vite akkurat hvordan jeg ble forstått eller oppfattet lokalt. I Manang er kvinner og menn relativt likestilte i forhold til den hinduistiske delen av Nepal (Rogers 2004). Forholdet mellom kvinner og menn er imidlertid ikke slik vi er vant med hjemmefra. I Manang var kvinnene synlige i landsbyen, da de arbeidet mye ute, men dette var samtidig en situasjon der de var opptatt med daglige gjøremål. Mennene satt i klynger rundt om, men det var ikke naturlig for meg som kvinne å sitte med dem. Kvinnene oppholdt seg mer hjemme hos hverandre for sosiale sammenkomster, og var dermed vanskeligere å oppsøke uformelt.

Et eksempel på at kjønn spiller en vesentlig rolle, fikk vi under en intervjurunde. Vi var to studenter som skulle være med en tolk på hjemmebesøk til en informant han hadde tenkt ut til oss. Da vi kom dit var mannen som han hadde tenkt vi kunne intervjuer ikke hjemme. Tolken vår beklaget og sa at vi fikk komme tilbake en annen dag. Vi så damen i huset sitte oppe på taket og spurte om ikke det var greit å intervjuer henne. Da virket tolken vår forundret, han understreket nok en gang at mannen i huset ikke var hjemme, og at det bare var konen som satt der. Da han skjønnte at vi gjerne ville intervjuer henne virket han overrasket og spurte: ”It’s

ok with a woman?" (informant 2). Også denne gang undret jeg meg over hvordan han oppfattet meg dersom han var overrasket over at jeg var interessert i meningene til en annen kvinne.

4.3 Tolk

Den største utfordringen i arbeidet med å samle inn empiriske data opplevde jeg å være språkproblemer. Da jeg verken snakker nepali eller manangi var jeg utestengt fra muligheten til å snakke med folk når jeg møtte dem i åkeren eller utenfor husene sine. Som et resultat kunne jeg ikke stole på tilfeldig konversasjon for å styrke mine bånd til informantene. Jeg fikk stor respons på de ordene jeg kunne, særlig på det lokale språket, noe som underbygger påstanden om språket som døråpner for kommunikasjon mer enn et nyttig arbeidsverktøy. Det andre aspektet ved mine manglende språkkunnskaper som i stor grad har påvirket arbeidsprosessen og datainnsamlingen er bruk av en oversetter i intervjusituasjonen.

Da jeg først kom til Manang hadde jeg ingen problemer med å kommunisere med de menneskene jeg møtte, som i stor grad var tilknyttet turistnæringen og dermed snakket engelsk. Å bruke disse menneskene som tolk i feltarbeidet var imidlertid en utfordring. For det første opplevde jeg at noen av tolkene jeg brukte ikke oversatte alt informantene sa. Det er vanskelig å si i hvilken grad det hendte, men mitt inntrykk var at informanten snakket lenge, og deretter sa tolken noen få setninger til meg. Det kan godt hende at informanten gjentok seg selv eller snakket om andre ting, det kan jeg ikke vite, men det indikerer uansett hvordan tolken fungerer som et ledd i analysen. Ved å si ut informasjon til meg, fortolker oversetteren innholdet i informasjonen i forhold til problemstillingene og hva han tror er interessant for meg.

Videre vil tolken sin status være noe jeg må forholde meg til, som like viktig som min egen status. I en intervjusituasjon med tolk må informanten ikke bare forholde seg til intervjueren men også, eller vel så mye, til tolken. Min status kan på mange måter være en begrensning for informasjonsflyten. Når tolken er en insider kan han dels virke som et skjold for min rolle og avdekke mer innsideinformasjon enn jeg ville fått på egenhånd. Men som vi skal se kan oversetterens status også være en begrensning enkelte ganger.

Tre av de fire tolkene jeg brukte ble betraktet som høystatuspersoner i lokalsamfunnet. En av disse var faktisk en hjelpende hånd for VDC, blant annet i saker vedrørende skog og ”penalty payment collection”. Han var en av dem som hjalp VDC i arbeidet med husinspeksjoner for å kontrollere at ingen hadde fersk ved liggende. Jeg fikk ikke vite dette før etter flere intervju, men vurderer det slik at informantene ikke har anledning til å fortelle om alternative tolkninger av lovene, og vanskelig kan komme med negative ytringer når de henvender seg til meg gjennom ham.

At tolkene var folk fra rike familier med høy status og god utdanning var ikke tilfeldig, de hadde best kvalifikasjoner i engelsk, og var mest ivrig til å snakke med meg. En av tolkene mine hadde tatt et studium i biologi, og forsto ikke hvorfor jeg ønsket å snakke med bøndene og stille dem spørsmål når jeg ”studerte skogen”. Jeg forsøkte flere ganger å understreke det faktum at jeg ikke skulle gjøre det samme som han hadde gjort, men han beholdt fokuset likevel. Denne gutten var svært sjenert, og likte heller ikke ideen om å gå hjem til folk for å be dem om et intervju.

Videre var tolkene ivrige på å svare på spørsmål selv fordi ”*I know the answer to this, you don't have to ask anyone else – we can just do it here without going anywhere*” (informant 3a). De likte heller ikke ideen om å stille de samme spørsmålene om igjen når jeg allerede hadde fått svar fra noen andre. Disse to problemene løste jeg ved å fortelle at dette var den måte jeg hadde fått beskjed om å arbeide. Jeg forklarte at det ikke var fordi jeg ikke stolte på informantene eller tolken, men at metoden jeg brukte krevde at jeg skulle snakke med flere personer. Situasjonen ble bedre etter det.

Å gjøre kvalitativ forskning med en oversetter fører til tap av informasjon, men det kan også åpne opp for andre typer data. For eksempel endte alle tolkene jeg brukte opp som hovedinformanter. Siden jeg oppholdt meg mye med dem kunne jeg gjøre ustrukturerte intervju over lengre perioder og i ulike bolker. Tolkene kunne dessuten fortelle meg ting om informantene som var interessant å vite og som kunne være til hjelp for å forstå intervjuet i et annet perspektiv. Særlig var tolken med tilknytning til VDC en mann som visste mye om alle aspekter ved landsbyen. Han var imidlertid restriktiv med hva han fortalte meg. Noen ganger var han i godt humør og pratsom, men andre ganger var han kort, særlig ved et par anledninger hvor jeg stilte for mange spørsmål om ting han ikke ville at jeg skulle vite. Den

oversetteren som ikke hadde høy status i landsbyen var også svært interessant. Han var uformell og veldig åpen og ærlig.

4.4 Situert kunnskap

Som forsker ute i felten søker man å observere og lære så mye som mulig om stedet man studerer, og gjennom samtaler prøver vi å spørre om alt som kan øke forståelsen vår. Likevel er det viktig å være klar over det faktum at alt vi ser, det forstår vi i lys av den kunnskapen vi allerede har, den plattform vi ser verden fra. Haraway (1991) bruker begrepet situert kunnskap for å forklare hvordan vår kultur, bakgrunn og måte å tenke på virker inn på forskningsresultatet. Som den jeg er, oppfatter jeg ting i relasjon til min bakgrunn. Haraway kritiserer forestillingen om at det er mulig å hevde fullstendig objektivitet, umerket av vitenskapens verdier og idealer. Hun ønsker at vitenskapen er ”*partial, locatable, critical*” (Haraway 1991, s. 191), for kunnskap som ikke er fullstendig og for lokalisering av forskning og kunnskap. Det er fremdeles mulig å forske på andre, og å forstå dem, men det betinger at forskeren til en hver tid er bevisst seg selv, hvilken betydning han har og ikke minst hvilken betydning han har for resultatet. Deretter kan man sette sammen den delvise kunnskapen til kunnskap som tar høyde for begrensninger og det kroppsliggjorte i forskningen. At situert kunnskap er delvis kunnskap betyr ikke at annen kunnskap ikke er det, men det understreker eksplisitt at kunnskapen er dannet under visse forutsetninger (Rose 1997). Ifølge Rose (ibid.) er en metode for å situere kunnskap å posisjonere seg selv som kunnskapsprodusent. Ved å være refleksiv overfor sin egen rolle kan andre kontrollere hvordan kunnskapen er produsert. Både i valg av problemstilling, metoder og de teorier man tar i bruk, vil forskerens bakgrunn ha betydning. Ved å begrunne alle valg åpent blir ikke resultatet farget av en skjult partisk eller forutinntatt holdning.

4.5 Etiske implikasjoner

I forskningsarbeidet mitt, og særlig i feltarbeidet, har jeg følt nødvendigheten av at jeg må forholde meg til etiske dilemmaer, og vil derfor diskutere etiske retningslinjer som gjelder for forskningsarbeid. Både under feltopphold, der etiske problemstillinger må avgjøres fortløpende, og i analysen og presentasjonen av det ferdige arbeidet er det forhold som må overveies, ikke bare ut fra en faglig vurdering, men også fra et etisk og moralsk perspektiv. Som forsker har man et ansvar overfor forskningsobjektet, og det skal være klart for

informantene hva de er med på (Dowling 2000). Forskeren skal gi til kjenne hva han holder på med, det betyr at jeg ikke kan gi meg ut som noen annen enn det jeg er, selv om det kunne ha gitt meg ny innsikt og andre opplysninger enn dem jeg får tilgang til som ”student” (ibid.). Videre understreker Thagaard (2003) at forskeren bør ha normal, grei oppførsel. En problemstilling for meg i felt var for eksempel at alle hevdet at regelbrudd var svært uvanlig, og ingen av informantene gav uttrykk for misnøye med reglene som de var. Samtidig observerte jeg spor etter svært mange regelbrudd. Var det da riktig av meg å dokumentere det og ta det opp direkte med informantene, og dermed blande meg inn i forvaltningen og eventuelle sanksjoner? Og hva om jeg observerte noen som holdt på med ulovlige aktiviteter? Vil det være riktig å dokumentere det til bruk i oppgaven? Dette var forhold som jeg måtte ta stilling til underveis. Jeg valgte en forsiktig linje i forhold til informantene mine. Jeg følte det var uhøflig og frekt å motsi dem i stor grad, og presse for mye på spørsmålene når de tydelig ikke ville si noe om det. Dette kan ha vært dumt, og jeg ville kanskje fått mer informasjon om jeg hadde gått inn for en hardere linje her. Det følte imidlertid ikke riktig for min del, og var dermed det valget jeg tok. Også Thagaard (2003) mener at forskeren ikke skal presse på i forhold til følsomme områder ut fra et etisk ståsted.

4.6 Utvalg av informanter

Som jeg beskrev innledningsvis søkte jeg etter praksis og meninger blant innbyggerne i landsbyen. Det var derfor naturlig at landsbyboerne selv var mine informanter. Delvis var det tolkene som valgte ut hvem jeg skulle snakke med. De foretrakk å snakke med dem de kjente best, og hvor det var naturlig for dem å gå og banke på døren. Ofte dro vi videre til naboer når vi først var i gaten. Med andre ord brukte jeg snøballeffekten til å bestemme utvalget av informanter og samtidig det Bradshaw og Stratford (2000) betegner ”convenience sampling”, det vil si at jeg velger informanter på basis av hvem jeg har tilgang til å snakke med.

I tillegg til dem jeg intervjuet fordi de måtte forholde seg til skogen på grunn av ressursbehov, intervjuet jeg noen personer i kraft av deres stilling. Det gjaldt VDC-medlemmer i landsbyen, formann i Forest Group og ACAP-representanter. Alle disse var på ulikt vis knyttet til reguleringer og utøvelse av lovverket, de var med andre ord representanter for den lokale forvaltningspraksisen.

Jeg har nummerert informantene etter når jeg snakket med dem første gang. Om lag halvparten av informantene snakket jeg med flere ganger. Der jeg har intervjuet flere personer samtidig, har jeg gitt dem samme nummer men ulik bokstav.

4.7 Intervjusituasjon

Før jeg dro i felt lagde jeg en intervjuguide med spørsmål jeg tenkte å stille for å få den informasjonen jeg trengte. Jeg hadde ett sett med spørsmål til de vanlige innbyggerne, altså brukerne av skogressursene, og et annet sett med spørsmål til dem jeg intervjuet i kraft av deres stilling. I intervjusituasjonen hadde jeg spørsmålene i hodet, og stilte dem etter hvert som jeg synt de passet inn med det som ble svart. Mot slutten av samtalen sjekket jeg listen for å se at jeg hadde rukket over alt. Likevel ble intervjuene noe mellom et strukturert og ustrukturert intervju, og ikke så mye en samtale som jeg skulle ønske. Det fant jeg var vanskelig når jeg jobbet med oversetter. Intervjuene jeg foretok på engelsk bar mer preg av en løs tone og samtalende intervju. Flere av de engelsktalende informantene tilbrakte jeg tid med i annet enn intervjusituasjonen, og spørsmål til disse informantene kom gjerne når vi spilte kort eller var på tur.

Spørsmålene jeg lagde først måtte jeg endre gjennom de neste intervjuene. Særlig måtte jeg komme opp med nye spørsmål for å klare å samle mer informasjon, da informantene ga svært knappe svar. Dette ble også en utfordring da jeg ikke følte det var tålmodighet for å spørre om det samme for mange ganger, ikke minst fra oversetteren sin side. Mens informanten kunne se ut som han hadde mye å si, var den oversatte versjonen svært knapp. I slike tilfeller må jeg dessverre si at jeg var for høflig til å konfrontere tolken direkte om min oppfatning. Men det er viktig å understreke at slikt ikke var standard prosedyre. Flere av intervjuene med de lokale var unnagjort svært fort fordi informanten selv hadde lite å si. Etter det første av disse intervjuene undret jeg meg over hvordan jeg skulle formulere spørsmålene slik at de ville vekke mer interesse og gi mer utfyllende svar. Jeg kan ikke si at jeg klarte det fullstendig. Grunnen kan være statusrelatert. Flere av disse intervjuene gjorde jeg med den rike, høystatusfolken som jeg senere fant at var knyttet til VDC, noe som kan ha virket inn på informantene slik at de ble mer restriktive på hva de ønsket å formidle. Det kan òg ha vært min status som begrenset informasjonen. Dersom jeg ble oppfattet som en utlending med klare forventninger om rett og galt, var de gjerne redd for å si noe som de trodde ikke passet

med mine forventninger. Eventuelt kan de ha oppfattet meg som en utlending som spurte om ting jeg ikke hadde noe med, og igjen valgt å tie.

Jeg hadde også problemer i forhold til å få svar knyttet til bruk av skogressurser utover trær. Når jeg direkte spurte om utmarken ble det som oftest avgrenset til beite, og skogen ble til trær, med mindre jeg spurte direkte om en medisiplante eller om bær. I begynnelsen av feltoppholdet brukte jeg ordet forest når jeg stilte spørsmål om skogen. Etter å ha fundert litt, oppdaget jeg en gang at en av informantene mine brukte betegnelsen jungle da han omtalte skogområdene på nordsiden av dalen. Dette hjalp meg et stykke på vei. Jungle ble en bedre betegnelse på det jeg var ute etter, ved at det representerte en helhet i større grad enn forest som i hovedsak ble forstått som trær. Jungle er et ord som i engelsk er hentet fra asia, og i nepali finner vi ordet ja^ongal for skog.

Under intervjuene noterte jeg ned underveis det som ble sagt. For at det skulle gå fort nok, ble det språklige noe varierende. For det meste skrev jeg på engelsk, siden det var det språket som ble brukt til å formidle videre til meg. Innimellom hendte det likevel at jeg noterte på norsk, dersom det var ord som var vanskelige å skrive, eller særlig i de tilfeller der jeg noterte ned i etterkant av et intervju. Når jeg i oppgaven min bruker sitat fra informanter er disse på engelsk, i og med at det var slik det ble sagt, og slik jeg noterte det ned. I noen tilfeller har jeg imidlertid også notert ned direkte oversatte utsagn i feltdagboken. Her blir dette brukt som sitater i oppgaven, men jeg tolker dem deretter. Tolkning av sitat må skje på to ulike vis uansett, ut fra om informanten snakket engelsk selv eller ikke. Dersom informantens uttalelser kommer til meg gjennom en tolk, vil jeg som nevnt tidligere ikke kunne tolke ordvalg på samme måte som om vedkommende hadde snakket direkte til meg. Da er det det helhetlige meningsinnholdet som har betydning, og det kommer fram både på norsk og engelsk.

Wadel (1991) poengterer at materialet vi er ute etter ikke ligger åpent for oss, slik at vi kan komme ut i felt og ”plukke opp” data. Det er ikke nok å observere, vi må også begrepsfeste de observasjonene vi gjør. Dermed følger det naturlig at data ikke er i seg selv, de blir produsert av forskeren (Aase 1997).

4.7.1 Validitet

Validitet er et begrep som viser til samsvaret mellom det vi ønsker å måle, og det vi faktisk måler. Det handler altså om gyldigheten av studien. Holter (1996) understreker at vi må bruke validitetsbegrepet ulikt innen kvantitativ og kvalitativ forskning. Mens kvantitative analyser gjerne kan teste validiteten ved hjelp av beregninger vil det være andre mål for å finne validiteten i en kvalitativ undersøkelse. Jeg satt flere ganger med en oppfattelse av at informantene ikke ønsket å fortelle meg sin egentlige mening, eller oppfattelse av det jeg spurte om, og videre at de ønsket å holde skjult for meg sin praksis i forbindelse med uttak av skogressurser. Begrunnelser for forvaltningen har jeg også trukket i tvil ved noen anledninger. Et grunnlag av det som kan være "falske" data vil være sentrale i vurderingen av innholdet i studien. Jeg har imidlertid tolket situasjonen på denne måten ved flere anledninger, og trukket slutninger ut fra dette, men det harmonerer med observasjoner jeg gjorde i forhold til svar jeg fikk fra informantene mine.

4.8 Observasjon

Gjennom hele feltarbeidet brukte jeg observasjon som metode, både observasjoner av mennesker med ulike former av skogprodukter, og observasjoner i utmarken. Her er det særlig to forhold som er relevant å diskutere. For det første de etiske implikasjonene som beskrevet over, og videre min situerte kunnskap. Mine erfaringer fra norsk natur og kulturlandskap tar jeg med meg. Når jeg observerer noe som virker kjent, kan jeg bli forledet til å tro at jeg forstår, selv om det jeg observerer i realiteten er ganske ulikt hva det likner på. Dermed er det ikke nødvendigvis enklere å bruke tid på å sette seg inn i noe totalt fremmed som man opplagt ikke forstår fordi det skiller seg fra alle tidligere erfaringer. Jeg prøvde å sikre observasjonene mine, ved å stille spørsmål om det jeg hadde sett til informantene senere. Fordelen med observasjon som metode er at det som skjer utendørs er vanskeligere å skjule enn for eksempel meninger. Dermed har ikke min status like mye å si for resultatet av observasjonene.

Jeg gjorde også noe deltakende observasjon. Som nevnt tidligere ble det vanskelig for meg å være med å hente skogprodukter dersom det ble gjort på en måte som ikke samsvarte med reglene jeg ble presentert for. Noen aktiviteter var dessuten utelukket av praktiske hensyn. Fordi oppholdet mitt var tidsavgrenset til en periode på våren, kunne jeg ikke være med å

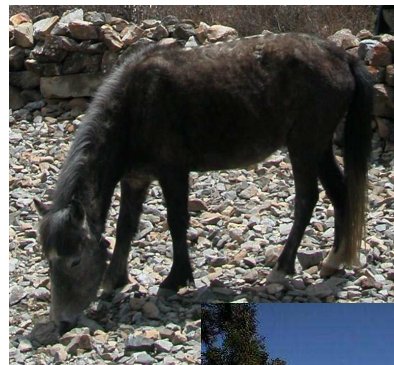
sanke andre utmarksprodukter enn brensel og barnåler. De fleste NTF-produkter har vekstsesong om sommeren og høsten, det gjelder både bær, sopp, vinterfôr, medisinerplanter og tørket gjødsel, og jeg kunne derfor ikke delta i å plukke slike vekster. Jeg var imidlertid med på å pløye flere åkrer.

4.9 Analyse

Det er vanlig å dele forskningsprosessen inn i ulike deler, blant annet datainnsamling og analyse. Hovedarbeidet med analysen kommer i etterkant av feltoppholdet. Det er da forskeren skal sortere ut hvilke data hun har fått, og hva de betyr. Det er imidlertid viktig å huske på at analysen ikke starter når forskeren kommer hjem fra feltarbeid og sitter på kontoret. Gjennom spørsmålsformuleringer, notater og andre valg i felt, arbeider hun med materialet kontinuerlig. Hver gang jeg gjorde observasjoner i felten, analyserte jeg innholdet av observasjonen både idet jeg observerte og da jeg skrev ned hendelsen senere på dagen. Jeg har nå vist hvordan ulike forhold har påvirket arbeidet med å samle inn data. I de neste kapitlene går jeg inn i den empirien jeg har tolket meg fram til og analyserer den videre for å finne svar på problemstillingene i denne studien.

Figur 4.1: Geiter på innmarksbeite før vekstsesongen starter
Bildet er tatt nedunder Manang landsby. Annapurna II i bakgrunnen.

Figur 4.2: Glimt fra Manang

5 Bruk av ressurser

Hovedtemaet for kapittelet er å gi et svar på problemstilling 1: Hvordan blir skogen i Manang brukt? Jeg vil presentere funn jeg har gjort, og det vil i hovedsak si at jeg presenterer et samfunn med en høy grad av avhengighet til skogen. Skogprodukter utgjør en vesentlig del av en vanlig families behov, og mange arbeidstimer går med til å hente ut enheter fra skogen. Kapittelet beskriver altså skogens posisjon i samfunnet, i form av dens nytteverdi for lokalbefolkningen. Før jeg går inn på selve bruken av ressursene vil jeg gi en beskrivelse av skogen i Manang, både med hensyn på innhold og utbredelse. Bruk av skogprodukter er nært knyttet til det å drive jordbruk. Derfor er det også nødvendig å gi en nærmere beskrivelse av jordbrukssystemet i Manang.

5.1 Ressurssituasjonen

Ives og Messerli (1989, og Thompson and Warburton 1985; 1989) viser i sin diskusjon om HED til litteratur som beskriver skog som en mangelvare i store deler av Himalaya, samtidig som man finner kilder hvor skogen beregnes å vokse bortimot ubegrenset. En slutning vi kan trekke er at det må være variasjoner mellom ulike områder. Himalaya er ikke uniformt verken med hensyn til befolkningstetthet, ressursbruk eller biologi. Spørsmålet blir dermed: Hvordan er situasjonen i Manang? Da jeg først kom til u-dalen som utgjør øvre Manang, var mitt umiddelbare inntrykk at der var mye skog. På nordsiden av dalen og på elveslettene var det store stein- og sandåkrene som var fascinerende, men like fullt forventet, da jeg hadde sett bilder fra Manang før avreise. Jeg ble derimot overrasket over at hele sørsiden av dalen opp til breene var grønne og frodige, dekket av skog. Ved nærmere ettersyn utover i feltperioden vil jeg si at inntrykket mitt i starten ikke var udelt riktig. Det står trær spredt langs lien i hele dalen, men tettheten er varierende. Videre finnes det unge trær og nye skudd, men skogen består i hovedsak av eldre trær. Jeg vil likevel si at de mest fatalistiske vurderingene om et avskoget område ikke gjelder Manang. Der er det ikke bare trær men skog, og relativt mye skog med tanke på at befolkningstettheten er lav. I øvre Manang er det under 5 pers/km². Mye av arealet i Manang består av fjell og is og er dermed utilgjengelig for mennesker. Men selv om vi bare ser på det resterende arealet, innmark, skog og beiteland, finner vi at det er under 15 personer pr. km² (Paudel 2006).

Landsbyene Manang og Braga utmerker seg med et klart skille i skogforekomst mellom nord- og sørsiden av dalen. Dette skillet i forhold til vegetasjon har en mikroklimatisk forklaring. Nord for Manang finner vi de høyeste fjellene et stykke unna. Det betyr at liene nær dalbunnen er slakere enn i sør. Med hellingsgrad sørover blir det høy solinnstråling, noe som gjør at snøen smelter tidligere på nordsiden. Smeltevann fra breene høyere oppe har samlet seg i bekker og elver før det når ned mot dalbunnen, og dermed er jordsmonnet i dalsiden svært tørt. I tillegg gjør solinnstrålingen at den fuktigheten som finnes i jorda lett fordampes. På sørsiden tårner fjellene opp rett over dalen. Her ligger snøen permanent ned til ca 4700 moh. Det blir et kontinuerlig sig av smeltevann nedover dalsiden, som i denne skyggesiden ikke i like stor grad fordampes av solen. Den fuktige jorden gir gode vekstvilkår for skog.

Figur 5.1: Skogkledd sørsiden i front og nordsiden av dalen i bakgrunnen.

Bildet er tatt mot nord-nordvest fra sørsiden av Braga VDC, ca 3750 moh. Foto: T. Matre

Furuskog (*Pinus wallichiana*) dekker arealet fra dalbunnen og ca 200-400 meter oppover den nordvendte dalsiden. Herfra og videre ca 200-300 meter opp er det bjørkeskog (*Betula utilis*), før fjellsiden er snødekket videre oppover det meste av året. Inne i furuskogen og særlig i skillet mellom furu og bjørk står det òg noe gran (*Abies spectabilis*). Et skrått og hurtig blick gir med andre ord et godt inntrykk av skogen, selv om den som nevnt ikke er like tett overalt. Det jeg først og fremst la merke til da jeg gikk i furuskogen var at det var mange store gamle trær. Nye skudd var det derimot mindre av. Men blant annet på morenene ved Gangapurnabreen var det tydelig å se unge trær og skudd vokse opp. I den sørvendte dalsiden finner vi mye tornekratt (*Berberis spp./Rosa spp.*) og einebusker (*Juniperus spp.*), foruten et

og annet bjørketre i enkelte skårer. Vier (*Salix spp.*) er heller ikke uvanlig i dalbunnen, rundt uthusene og innimellom åkrene, hvor den gjerne er plantet.

Fra Munji og nedover i dalen til Pisang er skillet mellom nord- og sørsiden langt mindre markert. Her vokser det skog innover sidedaler på nordsiden, og også nede i dalbunnen. I Gyaru, som ligger 300 meter oppe i lien på nordsiden av dalen mellom Humde og Pisang er det for eksempel mye trær.

5.1.1 Eiendomsstruktur

I Manang finner vi i hovedsak to typer eiendom. Privat eiendom innbefatter all dyrket mark, hustomter og en god del områder som tidligere var dyrket, men som i dag ligger brakk. I tillegg finnes noe utmark/skog som privat eiendom, blant annet i Humde. Frem til for tre år siden var det ulovlig å selge jord i Manang til folk som kom utenfra, og det er fremdeles sterke sosiale føringer mot en slik praksis. Innbyggere som har emigrert og bosatt seg i lavlandet beholder eiendomsrett over jorden de hadde i Manang. En stor andel av innmarken er dermed eid av familier med permanent bosetting utenfor dalen. Det beste av disse markene blir leid ut til innflyttere som ikke har egen jord mot en andel – vanligvis en tredel - av avlingen. Areal utenom den private eiendommen er felleseid, og ligger under lokal forvaltning av VDC. Det betyr at alle har lik rett til ressurser fra utmarken. Rettigheter til utmarksressurser er knyttet til landsbytilhørighet. Innbyggere fra hver av de syv landsbyene i øvre Manang kan sanke det de trenger innenfor grensene til sitt eget VDC. Vi så flere ganger at dyrene krysset grensene når de var på beite. Dette er selvsagt vanskelig å forhindre, og ble ikke forsøkt regulert, men det ble kommentert med en noe krass kommentar ”*they send their horses down here, because we have much better, more green grass*” (informant 3b). Grensene fungerer imidlertid strengt for mennesker.

Opp gjennom tiden har hver familie etablert stølsbygg i utmarken, i klynger sammen med andre familier. Bygningene er private, men det er mulig for andre å bygge i tilknytning til etablerte stølsbygg. Hver familie kan ha støler flere steder, noe som er vanlig for dem med mange dyr. I praksis blir det et skille mellom hvor ulike familier lar dyrene sine beite om sommeren ut fra hvor dyrene skal tilbake hver kveld. Dette gjelder geiter, sauer og kyr, som for de fleste er de viktigste i innmark-utmark systemet (se kapittel 5.2.1.2). Yak er det færre

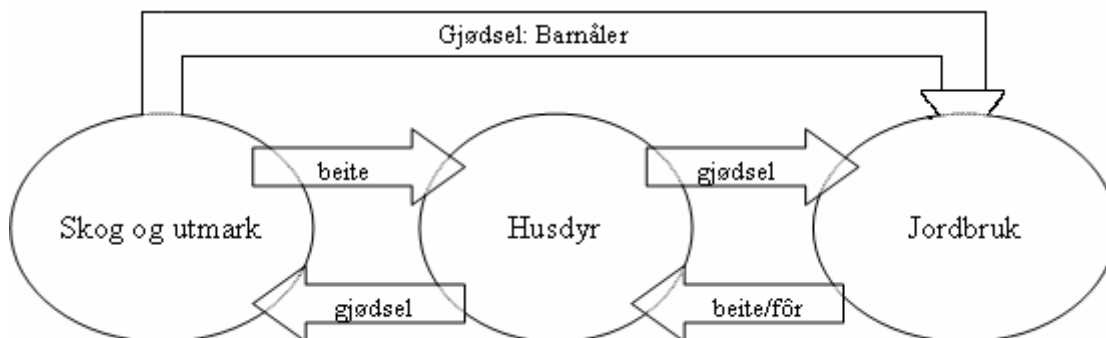
som har, og de går i større flokker lengre unna landsbyen, da de går på utmarksbeite en større del av året. De tåler kulden bedre, og kan dermed gå høyere opp til fjells om sommeren.

5.2 Hvordan blir ressursene brukt?

I den følgende delen vil jeg vise hvilke skogprodukter som blir brukt i Manang. Først vil jeg gjøre rede for hvordan produkter fra skog og utmark er en viktig komponent i det lokale jordbrukssystemet og hva disse produktene blir brukt til i en slik kontekst. Videre vil jeg ta for meg produkter som inngår direkte i husholdet. Det viktigste husholdsproduktet er brensel, men tilleggsprodukter til kostholdet eller produkter som har salgsverdi blir også tatt ut fra skogområder og representerer ressurser for lokalbefolkningen.

5.2.1 Jordbrukssystemet i Manang

Å drive jordbruk i Manang er tett knyttet til bruken av skog. Vi finner et innmark-utmark system som er nødvendig for å kunne dyrke mat, ved at avlinger produseres ved hjelp av husdyrgjødsel i kombinasjon med kompost fra skogen. For at husdyrene skal kunne produsere gjødsel er de avhengig av næring, både fra avlingene og ikke minst fra utmarken gjennom beite og i form av vinterfôr. Samtidig bidrar utmarken til å produsere avlinger ved å være en direkte bidragsyter til gjødsel gjennom furunåler og einer. Uten dette systemet hadde det vært langt vanskeligere å drive jordbruk i Manang. Fra Figur 3.2 vet vi at husholdet også gir og får energi fra jordbrukssystemet, og at det er en viktig del av sirkelen. Figuren under viser en skjematisk fremstilling av systemet hvor husholdet og dets innvirkning er tatt bort, for bedre å vise energiflyten i innmark-utmarkssystemet.

Figur 5.2: Forholdet mellom innmark, utmark og husdyr i Manang.

I det kalde klimaet i Manang er det bare rom for én vekstsesong i året, med unntak av lite betydelige dyrkning av for eksempel hvitløk vinterstid. Jordbruksåret begynner dermed i mars når åkrene ryddes og gjøres klar for pløying. Innmarken i Manang ligger i dalbunnen og oppover den sørvendte dalsiden. I liene er det så bratt at åkrene må terrasseres med opptil to meter høye murer. I hovedsak består jorden av morenematerialer eller elveavsetninger, med mye stein. For å tilføre jorden næringsstoffer brukes kompost av husdyrgjødsel og furunåler. Om våren blir komposten båret ut og fordelt på jordene slik at det ligger klar til pløyingen begynner i slutten av mars. Ved hjelp av to okser og en enkeltsporet spissplog pløyes åkrene alltid av menn. Dette er en kulturelt betinget arbeidsfordeling. Kvinnearbeidet i denne prosessen består i å jevne den ferdigpløydde marken ut i rader som er ca 1-1,5 m. brede, med vannkanaler mellom hver rad. På grunn av lite nedbør er jordbruket i Manang basert supplerende på irrigasjon. Utover sommeren kommer det store arbeidet med å luke åkrene, også dette er det kvinner som står for, før den hektiske innhøstingen tar til i september. Innhøstingen starter samtidig for alle innbyggerne i Manang. Starttidspunktet bestemmes av Lamaen i samråd med eldrerådet, en praksisen jeg skal diskutere senere. Nå følger to uker med innhøsting og tresking. Hveten høstes først. Den trekkes opp med roten, og etter å ha tørket et par dager blir alle jordrester slått av før treskingen tar til. Bokhveten kuttet med en liten sigd og tørkes også et par dager før tresking (Skålholt 2006).

I all hovedsak blir avkastningen fra jordbruket benyttet i egen husholdning. Van Spengen (1978) regnet at en familie dyrker nok mat for åtte av årets tolv måneder. Resten må skaffes til veie på annet vis, gjennom handel med lavlandet. I dag består en ikke ubetydelig andel av den lokale dietten av importert ris og belgfrukter. Utbyttet fra åkrene er med andre ord lav. Det brukes svært enkel teknologi i forbindelse med jordbruksproduksjonen. Eventuelle endringer i teknologi i forbindelse med jordbruksproduksjon kan betegnes som en ekstern faktor i foraltningsystemet (Agrawal 2001). På grunn av infrastrukturen i Manang er det vanskelig å frakte nye hjelpemidler opp og ha jevnlig tilgang på drivstoff. De store teknologiske nyvinningene i jordbruket ellers i Nepal har blant annet vært traktor, et redskap som ikke er egnet i bratte lier og små åkerlapper som finnes i Manang. Flere av informantene mine henviste til dette, og beklaget at de ikke hadde tilgang på ”moderne teknologi”. Særlig av hotelleierne ble det med et skuldertrekk slått fast at ”*it just have to be like this*” (informant 1). Det legges vekt på hvor vanskelig det er å dyrke jorda, men ”sånn er det bare”. Ingen av informantene mine så for seg at produksjonsmetodene i det lokale landbruket ville endre seg. Det finnes nyere hjelpemidler som også kan brukes i Manang, men kapitalen og viljen til

fornyng er rettet mot andre næringer. Så lenge arbeidskraften er så billig som den er, vil det være mer lønnsomt for dem med økonomiske muligheter til det, å investere i for eksempel turistnæring enn i jordbrukssektoren.

Nyvinningene i jordbruket de siste 20 årene er først og fremst å finne i det som dyrkes. Grønnsaker har blitt en vanlig del av det lokale jordbruket i motsetning til for noen tiår siden. Dette skyldes målrettede kampanjer med billige frø- og plantematerialer og opplæring, kombinert med etterspørsel i forbindelse med oppblomstringen av turisme. Poteter, gulrøtter og kål er særlig fremtredende i menytilbudet i Manang, og poteter blir også spist av de lokale i tradisjonelle curry-retter. Et mildere klima har òg gitt mulighetene for denne endringen, og har vært med å bidra til at hvete dyrkes i større grad enn før.

5.2.1.1 Husdyrhold

Husdyrhold er utbredt i Manang, men dyr er verdifulle og ikke alle har råd til å investere i husdyr. Det ser imidlertid ut som fordeling av husdyr har blitt jevnere de siste tiårene. Skålholt (2006) diskuterer dette, og mener det har sammenheng med en generell velstandsøkning i dalen. Flere av de fattigste har fått råd til å holde noen få geiter. De billigste dyrene å kjøpe, og som flest hushold dermed har, er geiter og sauer. Dernest kommer kyr og okser. Her er det særlig oksene som er verdifulle da de blir brukt som trekkdyr under pløyningen. Yak har tradisjonelt vært et velstandssymbol, og det er færre som har yak, men det ser ut som flere får mulighet til å kjøpe seg inn i en yakflokk. De siste årene har imidlertid yak'en mistet noe av sitt velstandssymbol, samtidig med at nye varer har kommet inn utenfra. Dessuten har hester i noen grad overtatt en slik symbolbetydning (Paudel 2006). De mer velstående har hest til transport. Dyr er viktige i jordbrukssystemet i Manang, men antall dyr har vært begrenset på grunn av begrenset tilgang til vinterfôr. Oksene er en viktig arbeidskraft i pløyningen, og to familier bidrar gjerne med en okse hver og pløyer jordene sine i fellesskap. Det er heller ikke uvanlig å låne ut okser til pløyning, gjerne mot betaling i form av arbeidshjelp. Dyrene melker i hovedsak ca tre måneder om sommeren, og geite- og kumelken blir for en stor del drukket eller brukt til smør. Yakmelk er også en viktig råvare for smør og for churpi, et osteliknende produkt av kokt og silt melk. I tillegg gir dyrene noe kjøtt, men hver familie tar bare ut enkelte dyr hver høst. En yak blir gjerne delt mellom fire eller åtte familier. Det primære hensynet for geite- og saueholdet er imidlertid produksjonen av gjødsel.

Samtidig med at en større andel av bøndene har dyr, ser det ut som det samlet sett blir færre dyr i dalen (ibid.)(Paudel 2006), noe jeg kommer tilbake til senere.

Om våren beiter geiter og sauer på fjorårsrøtter som de finner i og rundt åkrene omkring landsbyen, og på busker og ugress. Dermed bidrar de også med in situ gjødsel på markene. Kyrne blir i større grad fôret i fjøset, og også geitene og sauene får noe fôr når de kommer hjem hver kveld. På forsommeren når kornet er sådd drives dyrene til støler oppe i dalsidene. Det blir fastsatt en dag for når alle dyr må være ute av landsbyen, før vekstsesongen starter for alvor på innmarken. Alle husdyr må holdes unna landsbyen til innhøstingen er ferdig. I denne tiden gresser dyrene på utmarksbeite, og kommer inn i stølshuset om natten hvor de blir melket kveld og morgen. På utmarksbeitet bidrar dyrene med gjødsel til jorda, og beiter samtidig på trær, nye skudd og på gress. Yakflokkene går nå høyt til fjells, med egne gjetere som flytter rundt med telt til ulike steder gjennom sommeren. Om høsten når avlingene er kommet i hus, slippes dyrene tilbake til landsbyen, og beiter på ugress og vekster rundt de innhøstede markene.

Til vinterfôr brukes særlig rester av avlingene. Kornet er bare en liten del av planten som dyrkes, og alle de resterende delene inkludert røttene tørkes og brukes til fôr. I tillegg blir det dyrket en del korn bare til dyrefôr, særlig til hestene. Som vinterfôr brukes også noe gress og blader fra utmarken. Den relative mengden av dette varierer fra år til år og avhenger av avlingene. Et par som hadde om lag 10 geiter og fire storfe fortalte at de vanligvis hadde nok vinterfôr selv gjennom det de dyrket og det de samlet inn nær åkrene i forkant av innhøstingen, men forrige år måtte de over på nordsiden for å hente ekstra gress.

5.2.1.2 Skogprodukter til åkrene

Som vist i Figur 5.2 er utmarksressursene, inkludert skogressurser, vevd sammen med jordbruket. Behov i jordbrukssektoren kan gi behov for skogressurser, og tilgang på ressurser kan bestemme jordbrukspraksis. I Manang finner vi nettopp at en av de viktigste ressursene som blir hentet ut av skogen er knyttet direkte til jordbruket. For å kunne dyrke mat effektivt nok i den skrinne jorda i Manang er bøndene avhengig av å gjødsle den. På grunn av den avsideliggende lokaliseringen blir kostnaden ved å frakte kunstgjødsel fra lavlandet opp i dalen så høy at det ikke er lønnsomt. Dermed må innbyggerne benytte seg av egne ressurser, og den primære kilden for tilføring av næringsstoffer til åkrene er husdyrgjødsel. Husdyrmøkk

er imidlertid ikke den eneste ingrediensen i komposten som fordeles på innmarken. For å samle opp gjødsel og urin strør bøndene med furunåler på fjøsgulvet. På denne måten oppnår de også å øke volumet og kvaliteten på gjødselen. Furunåler som har falt av trærne samles i kurver og bæres hjem fra skogen når det er behov for nytt dekke. Etter at nålene har lagt i fjøset noen uker blir blandingen av barnåler og gjødsel samlet opp i en haug, enten like ved fjøset eller ut mot markene. Så blir nytt dekke til fjøset hentet inn fra utmarken. Husdyrholdet er på denne måten knyttet tett opp til det å dyrke jorda. Gjødselsystemet er en svært viktig del av jordbruket, og er nok også det viktigste bruksområdet for skogprodukter.

Figur 5.3: Gjødselen samles opp, Humde.

Figur 5.4: Gjødsel fordeles på åkeren.
Bildet er tatt like øst for Braga mot vest. Foto: H. H. Erstad

De små haugene av kompost på det nederste bildet på forrige side er innholdet fra hver kurv som er båret ut på åkeren. Lengst bak i bildet ser vi at gjødselen er finfordelt utover åkeren. Bildet øverst viser gjødselen som samles til kompost. Her skjer det i fjøset. Det er vanlig at fjøset ligger i første etasje i huset, hvor det er knapt med plass. Komposten blir da samlet opp noe lenger unna, ut mot åkrene.

Å hente inn nålene er et betydelig arbeid som i hovedsak blir gjort av kvinnene i de familiene som ikke leier inn arbeidskraft. Kvinnene har det meste av arbeidet med å dyrke jorda. Gjennom året komposterer all gjødselen i store hauger ute, helst i to år, for at frø og kongler fra plantematerialet skal miste spiringsevnen og på den måten minske risikoen for å dyrke noe annet en den tenkte avlingen. Om våren blir komposten båret ut og fordelt på jordene, ved bruk av kurver (*dokos*) som bæres på ryggen med en støttereim over pannen (se Figur 6.1). På åkeren fordeles den, og blir blandet inn i jorden når stykket pløyes opp.

Den tids- og arbeidskrevende prosessen med å samle opp og bære ut gjødsel blir gjort for alle avlinger med unntak av bokhvete som er mer hardfør og ikke responderer på gjødsel slik som hvete og poteter. Grønnsaker er derimot næringskrevende arter, og gjødsles. Grønnsaker dyrkes ofte på egne jorder eller småflekker nær husene. Hvete og bokhvete blir dyrket vekselvis på de ulike åkrene. Avlingene blir for det meste brukt i egen husholdning men ikke alt går til mat. Mye av hveten blir brukt til å brygge alkohol (Cooke 1985), mens bokhveten blant annet blir brukt til en tradisjonell rett som likner dal bhat, men der man spiser bokhvetestuing i stedet for ris. Den brukes òg til å lage en type pannekaker som spises med en sterkt krydret chutny. En stor andel av det som dyrkes på åkrene blir brukt til dyrefôr gjennom vinteren. I første rekke gjelder det residualproduktene fra innhøstingen, men òg noe korn. For grønnsaker som poteter, kål og gulrøtter finnes dessuten et lokalt marked, da de lokale hotellene har behov for grønnsaker utover det de dyrker selv.

Fra folketellingen i 2001 (Central.Bureau.of.Statistics 2002) finnes det tall for hvor mange hushold som har husdyr i forhold til hvor mange som har jordbruksland.

Tabell 1; Oversikt over bønder i øvre Manang, og hvilken drift de har (Central.Bureau.of.Statistics 2002).

Landsby	<i>ANTALL</i>	<i>HUSHOLD</i>					Jordbrukere uten dyr
	Bønder i alt	Jordbruk, kun jord	Kun dyr	Jord dyr	& Jord dyr, inkl. høns	&	
Braga	159	51	1	107	0		32 %
Gyaru	77	70	0	6	1		91 %
Manang	183	23	7	153	0		13 %
Tenki	144	47	0	94	3		33 %
Ngawal	86	82	0	4	0		95 %
Pisang	118	69	3	30	16		60 %
Khangsar	85	21	6	57	1		27 %

Her finner vi at det er store forskjeller mellom de ulike landsbyene i øvre Manang. Nøyaktigheten i tallmaterialet over er vanskelig å anslå. I kapittel 5.3 diskuterer jeg befolkningstall, og viser til et svært varierende tallmateriale. Dermed kan det påregnes at nøyaktigheten i tallene over også må vurderes. Tallet for Manang samsvarer imidlertid med andre anslag: Van Spengen (1978) oppgav 25 % og Skålholts materiale antydte rundt 5 % 20 år senere. Det samme fant Paudel (2006). Ikke bare samsvarer tallene, men de tyder på en nedadgående tendens med hensyn på antall hushold som ikke holder husdyr. Samtidig blir det samlet sett blir færre dyr i Manang (ibid.). Særlig i Gyaru og Ngawal er en høy andel av befolkningen uten husdyr, mens Manang er den landsbyen som har høyest andel av husdyrhavende bønder. Dette kan tyde på en sammenheng mellom økonomisk utvikling og husdyrhold. Manang er den landsbyen som er mest utbygd, og som har opparbeidet seg størst status innenfor turistnæringen, og dermed også kan tilby flest arbeidsplasser. Ngawal og Gyaru ligger ufordelaktig plassert i forhold til hovedstrømmen av turistene. Videre ser vi at det er en større andel av befolkningen i Gyaru som er innflyttere, som òg kan ha betydning for tallene over.

De som har husdyr kan bruke egen gjødsel som beskrevet over, men hva gjør bøndene som ikke holder husdyr selv? De må finne andre kilder til næringsstoffer. Yakmøkk fra utmarken er et fellesgode alle kan benytte seg av, og blir brukt som gjødsel på åkrene på samme måte som komposten fra de andre dyrene. Forskjellen er imidlertid at yakflokkene går på utmarksbeite det meste av året. Møkken må dermed samles inn fra utmarken, noe som er mer arbeidskrevende enn praksisen knyttet til husdyrgjødsel fra "hjemmedyrene". Det er i hovedsak om høsten at møkken bæres ned til innmarken, etter at den har tørket hele sommeren og er lettest å bære. Innsamling foregår imidlertid gjennom sommeren, da den blir

samlet inn og lagt til tørk i enkelte områder. Når høsten kommer blir *dokha*'en tatt i bruk, og møkken bæres ned til landsbyen. Når bøndene har fått yakmøkken ned løses den opp og blandes med furunåler, noe som gjerne skjer på veiene ved at alle som kommer gående må trampe gjennom blandingen. Dermed smuldres klumpene opp og blir blandet med barnålene (Andersen pers.kom.). I fremstillingen av denne praksisen blir verdien av husdyr tydelig; å holde husdyr er svært arbeidsbesparende i sammenheng med jordbruk.

Yakmøkk eller annen dyregjødsel som ligger på innmark ansees som privat eiendom. Det betyr at det er ulovlig å hente gjødsel fra en innmark, selv om det aktuelle jordstykket ikke dyrkes. En slik regel forteller noe om hvilke ressurser som ligger i husdyrgjødselen, og den verdien det representerer.

I hovedsak er det furunåler som blir brukt som strø i fjøset, men også einer brukes. Om vinteren vil einer være lettere tilgjengelig enn furunålene som ligger helt nede på bakken under snøen. På stølene blir gjødselen samlet opp på samme måte som i fjøsene, og på stølene som ligger på nordsiden av dalen, der man ikke finner noe furu, blir einer brukt. Det finnes ulike einetyper i Manang. Den biologiskolerte informant min viste meg 4 ulike typer, men i dagligtalen var disse delt i to; et skille som gikk igjen i bruksfordelingen av de to typene. *Fur* har kraftige stikkende nåler og blir brukt til fjøsdekke og fôr, mens *sjugri* har mykere nåler men også en tykkere stamme og blir hovedsaklig brukt til røkelse. *Sjugri* egner seg dårlig til gjødsel fordi de kraftige grenene ikke løser seg skikkelig opp fort nok.

En dag jeg var med en av informantene mine forbi hans støl, var noen av arbeiderne hans der oppe for å gjøre klart til sommersesongen. Det innebar blant annet å finne strø til fjøsgulvet. Han påpekte at i motsetning til de lokale, som bare brukte fur, hentet gjestearbeiderne også *sjugri*. ”*They are not from here. They don't know the difference.*” (informant 1). Dette kan vise hvordan mennesker med ulik bakgrunn oppfatter verden i ulike kategorier. For arbeiderne som var fra Gorkha er einer bare én ting, mens for manangierne har einer to eller tre ulike former, med ulike bruksområder. For manangierne har det vært nødvendig å lære seg forskjellen på de to typene fordi den ene gir bedre resultater enn den andre når de brukes som gjødsel. I Gorkha vokser det ikke einer, og arbeiderne derfra har dermed ikke grunnlag for å vurdere forskjellen på de to.

5.2.2 Husholdningsprodukter

I tillegg til å bidra til kompostproduksjonen er skogen produsent av ulike planter og sopp som innbyggerne sanker og bruker i matlaging og til medisiner. Bærplukking i utmarken er en vanlig aktivitet om sommeren og høsten, og i tillegg plukkes urter og medisinplanter. Hvor mye dette utgjør i kalorier for de enkelte hushold er vanskelig å anslå. Sopp blir brukt i matlagingen særlig i sesongen, men òg i noe grad tørket og brukt utover våren. Da jeg hadde feltoppholdet mitt om våren, sto sopp-pizza på menyen på et lite vertshus i Humde, og her bugnet det av sopp. Dermed må det ha vært plukket inn forholdsvis store mengder av sopp høsten før. Det finnes flere ulike typer spiselig sopp i Manang, og lokale innbyggere kjenner opp til syv-åtte sorter som brukes i husholdningen.

Figur 5.5: Seabuckthorn, sopp og nyper.

Foto: P. Andersen

Bær blir brukt til saft. Særlig to typer bær plukkes i krattene i dalbunnen, langs elven. Seabuckthorn finnes i to varianter og blir brukt til både kald og varm drikke. Seabuckthorn juice er en frisk appelsinjuiceaktig saftdrikk som inneholder store mengder vitaminer. Den blir dermed et viktig tilskudd til kostholdet i de lange vintermånedene. Dessuten plukker manangierne nyper som det finnes svært mye av, og litt rips som de blant annet bruker til syltetøy.

Ulike urter og andre vekster blir også plukket og brukt som te eller som medisinplanter i husholdningen. I tillegg representerer noen av disse vekstene en verdi som salgobjekter. Et av de beste eksemplene i så måte er Yarsha gomba (*Cordyceps sinensis*), som jeg skal komme tilbake til i kapittel 6.

Det første møtet jeg fikk med bruk av skogprodukter da jeg kom til Manang var einer brukt som røkelse. De fleste familier starter dagene med å brenne noe einer på gårdsplassen eller på

hustaket. Røyken ansees for å være svært god i spirituell betydning, da den har en rensende effekt. Slik brenning ble også gjort på åkrene før og etter pløying, for beskyttelse av åkrene og for å få gode avlinger. I nesten alle hushold hadde de liggende et lager av einer til slikt religiøst formål. I de fleste tilfeller hvor jeg så at einer ble brent på denne måten, ble det brukt *sjugri* einer. Så lenge det er kortere å hente *sjugri* enn *fur*, vil *sjugri* bli brukt til røkelse, og denne formen for bruk konkurrerer således ikke direkte med einer til gjødsel.

Harpiks blir også brukt til røkelse, foruten at det benyttes som opptenningshjelp. Når man skal ta ut harpiks fra et tre skjer det ved at man kutter i treet. Noe harpiks vil nå renne ut, men skal man hente ut nye forsyninger må man skjære et nytt eller et dypere kutt i treet. Jeg så noen trær som hadde slike kutt som var svært gamle og satt høyt oppe på stammen. Her hadde treet vokst videre etter at harpiks var tatt ut, og inngrepet hadde dermed ikke noe betydelig innvirkning på treet. Uttak av harpiks er imidlertid en del av et av de store problemene innenfor skogforvaltningen, noe jeg kommer tilbake til i kapittel 7.2.

5.2.2.1 Brensel

Skogen produserer ved og kvist som brensel til matlaging og fyring, et hovedprodukt fra skogen foruten strø til gjødsel. Selv om bruk av parafin er økende (informant 15), har brensel fra skogen fremdeles en helt sentral rolle i matlaging, særlig for de vanlige innbyggerne. Alle måltid blir tilberedt på vedkomfyr; te til frokost, formiddagsmat og middag om kvelden. For hotelleierne gir et økende antall turister økt behov for mat til alle tider på dagen, og hotellene blir dermed storforbrukere av ved, idet de stort sett har kontinuerlig ild på kjøkkenet. Denne veden får de fra tørkede stammer, mens i vanlige hushold er det i stor grad kvister og pinner som blir brukt. Vi finner et tilsvarende skille i hvor brensel kommer fra. Vanlige innbyggere henter ned brensel fra skogområdene på sørsiden av elven rett ovenfor landsbyen, mens storforbrukerne henter ved fra de nedre delene av dalen, og frakter det opp med innleid arbeidskraft. I Humde er det lov å hugge ved, mens det ikke er lov oppe i Manang. De fattigste har imidlertid ikke råd til avse arbeidskraft for å hente ved i Humde og bruker derfor kvister fra nærområdene i stedet. Det er også en annen grunn til skillet. Da en vanlig familie trenger å fyre opp for å lage ett måltid, har de ikke behov for den samme stabile langtidsbrennende veden som man trenger på et hotellkjøkken eller i de lokale pubene. Her fyres det kontinuerlig, også for varmens skyld, og da er ved bedre egnet enn kvist og pinner.

Yakmøkk representerer òg en ressurs som brensel, og er således knyttet til utmarken på to måter. For det første produseres yakmøkk av ressurser i utmarken, gjennom beiteland for yaken, og for det andre kan yakmøkk i noen tilfeller framstå som et alternativ til andre skogprodukter. Når yakmøkk brukes som brensel, er det et substitutt for kvist eller ved. En slik praksis finner vi særlig i Nar og Phu, der det er svært begrensede skogressurser (informant 3a). Det virket som om informanten oppfattet dette som en uheldig praksis, og la vekt på at yakmøkk ikke ble benyttet til brensel i Manang. Samtidig observerte jeg selv at det ble brukt hver kveld til oppvarming av oppholdsrom på større hotell. For de fleste var det ikke aktuelt å bruke yakmøkken som brensel til matlaging. Flere nevnte at det gav en uønsket bismak til maten, og for hotellene brente det for sakte til å være effektivt i storkjøkkenet. Jeg intervjuet imidlertid en kvinne som drev en lokal restaurant og pub i Tenki. Hun benyttet yakmøkk som eneste form for brensel, både til matlaging og fying. Hun fortalte at det var det beste produktet å fyre med i den ovnen hun hadde, som var produsert i Tibet. I den forrige ovnen hadde hun derimot brukt kvister.

Det er merkelig at informant 3a ikke vet at yakmøkk blir brukt til brensel. Han kom først til Manang for halvannet år siden og er født og oppvokst i Kathmandu. Dermed er det rimelig at det finnes praksiser han ikke kjenner til. Samtidig er dette en informant som er svært ”skolert”, og ivrig på å vise det. Han har jobbet tett med et sveitsisk forskningsteam som har vært i dalen, og som kan ha lagt føringer for hans oppfattelse av hvordan det ”burde” være. Dermed kan det være at han ikke vil vedkjenne at en praksis med å bruke gjødsel som brensel finner sted. I hans øyne er det ikke bra, i tråd med prinsippet i HED-myten der det å bruke gjødsel som brensel er et ledd i den negative spiralen fordi det gir dårligere dyrkningsforhold da mindre næringsstoffer tilføres jorden i form av gjødsel. Yakmøkken som samles til brensel i Manang representerer ikke noe nevneverdig tap av gjødsel til åkrene slik det blir skissert i HED-myten. En stadig større andel av innbyggerne har egne husdyr som produserer gjødsel til åkrene. Yakmøkken som samles opp gir derimot et tap av næringsstoffer for utmarken hvor den ellers ville blitt liggende. For dem som ikke har dyr selv vil det være noe annerledes. De er avhengig av å finne tilgjengelig yakmøkk i utmarken som de kan bruke på åkrene.

5.2.2.2 Bygningsmaterialer

Tømmer er et vanlig produkt å fokusere på i forbindelse med skogbruk. Det er særlig to grunner til det. For det første representerer tømmer mange steder en viktig handelsvare, og

dermed store inntekter. Uten tilknytning til det nasjonale veinettet, og dermed også uten motoriserte kjøretøy er ikke tømmereksport aktuelt i Manang. Likevel er det relevant å se på tømmerbruk. Den andre grunnen til at et slikt fokus er vanlig er nemlig at uttak av tømmer relativt sett representerer uttak av en svært stor del av skogen. Ved å hugge et tre, tar man vekk hele treet, i motsetning til om man kutter grener der treet blir stående for å vokse videre og produsere flere furunåler og andre miljøgoder. Dersom trærne hugges, fjernes skogen. I Manang er stein hovedmaterialet til bolighus og stølsbygg, men tømmer brukes også som bygningsmateriale lokalt, til reisverk, takkonstruksjoner, gulv og innvendig kledning. I tillegg brukes tømmer til å lage de fleste møbler og redskaper. Nybygg benytter i enda større grad trevirke og tømmer, da stein koster svært mange arbeidstimer å frakte til bygningsplassen fra dalsider som kan ligge opptil en times gange unna. Mens de eldre bolighusene kan karakteriseres som steinbygninger selv om konstruksjonene er av tømmer, har de nye hotellene i større grad benyttet trevirke.

5.3 Endringsprosesser i jordbrukssystemet

Som jeg har vist ovenfor og i figur 3.3.2 er faktorer i jordbrukssystemet integrert i hverandre, noe som medfører at endringer i en av faktorene kan ha konsekvenser for andre deler av systemet. Dermed kan man få endringer i skogbruk, som en følge av endringsprosesser i Manangsamfunnet. I kapittel 5.2 forklarer jeg hvordan lokalbefolkningen benytter seg av ressurser fra skogen. De utnytter mange forskjellige komponenter, til ulikt bruk. Det er likevel noen ressurser som er viktigere enn andre, ved at de utgjør en større del rent kvantitativt, og fordi de tilfredsstiller helt sentrale behov og er vanskelig å erstatte med noe annet. Det gjelder fyringsprodukter og biomasse til gjødsel. Som jeg viste i kapittel 3.3 kan det være fornuftig å studere jordbrukssamfunn i et helhetlig perspektiv, fordi ulike faktorer henger sammen og påvirker hverandre. Et viktig spørsmål å stille blir dermed: Hvilke endringer finner vi i enkeltfaktorer i jordbrukssystemet i Manang? Og dersom det finnes endringsprosesser, blir det nødvendig å vurdere hvilke konsekvenser de har for skogkomponenten i systemet. Gjennom de siste 40 årene er det særlig ett moment som er tydelig i Manangsamfunnet og som jeg vil ta opp i denne sammenhengen. Migrasjon har i følge flere kilder (se bl.a. Van Spengen, 1987) alltid vært et element for landsbyene i Manang-dalen, ikke minst de siste tiårene. Hvilke konsekvenser har endringene i befolkningsveksten gitt for ressursuttaket?

Befolkningsutviklingen i tidsrommet fra 1970 har endret seg på ulike måter. Fra 1970 opplevde Manang en generell fraflytting til de større byene og folketallet sank. Gjennom de siste 15 årene har imidlertid flere kommet tilbake til dalen, både på grunn av konjunkturedgang ute, og på grunn av nye muligheter innenfor turistnæringen hjemme. I tillegg har innflyttere fra mer avsidesliggende og dårligere stilte områder flyttet til Manang, i første omgang fordi de her fant bedre grunnlag for å drive jordbruk, men de siste 10 årene også på grunn av gode jobbmuligheter gjennom behov for arbeidskraft både i turistnæringen og i jordbruket.

Tabell 2; Folketall for øvre Manang, fra 1971 til 2001 (Rogers 2004)

År	1971	1979	1991	2001
Manang, Humde, Julu, Tenki		1.810	698	920
Braga med Munji		635	241	254
Pisang		1.285^x	306	383
Ngawal, Gyaru		-^x	332	352
Khangsar		420	269	375
Totalt	5.250	4.150	1.846	2.284

Note: ^x For 1979 er befolkningen i Ngawal og Gyaru inkludert i befolkningen i Pisang.

For 2001 oppgir Rogers (2004) kilden som ”*government census according to records at the Manang district office in Chame,... for Manang and Ngawal-Gyaru... from village leaders*” (ibid. s. 16). I Central Bureau of Statistics (2002) sin utgivelse av folketellingen i 2001 er tallene langt høyere, med blant annet Braga: 996, Manang/Tenki: 2243 og Totalt: 5534. Tallene inkluderer sannsynligvis nyeshangbaer bosatt i Kathmandu. Også Rogers tallmateriale virker høyt i forhold til funn fra Manang de siste årene, og materialet kan nok inkludere Kathmandu-boere som tilbringer sommerukene i Manang. I forvaltningsplanen for ACAP blir antall hushold i Manang oppgitt til 120, og 94 i Tenki (KMTNC 1997). Paudel (2006) fikk oppgitt fra distriktskontoret at det var 227 hushold med 1299 mennesker i Manang. Det tilsvarer i underkant av 6 personer pr hushold. Fokusgrupper han snakket med anslo antall hushold til 186, mens innbyggere jeg intervjuet oppgav fra 500 til 1500 innbyggere i Manang. Med et tallmateriale som det over, er det vanskelig å gi et fast innbyggertall for Manang. Med en allmøte-ordning vil jeg anta at innbyggerne har en viss oversikt over antall hushold i landsbyen, og over innflyttere.

Fra modellen om jordbrukssystemet kan vi lede at lavere innbyggertall vil gi mindre behov for dyrket mark fordi det trengs mat til færre personer. Det vil igjen tilsi at behovet for gjødsel minker. Dermed trengs ikke samme antall dyr for å produsere gjødsel, og følgelig vil beitepresset i utmarken minke. Det skulle bety bedre forhold for skogen ved at flere skudd får gro opp i fred for beite. Parallelt med nedgang i behov for gjødsel vil behov for strø synke. Dersom det taes ut et lavere kvantum av furunåler, vil flere skudd kunne slå rot fordi det i større grad vil finnes et beskyttende dekke av nåler hvor nye skudd kan spire. Men er det dette som skjer? Endres ressursbehovet proporsjonalt med befolkningsendringen? Vil forholdet mellom gjødsel og dyrket areal holde seg stabilt på tross av endringer? Ettersom flere åkerlapper legges brakk blir det mulig å velge ut de beste områdene for dyrking, men samtidig er det muligheter for dem som blir boende å dyrke et større område, og dermed kunne skaffe mer vinterfôr. Med mer fôr blir det anledning til å ha et større antall dyr, som igjen kan gi mer gjødsel til åkrene slik at utbyttet pr arealenhet blir større. Det vil med andre ord være mulig å dyrke mer effektivt. Ifølge Rogers (2004) var det sannsynligvis mindre jordbruk og husdyrhold tidligere, i et samfunn som i større grad var preget av jakt og sanking. I dag ser vi at antall husdyr korrelerer med velstand. Dermed vil det gjerne være naturlig for innbyggerne å skaffe seg flere dyr dersom de får mulighet til det økonomisk. Som jeg viste i kapittel 5.2.1.2 har det i Manang vært en nedgang i andelen av jordbrukere uten egne husdyr.

Dersom det blir mindre folk men relativt mer dyr, vil ikke arealet av dyrket mark reduseres lineært med folketallet fordi det er behov for å dyrke mer korn som dyrefôr. Dette har igjen implikasjoner for behovet for barnåler og beitemark. Mens behov for strø vil følge andelen av dyrket mark, vil behov for beitemark være knyttet til antall husdyr. Det ser imidlertid ut som det totale antall husdyr i Manang har gått ned (Paudel 2006). Selv om flere familier får dyr, blir det færre familier i Manang, og nedgangen i folketallet overgår veksten i andel husdyrhavende hushold. Det har i stor grad vært innbyggere blant den rike eliten som har emigrert til storbyene, og med dem har også større dyreflokker forsvunnet. Ved at det har blitt færre dyr totalt, og ikke minst færre yak (ibid.) har tilgang på gjødsel også blitt lavere. Så lenge det er flere som har anledning til å holde dyr vil imidlertid situasjonen likevel være lettere for mange. Nedgangen i samlet antall dyr i dalen tilsier at presset på utmarken er redusert.

Med nedgang i folketallet vil behovet for brensel også minke. Igjen er det imidlertid ikke nødvendigvis et lineært forhold mellom behovet for brensel og antall innbyggere. Det vil i så

henseende være nyttigere å se på antall hushold. Brenselbehovet for et hushold vil øke med antall personer i husholdet, men ikke tilsvarende med om det samme antall mennesker hadde tilhørt flere ulike hushold. Grunnen er at man relativt sett bruker mer ved i forhold til antall måltider som skal lages, enn i forhold til hvor mange mennesker det skal lages til. Dersom utflyttingsmønsteret tilsier at det blir færre husstander vil forbruket av fyringsved gå ned, men dersom det i større grad er noen fra hvert hushold som flytter ut mens resten av familien blir boende, vil ikke endringen bli så stor da det fremdeles er behov for energi til å lage hvert måltid i hver husstand. Da handelsnæringen utviklet seg blant innbyggerne i Manang var det vanlig at mannen midlertidig migrerte ut mens kvinnen var hjemme og styrte husholdet og jorda. I dag er det fremdeles en stor andel av hushold hvor enkelte familiemedlemmer er bosatt utenfor dalen, med en overvekt av menn i denne gruppen (Dannevig 2005). Barn som blir sendt på skole utgjør også en stor gruppe. Nedgangen i folketallet blir imidlertid fulgt av nedgang i antall hushold. Med den kraftige nedgangen i folketallet synker også behovet for skogprodukter. Med lavere behov for brensel og andre husholdningsprodukter, vil presset på de eksisterende ressursene reduseres. Samtidig vil en nedgang i behovet for kompost og beiteland gi bedre forhold for at ny skog kan vokse opp.

5.4 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg vist hvordan utmarken brukes, og hvordan denne bruken er flettet inn i den lokale livsformen. Skog- og utmarksressurser blir aktivt brukt for å opprettholde den lokale jordbrukspraksis. I første rekke betyr det barnåler til kompost for å gjødsle åkrene, og beite til husdyrene for å kunne produsere gjødselen. Et slikt systemet er nødvendig for at det kan produseres jordbruksartikler lokalt i Manang. Videre produserer skogen brensel til tilbreiding av mat, samt tilleggsgoder som sopp, bær og planter som kan inngå som tilskudd til husholdningen. Videre gir skog og utmark muligheter for å sanke planter som er potensielle salgsobjekt i store eksterne markeder. Dette er en nødvendighet da avkastningen fra eget jordbruk ikke er tilstrekkelig for husholdet gjennom et helt år. Skog og utmarksressurser er dermed et grunnlaget for bosetting i Manang, både som en nødvendig del av matproduksjon, og som bidragsyter til, gjennom handel, å få tilgang på produkter utover det de kan sanke og dyrke selv.

6 Lokal forvaltning

I den nyere litteraturen om allmenninger blir det lagt stor vekt på den lokale forvaltningsinstitusjonen (se kapittel 2). Om en fellesressurs kan utnyttes bærekraftig avhenger av hvordan brukerne av ressursen klarer å organisere seg og sitt bruk. I dette kapitlet skal jeg ta for meg forvaltningen av skogressurser i Manang og relatere den til Ostroms (1990) og Agrawals (2001) prinsipper for vellykket forvaltning. Jeg velger ut de momentene jeg mener har betydning i Manang, og sammenligner med det teoretiske fundamentet jeg har diskutert tidligere. Hvordan er forvaltningen her; hva er reglene og hvem utformer dem? Jeg ser både på de operasjonelle reglene i kapittel 6.2, hvor jeg presenterer de funn jeg gjorde i forhold til reglene som finnes for uttak og bruk av skogressurser, og i kapittel 6.3 tar jeg for meg de kollektive reglene.

Når jeg analyserer forvaltningsinstitusjonen slik den fremstår i Manang, og sammenlikner den lokale situasjonen med de forutsetningene som legges til grunn i teori om forvaltning av fellesressurser, vil jeg sette den tradisjonelle bruken av institusjonsbegrepet i CPR-litteraturen noe til side. I stedet trekker jeg inn Leach et.al. sin institusjonsforståelse i stor grad. Institusjoner for forvaltning av fellesressurser har eksistert i flere århundrer (se Ostrom, 1990, og Wade 1994), og jeg fant i Manang at deres organisering hadde lange tradisjoner. Cleaver (2000) gir også en god tilnærming til institusjoner, som fungerer bedre i Manang enn noe av den mer tradisjonelle designprinsipp-tilnærmingen. Cleaver *”support ... ideas about multiple processes of institutional formation combining both conscious and unconscious acts, unintended consequences and a large amount of borrowing of accepted patterns of interaction from sanctioned social relationships”* (2000, s. 366). Å modellere for hvordan institusjoner kan bygges er ikke relevant i tilfeller der slike institusjoner allerede eksisterer. Da er det viktigere å sette institusjonen inn i en ramme, og se hvordan sosiale normer og den historiske utviklingen skaper og legger føringer for hvordan institusjonen kan utvikle seg videre. Et samfunn består av individer som gjennom å forhandle frem relasjoner med andre individer er med å skape et rom hvor institusjonene kan utvikle seg. Jeg prøver å ta inn noen av disse aspektene, for å unngå at jeg med et ensidig fokus på forvaltningsinstitusjonen overser hvordan andre aspekt i samfunnet bidrar til å forme forvaltningen (Mehta, Leach et al. 1999).

6.1 Et narrativ virker lokalt

Skog i Manang er et vanskelig tema å ta opp. Generelt kan man si at nyeshangbaene vil ha kontroll over hva utenforstående får vite om dem og deres organisering av samfunnet. Da er det først og fremst konfliktområder som ikke blir belyst for fremmede. Jeg opplevde at innbyggerne ivrig presenterte hjemstedet, både som et idyllisk sted og med en historie om hardt arbeid i krevende omgivelser. Skogbruk og forvaltning av skogen var det mer problematisk å få innsyn i, og jeg måtte kjempe med dette gjennom hele feltoppholdet mitt. Erfarne forskere som har vært i området tidligere har også møtt hemmelighold og fått knappe svar når de har stilt spørsmål om skogbruk. Som vist i forrige kapittel gir skogen viktige ressurser, og dermed er det også viktig å beholde sterk intern kontroll over den. I følge HED-myten driver fjellbønder overutnytting av skogressurser og ødelegger den ømtålige økologiske balansen i Himalaya, både for seg selv og andre, for generasjoner framover. Informantene mine hadde en annen forståelse av HED enn det som har vært publisert i mediene. For en stor del var de kjent med forestillingen om at Himalaya blir avskoget. Det virket som de var klar over at dette ble oppfattet som et alvorlig problem, og noe det måtte taes hensyn til, samtidig som det ikke syntes som et overhengende problem for dem. I Manang finnes det skog, og i flere områder mye skog. Skogen gir viktige ressurser, og representerer en stor verdi lokalt. Tanken om lokalt vern for regional nytte er fremmed. Jeg som utlending og akademiker representerte det de kjenner fra før i den sammenhengen, nemlig skogfantaster som vil verne skogen og dermed ta fra lokalbefolkningen deres bruksretter. Jeg vil altså representere myten og dens løsninger – som i stor grad har vært vernetiltak. Da blir det lett å se at den lokale taktikken i møte med meg består i å presentere meg for alle de vernede områdene for å vise at jeg ikke trenger å blande meg inn. Det blir en måte å fortelle at her har man kontroll og at det ikke er behov for endringer eller ekstern innblanding. Det lokale handlingsmønsteret har ikke utspring i at de selv tror på narrativet, men at de tror at jeg som utlending tror på det.

Selv om innbyggerne i Manang er aktive brukere av skogprodukter som jeg viste i forrige kapittel, finnes det vernetiltak, men disse er bygget på en lokal persepsjon av forholdene. Skog er en begrenset men viktig ressurs, og den må forvaltes på en god måte slik at den ikke forsvinner. Forvaltningen er imidlertid lokal definert, og tiltak iverksettes i tråd med lokal tradisjon. Ikke fordi andre tvinger det på dem, men som selvstendige valg foretatt av innbyggerne.

6.2 Regler for uttak av skogressurser

Som jeg skrev i kapittel 4, hadde jeg tenkt at en hovedkilde for å få kunnskap om de regler som gjaldt for uttak av skogprodukter ville være skriftlig materiale. Det var selvsagt en naiv, vestlig-akademisk forventning. Det finnes ingen nedtegnelser om lover som vedtaes i lokalsamfunnet i Manang fra den lokale forvaltningsinstitusjonen. Jeg var dermed avhengig av at informantene mine ville fortelle meg om den kunnskapen jeg søkte. Om det fantes regler, eller unntak fra reglene, som innbyggerne ønsket å holde skjult for utenforstående ville det bli vanskelig for meg å få et fullstendig overblikk. Det er særlig unntak fra hovedregler jeg er redd jeg ikke har fått vite om, ikke fordi de nødvendigvis er hemmelige men fordi informantene ikke har tenkt på å fortelle meg om dem. Dette ble jeg var for utover i feltperioden, etter hvert som jeg fikk kjennskap til slike opplysninger i tilfeldige vendinger. Jeg var derfor oppmerksom på å undersøke slikt i størst mulig utstrekning.

Jeg har skilt delkapittelet i to deler, og skriver først om reglene knyttet til selve treet, det vil si tømmer, ved og kvister. Dernest tar jeg for meg andre ressurser fra skogen. Furunåler og blader har jeg tatt med i den siste delen på bakgrunn av hvordan forvaltningen av slike ressurser er regulert. Som jeg har diskutert tidligere, gir skogen ikke bare treressurser. ”*Forests are resources that also contain resources: they are made up of biosystems of varying complexity, used for myriad of social and economic functions as part of complex social systems*” (Geores 2003 s. 78). Det er en vanlig oppfatning at ’skog = trær’, som selvsagt er riktig i den forstand at det må være trær for at vi har en skog. Det viktige er imidlertid som Geores sier, at skog ikke bare er trær. Utover trærne finner vi at en skog består av en rekke ressurser som mennesket kan og har nyttiggjort seg. Slike ressurser kalles med en samlebetegnelse Non Timber Forest Products (NTFP) (se blant annet Larsen and Smith 2004). Det spesielle med denne typen ressurser er at for å kunne ta vare på og forvalte dem på en god måte er man avhengig av at treforvaltningen fungerer, fordi det er trærne som skaper et rom som gjør det mulig for de andre ressursene å eksistere. At skogen er en ressursbase som inneholder flere ulike typer ressurser gir utfordringer for forvaltningen som ikke inngår i den vanlige teorien (Steins, Röling et al. 2000). Hva skjer når en institusjon skal forvalte ulike ressurser fra den samme ressursbasen? Gjerne for ulike typer brukere med forskjellige behov? I Manang kan vi dele brukerne inn i den gruppen som bruker skogen som beiteland i motsetning til dem som ikke har husdyr. En stor del bruker de samme områdene til å hente

brensel, men det gjelder ikke alle innbyggerne. Samtidig finner vi en gruppe som sanker medisin- og urteplanter i beiteområdet.

De ressurser som faller inn under NTFP-kategorien i Manang er i første rekke biomasse til gjødsel og beite, men også produkter til husholdningen i form av bær, sopp og medisinplanter. Alt sammen er ekstraherbare enheter, men de er samtidig svært ulike i form og funksjon. Så lenge habitatet taes vare på, kan for eksempel ingen brukere overutnytte sopp. Den mengden av sopp som vokser opp og blir plukket har ingen innvirkning på hvor mye sopp som vokser opp neste år, da selve soppen lever under bakken. Det samme vil gjelde for bær. Med beite er det annerledes. Dersom et område blir overbeitet, vil plantene som vokser der degenereres og kan til slutt dø (Milton, Dean et al. 1994). I min diskusjon omkring NTFP inkluderer jeg også ressurser fra utmarken som ikke finnes i skogen men som vokser i beiteområder over tregrensen, i hovedsak medisinplanter. I Manang finner vi slike planter opp til ca 5000 moh, og mange arter blir plukket til kommersielt bruk

I tillegg til produktene over, har skogen ikkeekstraherbare egenskaper. I et bratt landskap som Manang, er skredforhindring særlig aktuelt. Det er en generell egenskap ved skog at den holder på jordsmonnet, og her er det konkret definert som en verdi med begrensning på annen bruk som et resultat. Godet som ligger i at man unngår ras er et felles gode som alle har nytte av og som ingen kan utestenges fra så lenge det eksisterer. I slike tilfeller vil allmenningsproblemet eksistere så lenge det ikke finnes noe system som setter regler og som overvåker og sanksjonerer i forhold til regelverket. Videre kan trær fungere som leskjermer for vinden. Et åpent landskap vil være mer utsatt for vind og for vinderosjon enn mer beskyttede steder. Dette er igjen et ikkeekstraherbart element ved skogen som er svært aktuelt for Manang, hvor den kraftige vinden pisker opp sanden idet det blåser opp hver formiddag.

6.2.1 Regler for uttak av trevirke

Under de første intervjuene mine fikk jeg stort sett vite én ting; den regelen som gjaldt for uttak av ved er at det ikke er lov å ta ut levende material – fresh wood – fra skogen. Som en hovedregel både i Manang og Braga gjelder altså at det ikke er lov å ta ut frisk ved. Dette er en kjent praksis flere steder i Nepal, og går igjen i vedtekter for brukergrupper under den nyeste Forest Act (Graner 1997). Videre er det vanlig praksis for ACAP i deres modeller for bærekraftig, community-orientert skogbruk. Mine informanter gav uttrykk for at denne

regelen ”alltid” hadde vært slik i Manang. Under et intervju med et VDC-medlem spurte jeg hvor lenge de hadde hatt et slikt utvalg som VDC er. ”*We have always had the VDC here*” (informant 7), var svaret jeg fikk først. Etter litt diskusjon kom han fram til at det var omtrent 35 år. ”Alltid” kan med andre ord være et relativt begrep. Jeg tolket det dit hen at innbyggerne oppfatter regelen om restriksjoner i uttak av skogressurser som veletablert, og at den har vært gyldig i lang tid. Da veduttak avgrenset til dødt materiale er en fellesnevner for flere steder, vurderte jeg om det kunne være ACAP som i utgangspunktet hadde initiert en slik regel. Jeg tror flere informanter ville vært motvillig mot å fortelle meg at det var ACAP som hadde satt en slik bestemmelse. Grunnen er at manangierne ønsket å fremstå som selvstendige, og likte å understreke at det var de selv som bestemte, og at VDC stod over ACAP. Sentralt her er at manangierne nettopp er selvstendige. Jeg har vansker for å tro at innbyggerne på kort tid ville akseptert regler knyttet til deres egne, nødvendige ressurser pådyttet dem av ”andre”.

Lamaen, som er over 80 år, fortalte at skoguttak fra sørsiden ble forbudt for 60 år siden. Jeg mener det er tydelig at et forbud mot å hugge trær har eksistert lenge før ACAP kom til Manang. ACAPs tilstedeværelse og påvirkning kan likevel ha styrt utvikling og praksis noe. Jeg fikk fortalt at det ikke var lov å ta ut frisk ved fra skogen. Det tradisjonelle forbudet handler om å hugge et helt tre. Jeg har tolket det dit hen at den lokale praksis består i at det er legitimt å ta deler av et friskt tre. Jeg fikk alltid et konsekvent svar når jeg spurte om reglene i forhold til å hente ved i skogen; Det var bare lov å ta ut tørr ved (dry wood), det var ikke lov å hugge frisk ved. Som et paradoks så jeg stadig trær hvor grener var hugget av. Da jeg i samtale med en av hovedinformantene (informant 2) henviste til flere store trær vi gikk forbi hvor det nesten ikke var noen grener igjen, svarte han at det var gjort for at treet skulle vokse bedre. I et intervju med en informant hvor jeg spurte hva som var vernet, fikk jeg til svar at: ”*Everything is protected ... but we don't cut the juniper, we only take parts of it so that is not a problem*” (informant 17). På bakgrunn av dette sitatet kan det virke som om vern (protection) betyr at man ikke kan ta ut et hele, det vil si at man ikke kan hugge et helt tre for eksempel. Derimot kan deler taes ut, så lenge ikke basen – treet – ødelegges. Det blir som en forvaltningspraksis i miniatyr. Dersom noen av grenene kuttet av og treet vokser videre, er det ikke fjernet noe ”skog”. Den biologiskolerte informanten (nr. 2) fortalte at grenene ble kuttet for å pleie treet, at det da vokste bedre. Om det er reelt for treet del, eller om det i hovedsak betyr bedre vekst i henhold til menneskelige behov kan diskuteres. Uansett viser det at det er legitimt å kutte friske grener. Grenene som kuttet av vil kunne brukes til brensel, og formålet blir dermed todelt. Slik jeg har tolket det, vil kutting av ferske grener være greit,

uansett formål, så lenge selve treet ikke ødelegges. Bildet under viser tre unge menn som har hentet mindre grener. Denne veden er ikke tørr, men det vil være greit fordi de ikke har hugget ned selve treet.

Figur 6.1: Velfylte dokos bæres ned fra Chhyongkor
Manang landsby i bakgrunnen. Foto: H. H. Erstad.

Lamaen (informant 5) fortalte at det var ulovlig å hugge trær, i samsvar med den lokale praksisen. Når de andre informantene heller forteller at det er ulovlig å ta ut frisk ved, kan det henge sammen med en påvirkning ACAP har hatt i lokalsamfunnet. Da ACAP er statens representant, vil deres modeller være representant for ”det offisielle”. Dermed er det trygt å fortelle denne versjonen utad, selv om de beholder egne regler innad. Betyr dette at en endring er under oppseiling, der ACAP-reglene blir overtatt av den lokale institusjonen etter hvert også i praksis? Som jeg har vist tidligere, har folketallet i Manang sunket kraftig de siste tiårene. Om trenden ikke snur, er presset på de lokale skogressursene ikke høyere enn at den lokale forvaltningspraksisen i dag sannsynligvis vil være bærekraftig. Dermed vil det være vanskelig for ACAP å få gjennomslag for en strengere forvaltning. Hadde skogen i Manang i større grad vært degradert hadde situasjonen fra ACAPs side nok vært en annen. Som ressursituasjonen nå er, praktiserer innbyggerne sin forvaltningsform. At innbyggere beskriver de lokale reglene i samsvar med ACAPs generelle retningslinjer, kan vitne om betydningen av, og innflytelsen fra ACAP. Det kan nok òg være en oppfatning om at dette er de eneste reglene som får aksept hos eksterne, ikke minst blant forskere. Da vil det styrke framstillingen av den lokale institusjonen at reglene kommer fra lokalt hold. Det er forskjell

på hva de fortalte til meg at reglene var, og det de praktiserte selv. Slik jeg forstår situasjonen, kan kutting av grener være lovlig innenfor den lokale praksisen. Selv om ACAP har andre regler, og VDC følger opp det samme overfor fremmede, følger innbyggerne i praksis et eget sett med regler.

Mindre, dødt materiale som kvist og pinner kan sankes fritt. For noen områder er det imidlertid andre regler, der det er lov å hente frisk ved, eller også lov å ta ut tømmer. VDC kommer med forslag om hvor det til en hver tid er lovlig å hente ut ulike produkter. Endringer i reglene for hvilke områder som skal innlemmes i de ulike kategoriene taes opp på allmøter og diskuteres i fellesskap. I Braga er det ulovlig å hugge trær alle steder. Her kan man bare hente ut tørre kvister og restmaterialer til brensel. I Manang VDC er det slik vest for Braga, mens det i (områder rundt) Humde er lovlig å felle trær til ved. Tømmer er det ulovlig å ta ut, og må derfor kjøpes fra Pisang. Tømmerforbud ble innført for lenge siden for deler av Manang, og utvidet for om lag ti år siden. For fire år siden ble denne regelen også utvidet til å omfatte Humde, hvor det frem til da hadde vært mulig å hugge tømmer.

Det finnes imidlertid unntak fra de fastsatte reglene. Dersom det er behov for bygningsmaterialer til sosiale bygninger eller samfunnsinstallasjoner som sykehus, skole eller en bro kan VDC vedta å hente ut tømmer fra de vernede områdene. Som jeg skal komme tilbake til senere ble dette av en av informantene mine sett på som et problem, fordi det gir svært mye makt til medlemmer i VDC. Om det ble kuttet for mye tømmer til slike prosjekter blir restlageret solgt direkte til medlemmene i VDC. Dermed framhevet informanten min at det alltid var de rikeste og mektigste som fikk tak i dette tømmeret, enda *”it belongs to everyone”* (22b). Som sitatet også viser er det tydelig at informanten ser på skogen som sin eiendom på lik linje med de andre i landsbyen. Hun mener at alle har klare rettigheter som likeverdige medlemmer av et fellesskap. For tømmerforbudet i Humde gjelder imidlertid unntaket uttak privat bruk. Om noen trenger tømmer for gjenoppbygging og vedlikehold av bolighus, kan det hentes i Humde.

Dersom noen finner hele trær som er døde, eller som har falt ned i uvær, får de ta ut hele treet til eget bruk. Før det kan gjøres, må de betale en avgift til VDC. Beløpet for denne skatten blir satt av VDC-medlemmer og avhenger av treetts kvalitet. *”People cut the trees half way so that it may fall in a storm, and they think it will be cheaper then. But there is no use, they would have to pay for it anyway”* (informant 1). Han viser her hvordan de har innført tiltak for å

forhindre at noen skal ødelegge fellesgodet for egen fordel. Jeg så flere steder trær som var hugget nesten over og som dermed døde. Dette kan være en måte å omgå forbudet mot å ta ut frisk ved. Et tiltak som det over vil ikke nødvendigvis forhindre denne typen aktivitet helt, men det kan bidra til å begrense hugging i friske trær med det formål å få dem til å dø for å kunne ta det ut som dødt materiale. Å handle i opposisjon til reglene blir nå ikke bare en ren bonus for regelbryteren, men fører også til kostnader for denne personen, noe som kan fungere som en bremse på regelbrudd. Det er dessuten en annen god grunn for å innføre et slikt system, da det vil bidra til rettferdighet og utjevning av ressursene, også der treet faktisk har blitt tatt av skred eller falt i en storm. Nå er det ikke den heldige finneren av treet alene som får nytte godt av det. Dersom noen finner et gode (tre/tømmer), deler de godet med resten av landsbyen i form av skatt til felleskassen. Det siste harmonerer godt med det generelle sosiale systemet og fordelingsprinsippet i Manang (se bl.a. Rogers 2004).

6.2.2 Regler for uttak av NTFP

Som jeg har skrevet tidligere er en skog habitat for mange ulike planter, men det er trærne som gjør habitatet til en skog. Det er dermed vanlig å fokusere på trærne når det er snakk om skog og regler for uttak. Da jeg stilte informantene spørsmål om skogen, var det først og fremst trevirke jeg ble fortalt om, om tømmer og ved. Det kan også ha sammenheng med at det særlig er dette som forbindes med utlendingers verneholdninger, og at informantene derfor forventet at jeg interesserte meg for det. Dermed hadde jeg lettere for å få tilgang på regler knyttet til treprodukter enn andre produkter. Det er særlig tømmer som gir store, synlige inngrep. Samtidig kan det være slik at bruk av andre ressurser enn trær kan ha betydning for trærnes situasjon. Beitende dyr spiser ikke bare gress men også blader og unge skudd. Det finnes svært mange regler som regulerer bruken av NTFP, som jeg i det følgende skal presentere.

Først vil jeg ta for meg regler som regulerer beite i forhold til jordbruket. Som jeg har vært inne på tidligere er det en omvendt tillatelse til beiterett i utmarken. I dyrkningstiden, fra noen uker etter avlingene er kommet i jorda til innhøstingen er overstått, er bønder i Manang pålagt å ha husdyrene sine på utmarksbeite, for å unngå at dyr ødelegger avlingene. Det fastsettes en dato da alle jordbrukerne må ha flyttet dyrene sine til stølen. Denne dagen ble tidligere bestemt av lamaen. I dag er avgjørelsen delvis overført til VDC, men lamaen blir fremdeles konsultert og har stor innvirkning. Rettigheter til beitet har alle innbyggere i VDC til

beiteområder innenfor sitt eget VDC. Geiter, sauer og kyr holder til på områder nært landsbyen, for en stor del i skogområder. Gjeterne bor i permanente stølsbygninger - *goth* - hvor dyrene melkes hver morgen og kveld. Eventuelt bor gjeterne hjemme og går til og fra hver dag. Yak beiter på utmarksområdene som ligger høyere oppe, hvor vegetasjonen er preget av gress og noe buskvekst. Flere familier samler sine dyr og leier en gjeter for sesongen. Disse flokkene flytter rundt mellom de ulike beiteområdene for å få nok beite, og gjeteren flytter teltplass en til to ganger i måneden. Det er likevel enkelte områder i utmarken hvor det ikke er tillatt med beite, for å unngå at dyra spiser nye skudd (informant 1).

Til vinterfôr brukes residualet av jordbruksprodukter. I tillegg må bøndene hente fôr fra utmarken i form av gress og løv, en aktivitet som er kollektivt regulert. Det fastsettes en felles dag hvor det er lov å starte innhøsting fra åkrene. Samtidig blir det nå åpnet for å sanke gress fra fellesområdene rundt landsbyen et par dager før kornhøsten. Starttidspunkt for innhøstingen har tidligere vært bestemt av Lamaen, og religiøst legitimert ved at for tidlig start vil kunne føre til frost (Aase and Vetaas 2006). I dag effektueres starttidspunktet for innhøstingen av VDC, men fremdeles i samråd med Lamaen. Nå følger en hektisk periode for å høste inn avlingen før den ødelegges av nattefrost. Det er strengt forbudt å starte innhøsting av gress før den angitte dagen i forkant av innhøstingen. Det finnes bare sparsomme forekomster av de mest ettertraktede vekstene, for eksempel en spesiell type gress (*celmatis tibetana*) som er et ekstra kraftfullt tilskudd for dyrene. Allerede fra midnatt den første dagen det er lov, er alle ute for å kutte mest mulig av dette gresset, som brukes til vinterfôr. Gjennom en slik regulering sikrer man at alle kan høste av ressursen, uten å frykte at andre allerede har sanket alt som er tilgjengelig. Dermed er man også sikret at gresset får gro skikkelig ut før det blir høstet. Fôr kan altså sankes fritt fra fellesområdene, men kun etter gjeldende regler om tidspunkt. Etter noen dager, når det åpnes for å høste inn korn, vil det for de fleste være innhøsting fra åkrene som er prioritert til det er sikret i hus. Først deretter vil de som trenger mer vinterfôr igjen gå til allmenningene for å sanke dette.

Sopp og bær er ikke regulert. Her kan innbyggerne plukke fritt det de ønsker, men må igjen holder seg innenfor sitt eget VDC. Verken bær eller sopp er avhengig av et begrenset uttak for å reprodusere til neste sesong, og behovet for forvaltning kan dermed rettes mer mot en rettfærdig fordeling av ressursene enn mot bærekraftig utvikling. Dette er imidlertid vekster som delvis regulerer seg selv, ved at de er modne innenfor et visst tidsrom. Det begrensende

for uttaket vil være tilgjengelig arbeidskraft. VDC trenger dermed ikke sette noen tidsfrister for uttaket for å sikre at alle får mest mulig like muligheter.

Det døde materialet i skogen er det ikke knyttet reguleringer til, som jeg var inne på i kapittel 6.2. Det omfatter i denne sammenhengen blant annet furunåler. Det som er dødt materiale blir ikke oppfattet å ha noen betydning for videre vekst. En ung kvinne stilte seg undrende til spørsmålet om regler for einer: ”*No, juniper is no problem. We don’t cut it down you know, only take branches*” (informant 23). Det samme viser seg i forbindelse med uttak av einer. Dersom man kutter ned en einebusk vokser den opp igjen, og da er det ikke behov for å regulere den type aktivitet. Busken i seg selv blir stående om man kutter deler av den ned og tar ikke skade av uttaket. Einer blir ikke sett på som trær, og faller derfor ikke inn under de samme reglene. Mitt inntrykk er at det ikke var noen umiddelbar oppfatning av at det var lite tilgjengelig einer. Det ble gitt uttrykk for at det kunne være vanskelig å finne *fur*, men *sjugri* var det uansett nok av, noe som nok har bidratt til at det ikke er regulert.

Det samme vil gjelde for enkelte vekster som går under betegnelsen medisinalplanter, dog ikke alle. Likevel finnes det reguleringer for uttak av enkelte slike planter, og her må vi finne grunnen andre steder enn i begrepet bærekraftig utnyttelse. Jeg har særlig sett på forvaltning knyttet til Yarshagumba (*Cordyceps sinensis*). Dette er resultatet av en sopp som angriper larver. Larven fortæres av soppen og dør, og den døde larven kalles Yarshagumba. Både formeringen av larven og soppen vil være uavhengig av det antall larver som angripes av soppen og blir omgjort til Yarshagumba. Om all Yarshagumba blir plukket i et område, er det med andre ord likevel ikke fare for å utrydde den. Yarshagumba regnes som et sterkt legemiddel, særlig i Kina, og brukes mot luftveisproblemer og som potensmiddel. Salgspris pr vektenhet er høy. I Nepal har det tidligere vært ulovlig å omsette denne planten, men forbudet ble opphevet antakelig etter press fra blant andre Kina og India som utgjør det største markedet for Yarshagumba (Rogers 2005). I Manang har Yarshagomba blitt plukket av lokalbefolkningen i mange år, men reguleringene rundt denne aktiviteten har endret seg. Det siste tiåret har sankere betalt en andel skatt til VDC etter hvor stor mengde de har plukket. Fra 2004 ble det imidlertid ulovlig å sanke Yarshagomba. Legitimeringen av forbudet var todelt. Det ene var religiøst fundert, ved at det ikke er lov å ta liv, og fordi Yarshagomba er en hellig plante. Informant 3a fortalte at det var lamaene som hadde sagt at de måtte slutte å plukke Yarshagumba. Det var like ille som å ta syv liv. Samtidig vet vi at flere innbyggere har en pragmatisk holdning til de religiøse reglene. Da jeg spurte om Yarshagumba måtte

informanten først konferere med sin far, og fortalte at han måtte høre med faren om han kunne fortelle meg det han sa. En annen informant (21) fortalte at det var bra at det var ulovlig å plukke Yarshagumba fordi dyrene trengte den å beite på. Den er så sterk at den hjelper dyrene å holde seg friske når de går på fjellet. Uten et forbud mente han at folk ville plukke all Yarshagumba'en og selge den, og dyrene ville bli skadelidende. Dette vil være et viktig moment for dem som har dyr, i hovedsak yak, i de høytliggende beiteområdene. Det er i hovedsak de mer velstående som har yak, mens det er de fattigere som utgjør den største gruppen av sankere. De syv landsbyene i Manang har opprettet en omfattende kontrollgruppe i forbindelse med håndhevingen av forbudet (se kapittel 7.2.1). Bak en slik innsats vil det sannsynligvis ligge noe mer enn en religiøs begrunnelse. Informanter fortalte meg at det hadde vært problemer i forbindelse med at folk utenfra dalen kom opp for å plukke Yarshagumba i Manang. Yarshagumba representerer store verdier, og kontroll over disse verdiene vil øke makten til den gruppen som kontrollerer dem. Ved å innføre et forbud mot å plukke Yarshagumba blir det enklere for den lokale forvaltningsinstitusjonen å kontrollere ressursen, i motsetning til uklarhet rundt hvem som faktisk går og plukker i området.

I et område oppe i dalsiden fra Manang til Tenki er alt uttak av produkter forbudt. Her gjelder forbudet også kutting av einer, uansett hvor mye en tar. Grunnen er å sikre bebyggelsen nedenunder mot jord- og steinras. Ved å la flest mulig vekster gro opp, kan de ta av fra eventuelle steinsprang fra fjellet over. Samtidig vil plantene binde jorden og bidra til å forhindre skred. Dette blir ikke gjort for å unngå at løsmasser fra Manang skal renne ned i Gangesdeltaet og forårsake oversvømmelser, slik det blir skissert i HED-mytten. Årsaken finner vi lokalt. Skred er en uønsket faktor i samfunnet. Det kan ødelegge bygninger og utgjør en risiko for mennesker, og er dermed noe innbyggerne vil beskytte seg mot.

Alt vilt er vernet. Lokalt har dette et religiøs heller enn økologisk fundament, da buddhister ikke skal drepe. Regelen ble imidlertid ikke strengt praktisert. Informant 1; høystatusolken som kontrollerte at ingen hugget frisk ved, fortalte meg ved en anledning villig når og hvordan det var best å fange *Tong su* – en type vaktler. Tidligere skjøt de dem med pil og bue, men det var enklere å fange dem i snare på åkrene. Det er med andre ord ulikt hvordan regler praktiseres, og ikke minst hvilke forhold de forteller åpent om til meg. Vern av viltet er imidlertid til dels en ACAP-initiert ide, noe som kan ha betydning for alvorret knyttet til regelen.

6.3 Egenskaper ved forvaltningsinstitusjonen

I Manang er det VDC som har utøvende makt i forvaltningen av utmarksressurser. Nepal er inndelt i 75 distrikt, og hvert distrikt er delt inn i landsbyer med et eget forvaltningsorgan. Village Development Committee, VDC, er den laveste enheten i det nepalske forvaltningsapparatet, og består av medlemmer fra lokalsamfunnet som velges av innbyggerne hvert 5 år. Både det tidligere Panchayat-systemet og dagens VDC bygger i praksis på en eldre organiseringsform.

”The Khampa were a group of people, and they were the decision makers before the VDC. The panchayat is the same as the VDC, just with a different name.” (informant 1)

VDC-systemet slik det eksisterer i Manang er i realiteten den tradisjonelle organiseringen, Champa-systemet, kledd med et nytt navn. Også Panchayat-systemet som var den lokale administrasjonsenheten fra 1950 – 1990 var bygget på den samme eldre organiseringen som ligger til grunn for dagens VDC i Manang. Dette bestod av Champa'er, ”big men” på engelsk, som var en slags høvdinger eller sjefer i landsbyen. 3-5 slike Champaer hadde styringsmakten i landsbyene, sammen med et råd av noen av de eldre innbyggerne.

I Manang blir dette valget gjort på en mer tradisjonell måte enn det som er offentlig modellert. Et eldreråd peker ut kandidater til VDC, i stor grad blant de velstående, sterke, respekterte familiene. Disse blir fremstilt på et allmøte – *Panch Chong* - i landsbyen, der alle hushold har plikt til å sende et mannlige medlem. Dersom det ikke er menn i husholdet slipper de å stille, men jeg fikk forståelse av at kvinner hadde mulighet til å møte om de ønsket det. På møtet presenteres og diskuteres kandidatene, som til slutt blir samstemmig valgt. Det er med andre ord ikke valg slik vi kjenner det med urner og stemmesedler, men heller konsensus, der innbyggerne diskuterer seg fram til enighet. Her ser en tydelig hvordan lokal praksis overgår statlige reguleringer. Vedtak kan fattes i Kathmandu, men det betyr ikke at det lokalt blir gjennomført på den måten som var tenkt fra det statliges side. I mange saker i Manang var det imidlertid Lamaen som hadde det siste ordet, eller i alle fall la sterke føringer for VDCs avgjørelser.

Kandidatene som blir utpekt til å sitte i VDC må ha svært gode grunner til ikke å stille, og kan i praksis ikke si nei. Vervet ble ikke fremstilt som særlig ettertraktet av dem som hadde det,

heller det motsatte, det ble sett på som deres bidrag til fellesskapet, en plikt som måtte gjøres. De som aldri vil inneha posisjonene har gjerne en annen oppfattning. Manang skiller seg også her fra andre VDC'er i nedre del av distriktet, der det å sitte i VDC er godt betalte stillinger og hvor det er vanlig med en aktiv valgkamp i forkant av valget. En informant fortalte at det var vanlig andre steder at pengene fra myndighetene til VDC'et i hovedsak gikk til lønninger. *"Somebody wants it like that here, but most people want to use the money on development and social things"* (informant 7).

I følge nepalsk lov er det VDC som skal forvalte utmarksressursene innenfor sitt område. Utmarkssystemet i Manang kan likevel ikke forstås som offentlig eiendom. I navnet ligger det under et kommunalt styre, men som vist over følger denne organiseringen i praksis mønster etter tradisjonell struktur. Utmarken er allmenning og blir forstått lokalt som felles land. Det er ikke VDC sitt land men alle sitt område. VDC er dermed navnet på dem som har utøvende makt, eller sagt på en annen måte; navnet på den gruppen som har ansvaret for overvåkingen i institusjonen (se Ostrom 1990). VDC har også en viss grad av lovgivende makt, men dersom det er store endringer som foreslås, taes de opp på allmøter der alle brukerne har talerett. En slik forståelse blir styrket av at VDC bygger på den eldre organiseringsformen, noe som gir VDC i Manang en sterk lokal identitet. VDC-medlemmene er ikke ansatte, eller "det offentliges" representanter, men lokalsamfunnets utvalgte og lokalsamfunnets representanter. I Braga VDC er det enda tydeligere at ordningen bygger på eldre tradisjoner. Her brukte ikke informantene VDC-begrepet i det hele tatt, men refererte til dette organet som "big men", tilsvarende det eldre begrepet "champa".

Jeg vil si at brukerne av ressursbasen har påvirkningsmulighet i forvaltningsinstitusjonen og reguleringen slik Ostrom skisserer det for suksessfulle systemer, men i noe begrenset omfang. Denne begrensningen gjelder på bakgrunn av de ulike brukernes sosiale posisjoner, altså ut fra normene i samfunnet, som ligger til grunn for organiseringen av VDC-systemet slik det er lagt opp i Manang. Organiseringen av VDC og allmøtene er dermed collective-choice rules for Manang, de kollektive reglene som forteller hvordan de operasjonelle reglene for forvaltningsinstitusjonen kan utformes.

Regler for bruk av utmarksressurser blir bestemt av VDC. Dersom det er store endringer som skal gjøres, taes det opp på allmøter, der alle er med på å diskutere saken. Det er likevel klart at det er noen som har mer makt enn andre, som vist i kapittel 6.3.1. Ikke alle vil ha like mye

å si, eller ha like stor påvirkningskraft på et slikt allmøte. Allmøter fungerer også som en arena for å informere om reguleringer. Det finnes ikke noe skriftlig form av manangi språk, og det er dessuten mange som ikke kan lese. Det finnes derfor ikke noen skriftlige kilder for reglene som blir brukt, all regulering er muntlig. Ostrom (1990) diskuterer at lover bør være skriftlige. Jeg er uenig i tilfellet Manang. En utelukkende muntlig regulering gjør at alle er nødt til å ta del i den muntlige tradisjonen. Dermed er reglene også tilgjengelig for den store andelen analfabeter som fort kunne blitt ekskludert om reguleringen hadde blitt overført til en skriftlig base som ikke engang ville vært nedtegnet på det lokale språket. Det finnes ikke noen skriftform av Manangi, det er det nasjonale språket nepali som undervises i skolen.

Det mest tydelige for meg i praksisen av allmøter og struktur av VDC er at det er dem med mest makt tradisjonelt som har mest makt i dag. Det er med andre ord familiene med mest sosial og økonomisk kapital som i størst grad styrer. De utpekte må ikke nødvendigvis komme fra de aller rikeste familiene, men er i hovedsak velstående, og kommer fra familier med lange tradisjoner for å være dyktige ledere, med et godt navn og rykte. Det er veldig stor forskjell på rike og fattige i landsbyen, selv om det er få innbyggere og de lever tett sammen, noe jeg kommer tilbake til i kapittel 6.3.2.

6.3.1 Forholdet mellom VDC og ACAP.

Annapurna Conservation Area Project (ACAP) ble opprettet for å begrense miljøødeleggelser blant annet i forbindelse med turisme i fjellområdet rundt Annapurna. Prosjektet arbeider for å oppnå bærekraftig ressursbruk samtidig som det økologiske mangfoldet bevares. En informant var tydelig negativ til ACAP: *"The tourists should tell everyone about what ACAP is doing, then people [outside] would see that they are not doing anything. They only buy silence from us by providing a few goods, but they should do something properly about the situation."* (nr. 3a). Han mener altså at innbyggerne i Manang lar seg kjøpe av organisasjonen, og stiller dermed ikke spørsmål ved deres virke. Han viste til at alle turister betaler inngangspenger for å komme inn i området, store summer som bare går til organisasjonen uten at lokalbefolkningen får nytte godt av dem. Utover dette fant jeg ikke særlig sterke meninger om ACAP blant innbyggerne. Noen av kvinnene var svært positive og skrøt av ACAPs innsats. ACAP har dannet *Mother Group* i alle landsbyer innenfor verneområdet. Gruppen i Manang er aktiv, og kan ha bidratt til mer innflytelse for kvinnene i landsbyen. Flere av de mektigere

informantene virket nærmest likegyldige til ACAPs tilstedeværelse i landsbyen. Dette kan selvsagt ha vært en taktikk overfor meg for å få ACAP til å synes ubetydelige.

I følge nepalsk lovgivning har VDC rettigheter til kontroll over sitt område. I neste instans, ved distriktskontoret, skal man godkjenne brukergrupper for skog i forhold til Forest Act fra 1993 (se kapittel 3.1.3). Annapurna Conservation Area Project (ACAP) ble opprettet for å begrense miljøødeleggelser i det antatt sårbare fjellområdet rundt Annapurna. Prosjektet skal arbeide for å oppnå bærekraftig ressursbruk i området, og verne det økologiske systemet. Med ansvar for et vernet område har ACAP også myndighet i området i henhold til sitt mandat. Samtidig er VDC det lokale forvaltningsorganet i Nepal. Her lå det en potensiell interessekonflikt, og jeg ønsket å finne ut hvordan maktfordelingen var mellom instansene, og hvordan forholdet mellom lokalbefolkningen og ACAP var.

”The elders had heard that it had been a lot of problems in Jomsom [when ACAP came] and told us that we should not give anything away. We stick together, we cooperate and then we are able to keep the control on our own hands” (informant 22a).

Informanten mente at forvaltningssystemet i Manang var svært sterkt og fungerer bra. Som eksempel viste han til maktforholdet mellom VDC i Manang og ACAP, i forhold til andre steder. Han fortalte at i distriktet Muktinath på den andre siden av Thorong La passet var det ACAP som stod for all regulering av skogbruk, og at skatter og bøter på disse stedene gikk til ACAP. Fordi VDC i Manang hadde en sterkere posisjon lokalt, og fordi lokalbefolkningen var flinkere til å samarbeide og kunne enes om å støtte opp om et felles mål, klarte de å beholde denne kontrollen selv. Igjen ser vi hvordan innbyggerne samarbeider, og også er klar over fortrinnene ved slikt samarbeid, ikke bare i henhold til naturen men overfor utfordringer som den ACAP representerer.

Gjennom sitatet over legitimerer informanten også at der finnes et ”fåtallsstyre”. Ved å vise til at noen; her eldrerådet, vet best og dermed kan gi gode råd. Samhold og felles støtte til lederne gir fordeler fremfor en situasjon der folk drar i hver sin retning med det resultat at eksterne kommer inn og overtar makten. Her ser vi et eksempel på hvordan det lønner seg å stå samlet, og at samarbeidet bærer frukter. Skatter for god ved og dødt tømmer fra skogen er en viktig ressurs å motta til felleskassen for VDC. I Manang har de tydelig klart å overvinne samhandlingsproblemer, og innbyggerne får dermed ikke bare tilgang til og makt over

nødvendige produkter, men produserer også ekstra fellesgoder i form av inntekter for fellesskapet.

ACAP sentralt oppfatter at de står over de lokale myndighetene. Forståelsen av dette i Manang var motsatt, flere av informantene understreket at VDC var det øverste organet i landsbyen og at VDC bestemte over alle, inkludert ACAP. Også lederen for Manang Conservation Area Managemen Comittee (CAMC), informant 6, understreket at VDC stod over både ACAP og CAMC. Etter ACAPs modell er CAMC *”the local level institutions”* i verneområdet (KMTNC 2003), men den lokale institusjonen i Manang velger altså å innrette seg under en annen lokal institusjon i landsbyen. De lokale ACAP-representantene fremstilte sin posisjon i Manang som en overvåker, eller kontrollinstans, og snakket ikke om at de hadde makt lokalt. Jeg intervjuet blant annet sjefen på det lokale ACAP-kontoret: *”As long as there are rules, and they follow those, it is ok. There are not big problems here”* (informant 26). Han viser til at Manang er en velfungerende landsby, der de lokale myndighetene gjør det som er nødvendig, og at ACAP dermed ikke trengte å bryte inn. ACAP skal godkjenne reglene som VDC fatter, men det har aldri forekommet at de ikke har godkjent noen regler eller krevd regler innført. ACAP-representanten bekrefter delvis det som informant 22a sier, ved å vise til hvordan VDC fungerer og innordner seg i forhold til den nye faktoren. Ved ACAPs hovedkontor har de derimot en noe annen holdning. *”No, it is the ACAP who controls the area”* (informant 29). Han var helt klar på at ACAP hadde øverste myndighet i området, og at det var ACAP som utformet reglene eller gjorde vedtak i forhold til reguleringer. Om forvaltningen i Manang ikke hadde vært tilstrekkelig i ACAPs øyne, måtte ACAP gått inn og overstyrt. Med dagens situasjon ser ikke den lokale ACAP-avdelingen en slik – sannsynligvis problematisk – konfrontasjon nødvendig. VDC vil derfor også tilpasse reglene tilstrekkelig til at de kan beholde makten. Men ved å stå samlet kan de likevel ha sin egen praksis da det vil bli vanskelig for ACAP å påtvinge/gjennomføre en endring.

Et av ACAPs mål er som sagt å bidra til å fremme bærekraftig bruk av naturressurser. Det var imidlertid et utgangspunkt for verneområdet at innbyggerne skulle bli boende, og beholde rettigheter knyttet til utnyttning av ressurser. En framgangsmåte for å nå målet fra ACAPs side, har vært å danne lokale institusjoner og utvikle deres evner til å forvalte naturressurser bærekraftig. Etter planen skal institusjonene etter noen år kunne fungere på egenhånd, slik at lokalsamfunnet selv kan forvalte sine ressurser på en god måte (KMTNC 1997). ACAPs lave

profil i forhold til VDC i Manang kan tyde på at ACAP ikke ser behovet for å danne nye institusjoner, og velger heller å følge opp systemet slik det allerede praktiseres.

I kapittel 6.2 diskuterer jeg VDCs rolle i forhold til ACAP i utformingen av reglene. ACAP påvirker utviklingen av reguleringene, men det er likevel VDC som bestemmer den enkelte regel. Det vil kanskje være nyttig å se på VDC og ACAP som to ulike forvaltningsinstitusjoner, men jeg tror at for Manang vil det være riktigere å se på dem dels som ulike nivå i et hierarkisk system. VDC setter operasjonelle reglene for skogbruk i Manang, og systemet med VDC og allmøter utgjør dermed de kollektive reglene. De konstitusjonelle reglene blir derimot delvis satt utenfra. Fra kapittel 2 vet vi og at det vil være et behov for legitimering av en forvaltningsinstitusjon utenfra. VDC-systemet er dermed avhengig av aksept fra ACAP, representert ved det lokale ACAP-kontoret. Samtidig må de konstitusjonelle reglene være knyttet til forvaltningsinstitusjonen. I Manang er det tradisjonen som styrer de konstitusjonelle reglene. Slik har den lokale forvaltningsinstitusjonen vokst fram fra en institusjon med lange, historiske røtter. Dannevig (2005) har kommet til at det kollektive og konstitusjonelle nivået er vanskelig å identifisere i forhold til Ostroms teorier: *”The two upper layers can be identified, ...not as layers of purposive institutions, but as social structures in the villages that guide different kinds of practises, not only irrigation”* (ibid. s. 108). De kollektive og konstitusjonelle reglene for skogforvaltningen i Manang er dermed heller ikke sett med regler for en spesiell skogforvaltningsinstitusjon, og det er ikke selvstendige regler som kan endres på bakgrunn av skogforvaltningen uavhengig av andre faktorer i samfunnet. Mehta et al. (1999) kritiserte Ostrom for et fokus mot den ”målbevisste institusjonen” og hevdet at andre aspekter ved samfunnet bidrar til forvaltningen, og også kan opptre som mål for forvaltningsinstitusjonen. Cleaver (2000) understreker at en lokal forvaltningsinstitusjon sjelden er resultatet av en prosess der deltakerne bevisst har valgt mekanismer som er effektive for å løse samhandlingsproblemene. Deltakerne må handle innenfor begrensninger i omstendighetene knyttet til hele situasjonen. I Manang er det altså tradisjonen som har lagt til rette for, og lagt begrensninger for utviklingen av forvaltningsinstitusjonen. Samtidig har institusjonen utviklet seg i møtet med dagens nasjonale lovgiving og internasjonal påvirkning. Selv om systemet i Manang for eksempel ikke endret seg i særlig grad etter at VDC-systemet ble innført, har det kommet mindre forandringer. Også ACAPs tilstedeværelse og framveksten av turistnæringen har påvirket utviklingen og tradisjonen i Manang, og bidrar dermed til å endre de kollektive og konstitusjonelle reglene.

6.3.2 En heterogen brukergruppe

Et hovedtrekk ved ressursbrukerne i Manang er at de er forskjellige. I Agrawals (2002) samlede liste finner vi flere prinsipper som gjelder brukergruppen. Det diskuteres hvilken betydning gruppestørrelsen har, om brukergruppen er klart definert og om brukerne deler et sett av normer. Videre blir det lagt vekt på om brukerne har gode erfaringer fra tidligere. I Manangdalen finner vi brukergrupper på ca 70 – 200 husstander. De er definert som medlemmer av et VDC, en forholdsvis klar avgrensing. Samtidig har Manang en relativt stor andel innflyttere. Disse får ikke alle de samme rettighetene i landsbyen som andre, men vil i praksis ha lik tilgang på utmarksressurser. Innflyttere får imidlertid ikke lik medbestemmelsesrett som resten av brukerne, og representerer dermed en egen gruppe i gruppen. Men også de tradisjonelle innbyggerne representerer en heterogen gruppe. Manang er likevel en liten landsby der innbyggerne lever tett innpå hverandre.

Lokalsamfunnet er sammensatt av selvforsyningsbønder, innflyttere fra mer marginale områder, bønder som driver litt handel i vinterhalvåret, familier som i hovedsak lever av handel og dem som har slått seg stort opp økonomisk på hoteldrift. Den rike gruppen sender barna sine på skole i Kathmandu eller andre steder og representerer også den maktpolitiske overklassen i lokalsamfunnet. Hvilke følger har ulik sosial og økonomisk kapital blant brukergruppen for forvaltningen? Det er ikke lik maktfordeling mellom alle brukerne av ressurssystemet i Manang. De med mest økonomisk og sosial kapital har mest å si for valg av VDC-medlemmer og for andre avgjørelser, og størst mulighet for å komme i betydningsfulle posisjoner. Her er det tydelig at Leach, Mearns og Scones (1999) institusjonsbegrep er nyttigere enn det tradisjonelle community-begrepet, der et lokalsamfunn blir sett på som en enhet med en homogen sosial struktur (Agrawal and Gibson 1999). I Manang finner vi nettopp at aktørene er forskjellige, med ulike behov. Organisasjonen som forvalter ressursene vil gjenspeile strukturer ellers i samfunnet, og det ser vi også i Manang.

Forenklet kan vi fremstille det som om de med mest sosial og økonomisk kapital styrer over de med mindre kapital. Hvilke konsekvenser har dette for utformingen av reglene i forhold til de ulike gruppene? Mitt inntrykk er at forvaltningssystemet i Manang relativt sett tar særlig hensyn til den fattigste delen av befolkningen. Med en så heterogen brukergruppe som vi finner her, tilsier de tradisjonelle CPR-teoriene at det blir vanskelig å etablere og opprettholde

en forvaltningsinstitusjon (Wade 1994; Poteete and Ostrom 2004). I Manang er institusjonen sterkt forankret i lokalsamfunnet, og forvaltningen ser ut til å fungere, selv om resultatet er at det også blir en heterogen maktfordeling. Dersom det ikke var noe system i Manang ville de rikeste (hotelleierne) kunne hente ut mest fordi de har mulighet til å betale arbeidere, plass til å lagre produktene og mulighet for å overvåke dem, og har behov og muligheter til å investere, for eksempel i nybygg. Nå er det denne gruppen som henter veden sin lengst vekk, selv om de også bruker mest ved, i henhold til regler som de selv har vært aktivt med å utforme. Det er klart at med det kvantum av ved som trengs for å drive hotell eller en restaurant, ville det vært enklere å oppdage dersom slike brukere hadde brutt reglene. Så lenge de rikeste klarer å begrense seg selv og legge til rette også for brukere som er ulike seg selv, kan en skjev maktfordeling fungere. Det gir en legitimering av reglene når de vedtaes av dem som på et vis blir mest påvirket av dem. De fattige bøndene kan i praksis i større grad gjøre som de vil, ikke minst når det er snakk om fyringsprodukter, fordi de bare skal ha til privat forbruk i husholdet og uttaket dermed relativt sett har mindre betydning.

Videre blir det i lovgivningen gjort forskjell på ressurser til privat bruk og uttak for kommersielt bruk. Et VDC-medlem fortalte at forbudet mot å ta ut tømmer i Humde bare gjelder for dem som vil bygge opp en forretning.

”for a shop or a lodge you can not take [timber], but if you take it to repair your house it is allowed” (informant 8).

Her er et tydelig eksempel på at reglene er svært sosialt tilrettelagt. Det er vanskelig å si om reglene er laget for å ta hensyn til vanlige folk som ikke har råd til å investere mye i boligen sin, eller om dette er et utslag av at de som sitter med makten og som for det meste er blant de store hotelleierne ikke ønsker sterkere konkurranse fra nye aktører i næringen. Dermed tar de heller kostnaden ved selv å måtte betale mer for noen produkter enn at flere skal få muligheten til å opprette egen forretning. Det vesentlige med denne regelen er imidlertid unntaket i regelen, nemlig at det taes hensyn til dem som primært er jordbrukere og som ikke har råd til å kjøpe inn materialer fra Pisang. Unntaket tjener i hovedsak denne gruppen.

En resturanteier var svært opptatt av hvordan noen hadde andre muligheter og fordeler enn andre. Hun synes det var bra med vernetiltak på skog, men det gjorde det svært vanskelig for hennes familie å få tak i materialer til å bygge en restaurant. De hadde brukt flere år på å

hente alt det de trengte fra Pisang fordi det var dyrt og vanskelig å frakte. Hun fortalte også at forbudet hadde kommet akkurat når de skulle bygge, men etter at de fleste store hotellene vi ser i Manang i dag var kommet opp. I denne sammenheng likte hun dårlig håndteringen av overskuddsmaterialer fra fellesbygg. ”*Everyone should have the same possibilities*” (22b). Bygningsmaterialer til bruk for sosiale formål kan etter vedtak i VDC/allmøtet hentes ut fra de fredede områdene. Dersom det var tatt ut for mye tømmer i slike sammenhenger ble overskuddet solgt til dem som sitter i de samme posisjonene som bestemte hvor mye som skulle taes ut til hvert prosjekt. Informant 22b var svært opptatt av at det burde være åpen kjøpslåing om restmaterialet, og i stedet for at bare noen fikk tilgang. Nå vil det være lønnsomt for dem som gjør vedtaket å hente ut for mye, og slik kunne ikke systemet fungere mente hun. Dersom alle stilte på lik linje kunne man lettere unngått feilberegninger.

I forhold til en heterogen brukergruppe tolker jeg det dit hen at det er mellomsjiktet som relativt sett har størst vansker med forvaltningsreglene. Regelen er greie å forholde seg til for uttak av ressurser til et vanlig jordbrukshushold, og eliten har råd til å følge reglene og betale hva det koster å skaffe seg det de trenger. Dem som søker å bygge seg opp møter imidlertid problemer som de kan ha vansker med å overvinne. Et annet eksempel som viser det sosiale i samfunnsgjennomføringen er unntakene ved reglene om innhøsting. Det er ikke lov å start innhøsting fra egen åker før en dato satt av VDC. For dem som har mistet et familiemedlem gjøres det imidlertid unntak (Aase and Vetaas 2006). Familier som har tapt arbeidsdyktige medlemmer det siste året, får begynne innhøstingen sin dagen før alle andre, og kan dermed få hjelp av slekt og venner til å sikre avlingen sin.

Graner (1997) peker på at noe av problemet med å få gjennomført målene om sosial skogforvaltning i henhold til loven fra 1993, er at det fremdeles i stor grad er fagpersoner innenfor biologi eller skogforvaltning som har mye av ansvaret for slik organisering. Det betyr for eksempel i forbindelse med brukergrupper at skogforvalteren må godkjenne både bruksplaner og anerkjenne selve brukergruppen. Naturfaglige profesjoner er ikke vant til å ta hensyn til sosiale forhold. Dermed kan de ha vanskelig for å se menneskelige behov og resultater av sosial organisering knyttet til brukergruppene. I Manang fungerer ikke *Forest Act*, og det finnes ingen brukergrupper knyttet til ulike områder slik loven skisserer. Da det eksisterer en forvaltningspraksis som fungerer, er det ikke behov for en slik lov, og det er heller ingen som effektuerer loven. Det er VDC i samråd med allmøtet som setter regler, og alle innbyggere i landsbyen sees på som brukere av hele ressursbasen. Da medlemmene i

VDC er sentrale personer i landsbyen, men uten noen spesiell utdanning, har de kanskje lettere for å inkludere og fokusere på det sosiale, mens det biologiske kommer mer i bakgrunnen. Dette skjer på tross av heterogeniteten i den potensielle brukergruppen, som da også er den reelle brukergruppen. VDC-medlemmene er en integrert del av brukergruppen og kjenner den fra innsiden. Gjennom unntak og tilpassinger i regelverket legitimeres også reglene for brukerne, på tross av forskjeller mellom ulike grupper.

Jeg hadde en hypotese om at lokal forvaltning av ressurser ville fungere bedre enn sentral forvaltning ved at brukerne i større grad stoler på, og samarbeider med et lokalt apparat. Denne hypotesen vil jeg holde fast ved. På tross av at de mektigste lokalt er utvalgt fra en mindre gruppe av innbyggere, ser det likevel ut som om brukerne står samlet bak dem og ønsker å samarbeide. Informantene trekker frem VDC som landsbyens institusjon. Også dem som har tilknytninger til ACAP gjennom CAMC eller Mother group henviser til ACAP som utenforstående, mens VDC er ”oss”.

6.4 Oppsummering

Til slutt vil jeg oppsummere noen av faktorene ved forvaltningsinstitusjonen og dens premisser i Manang. For å utdype forholdet mellom brukerne og ressursbasen vil jeg understreke at graden av avhengighet av ressursen er høy blant brukerne, som det går fram av kapittel 5. Jordbruk kan ikke drives uten skog, og bøndene er helt avhengig av flere ulike typer produkter fra skogen. Videre er det helt klart definert hvem som utgjør brukerne av ressursen, og hva som er selve ressursbasen. Begge deler er avgrenset av VDC-grensene, som er tydelige grenser, selv om de små landsbyer i Manang-dalen har et utstrakt samarbeid. ”*Folk fra andre VDC har ingen rettigheter i den VDC, det er nesten like vanskelig som folk fra lenger vekke*” (informant 1).

De konstitusjonelle reglene skal i utgangspunktet settes av nasjonalforsamlingen. Det viser seg imidlertid at endringer i de konstitusjonelle reglene er omfattende, og kan ta lang tid å endre. De konstitusjonelle reglene slik de var tenkt gjennom lovgivningen, med et VDC, *Forest Act* og ACAP innenfor verneområdet, har fått sin egen utforming i Manang. Det er skjedd endringer, men ikke i hovedtrekkene ved forvaltningsinstitusjonen. Begrunnelsen finner vi i at de konstitusjonelle reglene også styres av tradisjonen.

7 Virkninger av forvaltningen

I dette kapitlet skal jeg utdype aspekter knyttet til forvaltningsinstitusjonen, og se hvordan forvaltningen virker. Jeg diskuterer innbyggernes holdninger og synspunkter knyttet til forvaltning, og praksis i forhold til reglene. Da det viser seg at regler ikke alltid blir overholdt er neste punkt naturlig nok overvåkning av reglene og straffer knyttet til regelbrudd. Naturressurser er dynamiske og kan forandre seg. Har det skjedd endringer i ressursgrunnlaget i Manang, og hvordan har forvaltningen taklet eventuelle endringer? I et dynamisk samfunn, under globaliseringens hånd, er det særlig interessant å se hvordan eksterne faktorer har virket og virker i Manang.

7.1 Forvaltning gir muligheter

Et viktig spørsmål for meg var hvordan innbyggerne selv opplevde den lokale forvaltningen, og det første skritt på veien mot svaret på spørsmålet er hvordan de opplevde det å forvalte ressursene i det hele tatt. Hva syns innbyggerne om at det finnes restriksjoner og begrensninger på hvordan de som enkeltpersoner kan utnytte utmarken?

”Protection is good, then it will be more forest” (informant 11)

”It is good that you can not cut in the forest because than there is more trees, and we don’t have to go so far to get wood and pine needles.” (informant 10)

Mange av informantene gav uttrykk for det samme som informantene bak sitatene over; At det var viktig å ta vare på skogen, fordi den var nødvendig for et godt liv. Derfor må den også vernes slik at den ikke forsvinner. De ser med andre ord positivt på vern, og trekker blant annet fram at det blir mer skog. Sitatene viser at innbyggerne er klar over og bevisst på at det ikke er overflod av skogressurser, og at forbruket må begrenses i forhold til mengden. De ønsker å bruke mer av visse typer av skogprodukter men ser at det ikke er ressurser til det. Dermed støtter de tiltak som kan gi mer skog, fordi det igjen vil gi bedre tilgang på ønskede produkter. Det er altså viktig å huske formålet for vernet, som ikke skogen i seg selv, men skogen for brukernes del.

”If there were no rules, people would cut down too much, and they would only take home the best. The rest would be left to rot.” (informant 17).

Informant 17 ser fordelene i et system som fungerer i å begrense bruk fordi det i et langtidsperspektiv betyr at det relativt sett blir mer å ta av. Reglene gir en større grad av ”storage” (lagringsmuligheter) av ressursen fordi ressursene bokstavelig talt lagres på rot. Dersom alle sto fritt til å ta ut etter eget ønske, ville de med mest ressurser ha muligheten til å ta ut så mye mer enn den vanlige brukeren, med det resultat at de fattigste ville blitt ”succers” i Ostroms (1990) terminologi; brukere som må betale, her i form av mangel på nødvendige skogprodukter, for at noen få kan være gratispassasjerer. Nå er man sikret at ikke storforbrukere kan utnytte sin overlegne økonomiske posisjon. De inngår bindende forpliktelser på bakgrunn av ”Jeg gjør det hvis du gjør det” – argumentasjon. Det er hva informant 17 legger vekt på. Hun sier at uten vern ville man få et fråtseri, der folk hugget ned mer enn det som var nødvendig, og det dårlige ville blitt liggende igjen og råtne og dermed blir ubrukelig som ressurs. Sitatet over gir altså et typisk eksempel på logikken i allmenningens tragedie, og hvordan den virker i praksis. Dersom det ikke finnes restriksjoner, vil det i større grad bli slik at alle vil ha et størst mulig, verdifullt utbytte og setter egne behov foran kollektive behov. Ved at de har klart å bygge en institusjon med troverdige forpliktelser, kan de stole på at alle følger et bestemt sett med regler. Levende trær fungerer dermed som et felles lager, og blir ikke kuttet ned. Uten en slik avtale ville levende trær representere et potensielt tap av ressurser til andre brukere.

”If somebody just starts cutting, then the rest would follow, and everything would be cut down” (informant 3a).

Nå vet hver bruker at ingen andre kommer til å ta det han lar stå igjen. De risikerer med andre ord ikke å bli tapere fordi det finnes en ordning brukerne imellom. Dersom brukerne bryter reglene, vil denne balansen ødelegges slik informant 3a skisserer. Forvaltning er dermed positivt, fordi det setter restriksjoner, særlig på store trær og uttak av tømmer.

”It is good to save the forest, because then it will be more firewood” (informant 10).

Informanten refererer til at med vern blir skogen eldre ved at trærne får stå og vokse, og eldre trær gir med dødt materiale. Noen vil ikke ha behov for andre tre-produkter enn det de bruker

til brensel, og dersom innbyggerne aksepterer dagens regler, vil de ikke se nødvendigheten av å endre reglene selv om forutsetningene endres. Tvert om vil mer skog representere mindre arbeidstid på å sanke inn brensel. Det er fra den etablerte skogen de fattige får veden sin, med tørre greiner fra gamle trær. For at det skal være nok ved til denne gruppen må det dermed være en stor andel av gamle trær i skogen. Dette er selvsagt forankret i at lovene ikke tillater å ta ut trær, noe som er en etablert regel i Manang. En slik regel ser ut til å være godtatt, og representerer den mest naturlige måten å forvalte skog på en bærekraftig måte for lokalsamfunnet. Holdningen er videre at det som er dødt ikke er skog, og det påvirker dermed ikke resten av skogen om det taes ut. Det er fullt mulig å være kritisk til dette standpunktet. De døde deler av en skog vil alltid ha betydning for hvordan skogen er, og dens utvikling. Særlig furunåler er viktig i en barskog. De døde nålene faller ned og blir liggende som et beskyttende teppe over nye frø, ved å hindre uttørking og gi ly for vind. På denne måten gir de grobunn for nye skudd. Men i Manangdalen sees ikke behovet for å regulere uttak av furunåler, fordi dette er dødt materiale.

Det er også andre oppfatninger og holdninger til vern i utmarken. Noen av informantene mine virket mindre interessert i det hele. Jeg snakket med en ung jente som drev en lokal pub i Braga. Hun brukte ikke kvist til fyring slik det i stor grad ble gjort i lokale hushold. Hun mente det ikke brente noe bra, og at det dessuten var mye arbeid å gå rundt å sanke. Da jeg spurte henne om vernetiltakene virket hun uinteressert. Først ved andre gangs spørring og oppfordringer fra tolken jeg brukte svarte hun at *"its good"*, uten at hun gikk noe mer inn på det. Det virket som om tolken foreslo for informanten at hun også skulle si noe om biodiversitet. Nå tok imidlertid tolken over og fortalte om hvorfor vern var veldig viktig, men nå var det hans meninger og ikke noe hun sa som han oversatte. En av informantene, en voksen dame som hadde en lokal pub i Tenki, hadde imidlertid en bredere begrunnelse for hvorfor hun synes det var bra med mer skog:

"It will be more green and that is nice" (Informant 11).

Hun trekker altså fram at vern er bra fordi det blir grønt og fint. Hun har med andre ord et estetisk perspektiv. Kvinnen brukte hovedsakelig yakmøkk til å fyre med, og det kan ha påvirket hennes holdninger til skogen, der ressursperspektivet blir mindre tydelig i forhold til andre goder. Hun la også vekt på at vern var bra for å minske faren for skred. Igjen trekker

hun fram et fellesgode ved vekster i utmarken som det ikke er mulig å hente ut for den enkelte bruker, men som forsvinner om skogen forsvinner.

Flere informanter henviste til et område på sørsiden av Manang hvor det var plantet ut gran. Dette ble gjort for 1 og 3 år siden (Informant 1). Prosjektet var satt i gang av manangiere som bodde i Kathmandu, men som kom opp om sommeren og hadde med seg planter. Informanten fortalte videre at de fikk med seg alle til å plante, noe som betyr at om ikke alle, så i alle fall mange av innbyggerne nylig har vært personlig involvert i et prosjekt der fokus har vært rettet mot skogen og viktigheten av å forvalte den. Det kan ha bidratt til å fremme betydningen og nødvendigheten av forvaltning og vernetiltak. En innflytter fra Larkhe (informant 24) refererte til dette plantefeltet, og fremhevet at det var bra fordi det bidro til å gjøre folk mer oppmerksomme på avskoging. Det er interessant å registrere at det er folk fra Kathmandu som har initiert og betalt prosjektet. Denne gruppen skal ikke ta ut ressurser eller nyttiggjøre seg skogplantingen direkte på noen måte. Jeg fikk dessverre ikke anledning til å gjennomføre intervju med manangiere bosatt i Kathmandu. Det ville vært interessant å høre deres syn på skogproblematikken i Manang, og sett om deres bosetting utenfor dalen hadde påvirket oppfatninger, for eksempel i retning av HED. Det var imidlertid også lokale initiativ til treplanting i Manang. Et tre i vierfamilien stod ofte langs gjerder på gårdsplassen, og jeg så flere som kappet av grener som de plantet til nye trær. Særlig var det én som gjorde dette i større målestokk, som jeg skal komme tilbake til i kapittel 7.2.1.

Inntrykket mitt er dermed at selv om praksis ikke alltid er i tråd med reguleringen slik den ble lagt frem for meg, er holdningene til reglene positive. Informantene gir uttrykk for at de har nytte av restriksjoner, og at reguleringer dermed er positivt. Jeg formulerte en hypotese i innledningen om at økt behov for skogressurser har ført til økt fokus på forvaltningssystemer. Det er fokus på forvaltning av ressurser i Manang. Jeg er imidlertid usikker på premissene for hypotesen. Med bedre kontakt nedover dalen, og fast muldyrtransport av ris opp til Manang, er det ikke udelt riktig å si at behovet for skogressurser har økt. Som jeg har nevnt tidligere har det alltid vært et stort behov for skogressurser i Manang. De siste årene har kommet med alternative energikilder som solvarmet vann og parafin. Det er dessuten mindre folk, så på tross av turistene har nok det samlede behovet minket. Samtidig har behovet for bygningsmaterialer økt som følge av ekspansjon i turistnæringen. Jeg tror fokuset mot forvaltningsinstitusjonen har økt som følge av ACAPs tilstedeværelse mer enn økt

ressursbehov. ACAP kan oppfattes som en utfordring mot den lokale institusjonens selvstyre og makt, og øker dermed fokuset mot institusjonen.

7.2 Regelbrudd

Som jeg viste over, er informantene positive til regulering. Men hva syns de om utformingen av selve reglene? På utallige spørsmål om reglene, og hva folk syns om dem, fikk jeg til svar at de var ”greie”. I noen av intervjuene kan det knappe svaret skyldes problemet med hvilken tolk jeg brukte. Ved flere anledninger hadde jeg en tolk som tilhørte kontrollinstansen, og som jeg dermed tror fungerte som en begrensning i forhold til å få innsyn i motsetninger og misnøye. På stadige spørsmål til kontrollmyndighetene, dvs. VDC-medlemmer eller personer i kontrollgrupper, var svaret at ”ingen bryter reglene”, og begrunnelsen var at ingen hadde råd til å bli tatt fordi de da måtte betale en svært høy skatt. Som jeg skal komme tilbake til i kapittel 7.2.1, er dette nok en modifisert versjon av praksis. Lederen for CAMC forteller også at det er for dyrt for de fattige å bli tatt til at de kan tillate seg å bryte reglene.

Mine observasjoner tilsier imidlertid at reglene blir brutt. Jeg så stadig trær med relativt store inngrep, og ved noen anledninger også folk som hugget eller sagde større grener av frisk ved. I og med at jeg så slike tegn på svært tilgjengelige steder virker det logisk at dette er noe som er forholdsvis åpent. Da det ikke var forsøkt skjult lengre vekk fra stier betyr det enten at det ikke er så farlig å bli tatt, eller at det ikke er noen risiko for å bli tatt fordi det ikke er noen som overvåker. Dette gjaldt særlig praksis med å hugge i treet slik at det dør av seg selv eller faller ned i en storm. Praksisen med å betale skatt for hele, døde trær som ble funnet i skogen skulle i følge informant 7 forhindre at enkelte ville forsøke slike knep. Men som han sa, ikke alle trær som er kuttet i, er forsøkt ødelagt. En praksis med å ta ut harpiks gir også kuttskader i treet, men treet lever fint videre

Figur 7.1: Harpiks eller regelbrudd?

likevel. Som jeg skrev i kapittel 5.2.2 så jeg flere kutt som sannsynligvis skriver seg fra Harpiks-uttak. Slike inngrep var imidlertid mindre enn det vi ser på bildet over. Skatteplikten ved funn av døde trær kan ha avgrenset praksisen noe slik informant 1 fortalte, og den bidrar i alle tilfeller til at fellesskapet ikke kun er skadelidende for enkeltpersoners praksis.

En del av veden som brennes i Manang blir sanket av unge gutter fra Gorkha-distriktet som henter ned ved og selger til innbyggerne. Jeg hadde en hypotese om at dette kunne føre til dårligere forvaltning av skogen, da slike eksterne aktører ikke har noe incentiv for å bevare skogressursene på samme måte som lokale innbyggere. De eksterne aktørene betalte skatt til VDC for å kunne drive virksomheten. Ved at det er innleide folk som henter ved, kan man skyve problemet over på andre, og skylde på at det ikke var en selv men en annen som brøt reglene. På bakgrunn av den generelle proteksjonismen jeg møtte i Manang stiller jeg meg likevel tvilende til om de ville tillate utenforstående å bryte egne regler. For dem som henter ved på oppdrag, vil det være viktig å ikke gjøre noe straffbart i de lokales øyne for det ville bety at de ikke fikk avsetning på varene. Da aktørene dessuten må betale skatt til VDC for å drive virksomheten, betyr det at de er underlagt en viss kontroll. VDC har dermed enkelt mulighet for å sjekke opp hvordan praksis er. Incentivet for de eksterne aktørene til å følge de lokale reglene blir dermed ikke bærekraftig ressursutnyttelse, men muligheten til å holde på arbeidet sitt. Jeg møtte en dag tre slike gutter som var på vei ned fra liene ovenfor Chhyongkor. De hadde fylt hver sin *dokha* med ved som i hovedsak besto av pinner under 5 cm i diameter. Selv om dette var grener som var kuttet av trær, går det inn under den lokale praksisen. Det ikke er lov å hugge frisk ved, men kutting av små grener er unntatt fra denne regelen. De fleste trær jeg så hadde spor av at grener var sagd av. Dette var nok legitimt så lenge det ikke drepte treet.

Jeg opplevde at to av høystatusinformantene dekket over brudd på reglene. Da jeg for eksempel sammen med den ene så et tre hvor det var hugget mer enn en tredel inn mot midten fra begge sider, gikk informant bare forbi, og da jeg stilte spørsmål unngikk han å svare på dem. Det eneste han til slutt sa når jeg stoppet opp var: ”*bad people*” (2). Ved et par tilfeller hendte det at informant 1 avbrøt meg eller gikk sin vei dersom jeg spurte for mye om regelbrudd eller andre kritiske spørsmål til forvaltningssystemet. En dag jeg var ute på tur med en av hovedinformantene som ikke tilhører den øverste eliten spurte jeg om han hugget frisk ved. Det sa han at han gjorde, og at han bare gjemte det under sengen slik at ikke VDC oppdaget det når de hadde inspeksjon. Som en konklusjon vil jeg derfor si at den lokale

praksisen består i en lempelig tilnærming til reglene for private hushold. VDC markerer reglene ved å gjennomføre kontroller og dermed påpeke behovet for regulering, samtidig som det ikke er meningen å frata innbyggerne de ressursene som er helt nødvendige for dem.

7.2.1 Overvåkning

Graderte sanksjoner for dem som bryter regler avhengig av alvoret i regelbruddet er et av designprinsippene vi finner hos Ostrom (2000). Dette innebærer blant annet at regelbrudd ikke nødvendigvis blir straffet i den grad at det innebærer en negativ kost-nytte-sum å bryte reglene, der straffen ved å bli tatt trekker vekk mer enn utbyttet av å bryte regelen. Derimot er overvåkingen egnet til å vise at samfunnet vet om at regelbruddet fant sted, og sanksjonen som blir betalt har betydning som en unnskyldning fra regelbryteren. Dermed sier systemet at det er greit å gjøre feil, og det er lov å prøve å komme seg ut av desperate situasjoner. Overvåkerne vil kanskje selv befinne seg i en lignende situasjon en gang, og synes det er greit å vise forståelse. Graderte sanksjoner opprettes for å unngå spekulasjon. Dersom regelbrudd gjentas til stadighet vil sanksjonene styrkes, og strengere tiltak iverksettes.

I Manang er det en egen gruppe som går rundt i skogen og hjem til folk for å ha tilsyn med reglene, og bare et par innbyggere blir tatt hvert år. Det må enten bety at ingen bryter reglene eller at undersøkelserne ikke er særlige grundige; for eksempel sjekker man ikke under sengen. Eventuelt har jeg ikke fått vite hele sannheten.

Slik reglene er utformet er det ingen personlige fordeler ved å ta folk i regelbrudd vedrørende ved- og tømmeruttak i Manang. Pengene som må betales i bøter går til felleskassen, til VDC. To vdc-medlemmer fortalte meg flere ganger at ingen brøt reglene. Under et senere intervju med et av VDC-medlemmene og ”kontroll”-tolken fikk jeg imidlertid plutselig høre om at folk ble tatt, og det var mye latter omkring det som virket som en god historie som blant annet involverte en viss mengde rakshi. Denne versjonen tror jeg stemmer bedre med virkeligheten. Her var det en som hadde blitt tatt i å bryte reglene. Men i stedet for å betale den mye omtalte høye boten, hadde mannen kommet med en flaske rakshi – det lokale brennevinet - til inspektørene, sammen med en unnskyldning. Dette kan betegnes som graderte sanksjoner. Det er nok ikke usannsynlig at en vanlig praksis for regelbrytere som blir oppdaget, er å finne frem litt rakshi og be om unnskyldning - Orche - overfor kontrollinstansen. Her kan vi på et vis se personlige fordeler for kontrollgruppen, ved at de får gratis brennevin, men viktigere er

at det er en del av et system med graderte sanksjoner. Førstegangs (og andre- og tredjegang) regelbrytere må be om unnskyldning for det de har gjort, de må love å ikke gjøre det igjen, og de serverer ”inspektørene” rundhåndet for velvillig behandling av saken. Det er en sterk kultur for fellesarbeid, og for det å bidra til fellesgoder på flere områder i lokalsamfunnet i Manang (Rogers 2004). Det betyr nok at sanksjonene av det å bryte regler som dem for skog ikke bare innebærer de ”offisielle” bøtene, men òg skammen, og uviljen fra andre mot dem som ikke bryr seg om reglene. Samtidig vil det nok være velvilje og forståelse for dem som på grunn av store, presserende behov bryter reglene i enkelttilfeller. Noe som også gjenspeiles i den milde sanksjoneringen fra den lokale utøvende overvåkningsinstansen. Det er igjen fare for maktmisbruk i et slik system. Dersom det er personer som ikke er godt likt av dem som inspisierer, kan de risikere høyere straffer enn venner av inspektørene.

For området over Manang-Tenki vil det være vanskelig å bryte verneregler som det er konsensus om fordi det er så åpent rent fysisk. Området ligger rett ovenfor bebyggelsen og alle vil se om noen holder på med ulovlige aktiviteter der. Dermed kan også brukerne være trygg på at andre ikke bryter reglene, noe som gjør det lettere å overholde dem (jamfør Ostrom 1990). Det er denne funksjonen overvåkning også har. Ved at alvorlige eller gjentatte brudd blir slått ned på, kan den enkelte brukeren kjenne seg trygg på at de andre brukerne overholder reglene. Tilliten til de andre brukerne opprettholdes og det blir enklere å overholde og bygge oppunder både reglene og institusjonen bak dem.

Hver vår oppnevnes en gruppe på fire personer som har ansvaret for å se til at det ikke kommer dyr på innmarken. Dersom de oppdager husdyr i åkrene jages de bort og eieren av dyret ilegges en bot som lønn for gjeterne. Som beskrevet i kapittel 6.2.2 er det ulovlig å plukke Yarshgumba. Det er opprettet en gruppe på om lag 50 personer som har ansvaret for å overvåke at ingen bryter forbudet. Gruppen er et samarbeid mellom alle de syv VDC’ene i Manangdalen. Det kan synes som om det største problemet er at det kommer folk fra lavlandet for å finne ulike medisinplanter i høyfjellsområdene. For overvåkningsgruppen var det angitt erstatningsbeløp for familien dersom et medlem ble skadet, invalid eller omkom i forbindelse med sitt arbeid. Da jeg var i felt kunne de fortelle om flere alvorlige hendelser det siste året, med masseslagsmål i forbindelse med at tjuvsankere var oppdaget i utmarken. Hvor sterkt dette forbudet gjelder for de lokale er jeg usikker på. Noen av mine informanter fortalte at de sanket Yarshagumba, også da jeg hadde med meg høystatustolken tilknyttet VDC. Enten var forbudet så nytt at det ikke var rullet å tre i kraft lokalt, eller så finnes det skjulte regler

som gir de lokale andre rettigheter enn utenforstående. En slik ordning vil i så fall være i tråd med resten av organiseringen i landsbyen. En stor overvåkningsgruppe vil være et middel til å fortelle omgivelsene at man ikke skal komme til Manang for å plukke Yarshagumba. På den måten kan de beholde verdiene internt i samfunnet, både som viktig beite for dyrene og ikke minst som handelsvare for de lokale innbyggerne.

Det vanlige overvåkningssystemet i Manang er som vi ser en gruppe av folk som fysisk går rundt og ser til at ingen bryter lokale forskrifter. Medlemmene i de ulike gruppene er enten frivillige, utvalgt av VDC, eller det er et verv som går på rundgang blant husstandene. Lønn for arbeidet, med unntak av kontroll av brudd på hogstforbudet, er en provisjonsbasert betaling som er knyttet til om man oppdager regelbrudd. En effektiv måte å sikre at medlemmene gjør jobben grundig.

7.3 Oppfatninger om skogens utvikling

Det ville vært spennende å forsøke å finne ut hvordan balansen mellom forbruk og produksjon av biomasse fra skogen i Manang var. Den oppgaven ble imidlertid for stor innenfor de rammer jeg hadde. Siden jeg valgte å fokusere på forvaltningssystemet, hadde jeg ikke anledning til i tillegg å vurdere forbruket i mengdetermer. Thompson (1985) (og Graner 1997) viser til flere ulike undersøkelser hvor man har forsøkt å anslå forbruk, men hvor resultatene har vært svært varierende. I tillegg kommer problemene med å kunne si noe om regenereringsraten i skogen. Dette er preget av lokale forhold som for eksempel beitepress og lokalklima, og det er dermed vanskelig å overføre resultater fra andre steder. Min måte å tilnærme meg problemet blir dermed i hovedsak gjennom samtaler med eldre innbyggere i landsbyen for å få et inntrykk av utviklingen over tid, som igjen sier noe om forbruk i forhold til vekst og produksjon.

Jeg ønsket å få et inntrykk av om det har vært store endringer i skogutbredelsen de siste tiårene, og spurte særlig de eldste informantene om det. Det er ulike oppfatninger blant informantene om hvorvidt det har blitt mer eller mindre skog.

”Det var mye, mye mer før. Men det har vært skred, og så er det bygget skoler og gompa – de bruker alt” (informant 16).

Denne informanten var tydelig på at det har blitt mindre skog. Det er imidlertid interessant at han henviser til skred og samfunnsbygg, men ikke til hotellutbyggingen. En av de store hotelleierne stod sammen med oss under samtalen og kan ha hatt påvirkning på innholdet. Det var ikke spor av store skred med flateutrydning av skogen. Et sted var det, som Lamaen blant annet henviste til, et område hvor skogen var ødelagt på grunn av brann. Andre av de eldre fortalte også at det er mindre skog nå enn før, eller omtrent det samme, men begrunner det blant annet med at det har vært stor utbygging i turistnæringen som har krevd mye tømmer.

En informant (3a) i Braga peker derimot på at det har blitt mer skog, og henviser til at dette er et positivt resultat av vernetiltak. Informanten er en ung mann og det er noe uklart hvilket tidsperspektiv han har, men muligens er det her snakk om de siste årene. Han har vokst opp i Kathmandu, og bare bodd fast det siste året i Braga. Også noen av de eldre informantene var positive og mente det vokste godt nå, i forhold til hvordan det var for 30-40 år siden. Informant 23 i Braga, mente det var mer skog nå enn før. Han fortalte at da han var liten hugget de nesten alle trærne vis a vis Mungi. Nå konstaterte han at det begynte å komme opp små trær igjen der. Også han refererte til dette som et resultat av vernetiltak. Samtidig sier informant 1 at det har vært nedgang i skogen.

Hovedinntrykket som jeg satt igjen med etter disse utspørringene kan illustreres ved Lamaens svar på utviklingen av skogen etter at han hadde fortalt meg at skogen hadde vært fredet i 60 år: *”Now and 30 years ago and 60 years - the same, always the same”* (nr. 5). Det er naturlig å tolke dette sitatet slik at det ikke kan ha skjedd store endringer i skogutbredelsen det siste halve århundret. Samtidig kan det igjen tenkes at framstillingen av et stabilt og uforanderlig miljø er ønskelig som et uttrykk for at alt er greit, og at jeg ikke trenger å komme og blande meg inn eller stille spørsmål.

Det er sprik i de svarene jeg fikk på spørsmålet om skogutviklingen. Mens mange sier det er ”det samme” er det altså noen som mener det var mye mer skog tidligere mens andre mener det vokser opp mer skog nå enn det gjorde før. Ut fra hver av informantenes bakgrunn har jeg kommet til den slutningen at det kan virke som om skogen har holdt seg noenlunde stabilt i den forstand at det alltid har vært tilgjengelig skog i dalen, men at mengden kan ha variert. Den verneformen som fantes tidligere var ikke tilpasset den store utbyggingen i turistsektoren som startet for ca 20 år siden, og man fikk dermed en reduksjon i skogutbredelse for en ti års tid siden. Da endringen kom for alvor førte det til endringer i forvaltningen (se kapittel 7.4)

som nå begynner å vise igjen i landskapet. Dermed kan det synes å være noe mindre skog nå enn for 40 år siden, men mer nå enn for 10 år siden. Ulike tidsaspekt kan således også være en grunn til at noen sier det er mer skog nå enn før (for ti år siden), mens andre sier det er mindre skog før (for 50 år siden). Forskjeller i tidsperspektiv vil nødvendigvis føre til ulike svar dersom det har vært endringer innenfor det aktuelle tidsrommet.

Oppfatningene om skogen kan nok også kobles til hvilke behov de ulike aktørene har. Et ektepar som er innflyttere fra Dolpo kommenterer dette. De understreker at flere gamle trær er bra, for det gir mer dødt materiale og dermed økt tilgang på ved. For dem som bruker skogen til å hente tørre kvister til brensel kan det være vanskeligere å finne nå enn før selv om det blir mer skog, fordi de unge trærne ikke gir den ressursen brukerne er ute etter. Videre vil persepsjonen av mengde skog kanskje påvirkes av at det for 50 år siden var mindre strenge regler for uttak. Dermed var det lettere å hente det en trengte, og oppfatningen blir at det da må ha vært mer skog fordi en slapp å gå så langt for å hente de ulike ressursene. Igjen styres oppfatningene av bruk og tilgang, ikke skogen for dens egen del, men skog for forbrukets del.

Ostrom (1990) diskuterer problemet med å bestemme bæreevnen til en ressurs, og mener det i utgangspunktet er umulig for brukerne å vite. For å komme fram til et mål for bæreevnen er det nødvendig med prøving og feiling, og på den måten blir brukerne kjent med ressursbasen og hvordan den reagerer. Endringer i uttak gir nye forhold for ressursbasen som kanskje må gi endringer i systemet. *"in Manang there are more people and they have used a lot on all the buildings, that's why there is less forest now"* (informant 17). Uansett om det er mer eller mindre skog nå enn tidligere er det sikkert at det har vært brukt mye tømmer de siste 20 årene. Hvert av de mange store hotellene i Manang vitner om det. Det virker imidlertid som om utbyggingen og de resultatene det gav førte til endringer i reglene, blant annet i form av nye restriksjoner på hvor det er mulig å hente ut tømmer. Slike endringer kan indikere at institusjonen i Manang er smidig, og velfungerende i forhold til å tilpasse seg forandringer.

7.4 Smidighet

Som vist tidligere er VDC en sterk institusjon preget av stabilitet over tid, på tross av eksterne endringer. Hva har dette å si for tilpassningsevnen i forhold til reguleringer av ressursbruk? Kan regler endres, og ikke minst; blir det gjort? Informantene mine var uklare i forhold til når vern av skogen ble innført, men utsagn som "alltid" og "50 år siden" gikk igjen. Som jeg

diskuterte over er det vanskelig å si hvordan den kvalitative og kvantitative utviklingen av skogen i Manang her vært, men mye tyder på at det var mer skog for en mannsalder siden. Enhver som kommer til Manang og ser hotellene som ligger på rekke og rad, skjønner at dette har krevd mye i form av naturressurser. Om nedgangen i skog de siste 20 årene ikke bare skyldes tømmeruttak, må det i alle fall ha vært en betydelig faktor for å trekke ut ressurser fra skogen. Interessant nå er at dette fikk konsekvenser. For ca 10 år siden ble det gjort endringer i regler for uttak av tømmer både i Braga og i Manang som en direkte følge av forbruksendringene, og dette gjentok seg for 4 år siden da det også ble stans i tømmeruttak til kommersielt bruk fra Humde. Den lokale organiseringen kan dermed ikke være statisk. En innflytter til Manang, som bare hadde bodd der noen år, men som hadde hatt tanten og onkelen sin boende i Manang i 20 år, beskrev reglene som en form for 5-årsplaner.

”They decide if it is allowed to cut or not, and then the next time, in 5 years or so, they will decide again” (informant 19).

De faste innbyggerne har ikke omtalt reglene på en slik måte, og sier heller ikke mye om evaluering av reglene. Dersom denne informanten har vært på et allmøte der reglene har vært diskutert, eller han har fått det fortalt av noen, har han kanskje fått innsyn i en evalueringsprosess som jeg ikke har fått tilgang til på samme måte på grunn av min status. Dersom jeg blir oppfattet som en som bare godtar vern, en som ikke vil at skogen skal brukes i det hele tatt, vil slik evaluering ikke være attraktivt å fortelle til meg. Jeg forsøkte å spørre om det var planlagt å ta i bruk skogen dersom den ble tett og kraftig igjen. Lederen av Manang CAMC (informant 6) svarte at skogen var fredet for all tid. Også to andre informanter gav uttrykk for at vernet var en endelig avgjørelse. To informanter kom imidlertid inn på temaet om eventuelle framtidige endringer i reguleringene. Informant 23a legger vekt nettopp på nytteaspektet, og ser vernetiltak som et middel for å nå et mål om at skogen vokser opp igjen, slik at den kan brukes i fremtiden. Den andre informanten (3a), viste til beslutningsprosessen.

”All protection is political. When there is no more forest in Pisang, they will perhaps allow to cut in the jungle up near Kangshar” (informant 3a).

Han ser dermed at holdningen til vern kan være noe pragmatisk hos beslutningstakerne. Det jeg i hvert fall kan si, særlig på bakgrunn av de endringer som faktisk har vært gjort i reglene,

er at det eksisterer en viss fornyelse i forvaltningen. Organisasjonen klarer med andre ord å tilpasse seg forandringer i systemet. Det finnes muligheter for endringer og for evaluering, og disse blir benyttet. Det er ikke store endringer; nye områder faller inn under eksisterende kategorier. Det betyr at det ikke er nødvendig å sette seg inn i nytt reglement, men heller oppdateringer på hvor reglene til en hver tid gjelder. Og det er stort sett snakk om store klare områder, ikke lappetepperegulering. Dersom reglene endres, skjer det dessuten på allmøter hvor alle er tilstede og dermed ikke bare får opplysninger om de gjeldende regler men også er med på debatten om endringen.

I kapittel 5.3 går det fram at folketallet i Manang har vært synkende. Kan grunnen til at forvaltningssystemet fungerer være at det er færre folk, noe som gir mindre press på ressursene? At det ikke er vern og endrede regler som viser i landskapet, men at det er færre folk som trenger og bruker ressursene? I takt med at det har blitt færre fastboende har det kommet flere turister til dalen, og slik sett er behovet for brensel ikke redusert i forhold til folketallet. Sannsynligvis vil ikke turistenes behov utlikne nedgangen i folketallet. Informantene sa at de var positive til vern fordi det gav muligheten til å ta ut flere ressurser. Det kan bety at folk ønsker å bruke mer enn de gjør. Dette tolker jeg dit hen at forvaltningen faktisk fungerer i å avgrense bruk. Som vi så i kapittel 7.1 vektla noen av informantene at det uten forvaltning ville vært en helt annen ressursituasjon. Selv om nedgang i folketallet har ført til mindre press på ressursene ser jeg likevel situasjonen slik at forvaltningsinstitusjonen fungerer i forhold til å sette restriksjoner på uttak av ressurser. I tillegg mener jeg innbyggerne har evnen til å vurdere den forvaltningen som utøves. Forvaltningen blir dermed tilpasset ressursbruken, ikke bare ut fra et bærekraftig perspektiv men også ut fra behovet blant brukerne.

7.4.1 Privatisering, entreprenørskap og brakk jord

Netting (1976, i Dolsak, Ostrom et al. 2002, s.13) utviklet fem punkter på bakgrunn av studier i sveitsiske alper om hva som skulle til for at man fikk i stand common-property regimer blant brukerne. Disse passer dårlig i Manang. Han mener at dersom de motsatte forhold er tilstede vil man utvikle private eiendomssystemer, noe som ikke har skjedd i Manang. Det kan likevel være at noe er i endring, som vitner om en utvikling mot mer skog på privat jord. Etter hvert blir stadig mer jordbruksland liggende brakk, dels fordi det blir færre folk i Manang, og dels fordi flere kjøper ris og dal fra lavlandet og dermed ikke er avhengig av å dyrke like mye av

maten de spiser. Områdene som blir liggende brakk får etter hvert en mellomstatus. De fungerer på samme måte som utmarken når det gjelder beite, og kanskje til dels også ved sanking av planter. Gjødning som blir liggende på slike marker etter beite ansees imidlertid som landeierens eiendom. Mange slike eiendommer tilhører familier som har flyttet ut av distriktet men som beholder jorda i Manang som en forsikring. De gode åkrene blir leid bort til innflyttere mot en del av avlingen, mens dårligere stykker blir liggende brakk. Men også bønder som bor og driver jorda i Manang legger åkerlapper brakk. En av hovedinformantene mine fortalte at han hadde store jorder liggende brakk både opp mot Kangshar og i Humde, hvor det tidligere ble dyrket. Han fortalte at det på noen av disse stykkene nå vokste større trær, og at han kanskje ville bruke det som tømmer. Slik bruk er ikke en innarbeidet praksis, da brakklegging er et forholdsvis nytt fenomen i Manang, men det var tydelig at han hadde gjort seg noen tanker omkring situasjonen. Det er sannsynlig at en del av eierne vil satse på å kunne bruke skog som vokser opp på brakklagte stykker til tømmer, da trær ikke kan hentes ut fra fellesskogen. Trær som vokser opp på brakklagte åkerlapper representerer en stor verdi, både fordi tømmer er verdifullt i seg selv, og fordi slike trær ikke vil være regulert av lovene som gjelder for uttak av skog. Dermed kan det også åpne seg et potensielt marked lokalt. I Humde finnes allerede noe privat skog, og da jeg var i felt var det en av de store hotelleierne som holdt på å plante ut trær på et stort stykke han hadde nede ved elven i Manang. Området ligger like ved veien inn til landsbyen, og en av grunnene for å plante her var at det skulle se fint ut for turistene (informant 4). Samtidig har han likevel mulighet til å nyttiggjøre seg ressursene fra området etter eget ønske og ikke avhengig av de lokale reglene. Informant 9 fortalte at han dessuten gjorde det for å vise for andre at det var en mulighet, for å sette et eksempel. De fortalte at han var en foregangsmann og ønsket at flere skulle se mulighetene som lå i treplanting. Vil dette lette presset på fellesskogen? Eventuelt kan de muligheter som økt tilgang til trær gir, skape nye behov som igjen gir økt press på fellesskogen, blant annet fra dem som ikke har egne trær. Bare tiden vil vise om endringene i bruk av private områder vil ha konsekvenser for forvaltningssystemet, men med tanke på omfanget av brakklagte åkre, er det ikke utenkelig at trær her vil lette presset på fellesressursene. Jeg tror ikke at en økt bruk av de brakklagte jordene vil føre til endringer i eiendomsregimet for felleseiendom.

7.5 Eksterne faktorer

Steins og Edwards (1999) kritiserer det smale fokuset mot hvert institusjonelt nivå i CPR-teoriene og hevder kontekstuelle faktorer blir underminert. Faktorer utenfor

forvaltningsinstitusjonen kan ha betydning for forvaltningen, også i Manang. Agrawal (2001) fremhever òg betydningen av eksterne faktorer for utviklingen av forvaltningssystemet. Jeg vil i det følgende ta for meg eksterne faktorer jeg mener er relevante i Manang.

7.5.1 Migrasjon

Manang har til alle tider vært preget av migrasjon, i hovedsak immigranter fra nord og vest, og emigrasjon sørover. Migrasjonen har bidratt til å skape Manang, og utforme tradisjoner og kultur til hva det er i dag. Hva skjer så med de nye som kommer inn i lokalsamfunnet, i forhold til innlemmelse og deltakelse i institusjonen? Innflyttere har blant annet ikke stemmerett i valg av VDC-medlemmer, men de har rettigheter til å sanke brensel og andre utmarksprodukter på lik linje med andre innbyggere. Migrasjon og demografiske endringer får særlig konsekvenser for strukturen i jordbruket, som vist i kapittel 5.3. Men det kan også ha innvirkning på institusjonene i samfunnet. Med stor fraflytting og høy andel av innflyttere kan maktforhold brytes og tradisjoner endres. I Manang finner vi en lang historie om mennesker på vandring (Van Spengen, 1987). Tidlige kilder forteller om fattige fjellfolk fra lenger nord og vest i Himalaya som har søkt lykken i Manang, der mer jord og bedre sankermuligheter ga et større grunnlag for overlevelse enn stedene immigrantene kom fra. Samtidig søkte de mer velstående i Manang ned av dalen, for å investere i et tryggere liv i lavlandet. De siste årene har imidlertid også vitnet om migrasjon tilbake fra lavlandet, under trangere økonomiske kår. Ostrom (2000) framhever at migrasjon kan svekke forvaltningsinstitusjonen ved mangel på stabilitet. Som vist tidligere er institusjonen i Manang sterk. Innbyggerne har klart å verne om og opprettholde sine praksiser gjennom en sterk tradisjon. Strenge krav til innflyttere som ønsker å innlemmes i landsbyen har bidratt til en slik stabilitet.

7.5.2 Marked

Markedet for skogprodukter fra Manang er svært varierende avhengig av type vare. I mangel på vei er det ikke praktisk mulig å frakte tømmer ut av dalen og eksport av tømmer og ved er dermed utelukket da det vil bli for kostbart å transportere ut. Dermed finnes det bare et lokalt marked for treprodukter, noe som selvsagt har stor innvirkning for forvaltningen. Det innebærer at det ikke er noe press utenfra for å øke uttaket fra skogen i Manang. Trærne er lønnsomme kun til eget bruk. I stor grad er tømmer til byggemateriale det viktigste her, og

behovet blir dermed avgrenset i forhold til hva som er lønnsom utvikling særlig innenfor turistnæringen. Videre har selvsagt innbyggertallet betydning. Dermed er det medisinerplanter som representerer en eventuell fortjenestemulighet på det åpne markedet, men her er markedet til gjengjeld stort. Medisinerplanter har vært en viktig del av nyeshangbaenes handelsprodukter i århundrer (van Spengen 1978). Plantene kunne plukkes om sommeren og henge til tørk til vinteren kom. Dermed var det et anvendelig produkt å transportere den lange veien ut av dalen. Handel med ulike planter og medisinerarter har vedvart til våre dager, med Yarshagomba som et godt eksempel. Fordi det representerer en så stor verdi for mange av innbyggerne, vil det gi et press på forvaltningsorganet, men ulike grupper kan trekke i ulike retninger. Det ser imidlertid ut som forvaltningsinstitusjonen klarer å ta høyde for presset, og fungerer greit i forhold til denne utfordringen.

I tillegg til det eksterne markedet har selvsagt turismen skapt et nytt marked "hjemme". Det gjelder blant annet for jordbruksprodukter, som igjen påvirker skogen. Også økt behov for brensel til matlaging følger med turistene. Det vil være spennende å se hvordan denne utviklingen blir framover. Dersom turismen fortsetter å øke, uten at parafinleveransen blir sikrere, kan det tenkes at lokale konflikter kan oppstå som følge av store uttak av ved til turistene, som påvirker innbyggernes egen tilgang på ved.

7.5.3 Staten

I Manang er staten fjern, med liten innvirkning. I lang tid etter at Nepal var samlet hadde øvre Manang en autonom rolle. I dag ser innbyggerne området som eget med ønske om minst mulig innblanding fra staten, og de vektlegger også at staten aldri har hatt noen reell innflytelse i området. Det betyr at nye system for lokal forvaltning får tid til å bli behandlet lokalt, og tilpasses den lokale strukturen. I praksis styrer de dermed selv utviklingen av instansen, og får den nødvendige statlige godkjenningen av systemet sitt gjennom å bruke det rette navnet på det, enten det skulle være Panchayat eller VDC. Innvirkning fra myndighetene oppfattes som potensielt tap av makt og dermed også økt økonomisk usikkerhet. Både beliggenheten og innbyggernes holdninger bidrar til den manglende nasjonalfølelsen, på tross av at så mange av innbyggerne har slektninger som bor i Kathmandu, eller som selv bor der deler av året. Urolighetene i Nepal har ført til mindre kontakt mellom staten og de lavere administrasjonshetene. *"they should find some solution. What is important is stability. With the situation now, there isn't coming any tourists"* (informant 15) Så lenge forholdene i resten

av landet er ustabile vil det innvirke på næringsmulighetene lokalt gjennom mangel på turister. Slik kan situasjonen i landet ha ført til en økt bevissthet om at Manang likevel er en del av nasjonalstaten. Mangel på stabilitet i landet har svekket turistnæringen generelt, noe som også lot seg merke i Manang. Når den nasjonale politikken har betydning for inntektsgrunnlaget for alle dem som er knyttet til turistnæringen, vil temaet være interessant også i Manang. Situasjonen har videre ført til økt mistro blant manangierne i forhold til fremmede, av frykt for at maoister vil infiltrere samfunnet og overta kontroll over landområder. Dermed blir det vanskeligere for fremmede å flytte inn i Manang, og det går lang tid før de har vunnet nok tillit til at de kan aksepteres.

7.5.4 Teknologi

Teknologiske utvikling og nyvinninger finner stadig sted, og i en globalisert verden er det enkelt å spre nye ideer. Som jeg var inne på i kapittel 5 virker det å være liten vilje i Manang til å utvikle og ta i bruk ny teknologi i jordbruket. Nye produkter har kommet, men ingen endringer som har hatt virkninger utover seg selv, for eksempel ved å redusere arbeidsmengden. Samtidig er Manang et spesielt sted, og mange av de endringene som har hjulpet jordbrukere andre steder passer dårlig. Det samme går igjen i forbindelse med andre typiske endringer. Parafin blir for eksempel brukt til en viss grad i Manang, det er billigere enn ved som er fraktet opp fra Pisang eller Humde, og bruk av parafin letter presset på den begrensede skogen. ”*We use some kerosene in the summer. Then it is hot, and we don’t need the fire against the cold*” (informant 15). Brenselet har altså flere funksjoner. Når formålet bare er matlaging er parafin utmerket, men i det kalde kjøkkenet i steinhusene i Manang foretrekker innbyggerne ved i stedet, fordi den gir varme i større grad enn en parafinbrenner. Men lavt teknologisk nivå harmonerer med lavt nivå på uttaket. Noen synlige nyvinninger har kommet til Manang. På taket til alle de store hotellene finnes vanntanker som varmes opp av solcellepanel. Dermed kan turistene få sin dusj uten at skogen rammes.

Skogen i Manang brukes i hovedsak til å dekke primære behov hos brukerne selv. Da blir kostnad-inntektsforholdet annerledes enn ved ressursutnyttelse i forbindelse med en næring. Utviklingen knyttet til ny teknologi har dermed andre premisser. Modernisering knyttets til turismen og alt utenfra, mens jordbruket er tradisjonelt, og forventes å være det.

8 Avslutning.

Manang er et sted som har utfordret mennesker som bosatte seg der. Egenskapene ved stedet har krevd mye arbeid av innbyggere som har forsøkt å dyrke jord og skape seg et livsgrunnlag. Samtidig kan vi se et samfunn rikt på ressurser, både naturressurser og sosiale og økonomiske ressurser. I denne oppgaven har jeg fokusert på naturressursene, og funnet at lokalsamfunnet består av aktive brukere og forvaltere av ressurser som er svært viktige i det daglige livet. Jeg stilte en del spørsmål i starten av prosjektet, og har fått noen svar, samt flere nye spørsmål. Gjennom nyttige erfaringer knyttet til metodisk problemer, bruk av teori og analyse av et empirisk materiale har jeg i denne studien gjort funn i forhold til problemstillingene for oppgaven, som jeg nå avslutningsvis skal oppsummere kort.

8.1 Nødvendig bruk

- Hvordan blir skogen i Manang brukt?

Skog og andre utmarksressurser er helt nødvendige innsatsfaktorer for hushold i Manang. Alle dyrker jorda, selv om noen leier inn arbeidskraft til å gjøre jobben for seg. Også innbyggere som ikke primært er bønder, bruker utmarken. Historien om Manang forteller om et samfunn med en sterk tilknytning til jorda og dermed til naturen, også i dag. For å dyrke jorda holdes husdyr, og for å ha husdyr må det dyrkes vinterfôr. Systemet er tett knyttet opp til utmarksressurser, som jeg viste i kapittel 5. Ved hjelp av teorier om jordbrukssystem laget jeg en modell for systemet i Manang (s. 37) for å tydeliggjøre hvordan bruk av utmarksressurser i stor grad er knyttet direkte til jordbruksproduksjonen. Uten slike ressurser vil det være problematisk å dyrke jorda, og dermed et vanskelig livsgrunnlag for mennesker.

Fra utmarken henter innbyggerne i Manang en rekke produkter til ulikt bruk. Det gjelder i første rekke brensel til matlaging og barnåler til kompost for å gjødsle åkrene. Dessuten gir utmarken nødvendig beite for husdyrene. I tillegg til det som er knyttet til jordbruksdrift og husdyrhold, kommer produkter som i forskjellig grad er viktige for husholdet. Det er tømmer, næringsmidler til eget bruk eller forskjellige vekster som plukkes og selges i det lokale markedet eller utenfor landsbyen. Slik aktivitet er viktig for husholdninger på et sted hvor jordbruksforholdene er så vanskelige som i Manang. For å kunne klare seg gjennom året er de fleste avhengig av å finne løsninger som kan gi kosttilskudd utover det de selv kan dyrke.

8.2 Tradisjon for forvaltning

- Hvordan blir bruken av ressurser forvaltet?

Arealet i Manang er grovt sett delt i to kategorier; privat eiendom som i hovedsak omfatter hustomter, åkre og brakklagte åkre, og felleseiendom som omfatter det meste av utmarken og dermed utmarksressurser. I kapittel 2 fremheves betydningen av termen felleseiendom i motsetning til fravær av eierskap. Det viktige for slike ressurser er hvordan fellesskapet klarer å forvalte ressursbasen. En ressurs som er under felles forvaltning står ikke åpen for alle, et trekk som er tydelig i Manang. Utmarken i Manang er en allmenning som forvaltes av et fellesskap. Innbyggerne har opprettet overvåkningsgrupper som ser til at alle overholder et felles regelsett, og ikke minst passer på at fremmede ikke kommer inn i området og forsyner seg av lokale ressurser.

Forvaltningsinstitusjonen i Manang kan ved første øyekast fremstå som det lokale nivået i det offentlige forvaltningsapparatet. Som jeg har vist er det imidlertid ikke en helt presis beskrivelse. VDC er det øverste organet i landsbyen, men Manang VDC er ikke som det modellerte VDC. Formen på denne organiseringen er mye eldre enn VDC-systemet, og VDC blir benyttet som navn på utvalget for å få en nødvendig legitimering som gir rett til en andel av statlige midler. Medlemmene blir utpekt og vedtatt av fellesskapet, framfor valgt. Samtidig finnes et rådgivende eldreråd sammensatt av tidligere fremtredende menn, og det holdes allmøter som gir brukerne mulighet til å ta del i den løpende forvaltningen. VDC er altså ikke den eneste delen av forvaltningssystemet. VDC velges gjennom konsensus, og er fellesskapets VDC. Da alle plikter å stille på allmøte, betyr det at alle plikter å bidra og engasjere seg i lokalsamfunnet.

Den lokale forvaltningen fungerer i forhold til skogressursene, men er godt hjulpet av et lavt befolkningspress. Med relativt få innbyggere ser det ut som den lokale skogen dekker lokale primære behov for matlaging og varme, gjødsel og beite. Med flere innbyggere ville forvaltningsapparatet fått en utfordring. Innbyggertallet har imidlertid variert, og behovene har endret seg i takt med endringer i samfunnet, særlig med inntoget av turismen. Forvaltningsinstitusjonen har klart å forholde seg til slike endringer tidligere, og har endret praksis og strammet inn regler som følge av press knyttet til nye behov. En slik smidighet vitner om et velfungerende system. Institusjonen fungerer ikke fordi det er så lavt press på ressursene, men fordi den klarer å vurdere hvordan dette presset er i forhold til hva det er

mulig å utnytte. I løpet av de siste tiårene har endringer i befolkningstall, oppstart av turisme og endringer fra statens side også ført til at både de kollektive og de operasjonelle rammene har blitt endret, uten at endringene er vesentlige. Tradisjonen har en sterk posisjon i lokalsamfunnet. Dermed har tradisjonen betydning for forvaltningsinstitusjonen, noe som gjør at endringer i forvaltningen vil skje gradvis, og ikke isolert fra resten av samfunnsorganiseringen. I tradisjonen finner vi dermed den sterkeste føringen for endringer i de kollektive og konstitusjonelle reglene.

Institusjonen har på tross av sin historiske forankring klart å tilpasse seg endringer. Press utenfra kan ha bidratt til forandringer. Endringer i forvaltningspraksis som følge av slik påvirkning trenger likevel ikke så tvil om styrken til system. Jeg ser det som positivt at et tradisjonelt system tar imot impulser utenfra og forholder seg til dem på en dynamisk måte. Det gjør systemet levedyktig. Om endringsprosesser i motsatt fall ble fornektet, ville det til slutt kunne undergrave hele institusjonen. Migrasjon har vært et typisk trekk ved Manang i lang tid. Selv om det i stor grad kreves av immigrantene at de tilpasser seg lokalsamfunnet, vil de samtidig bringe med seg praksiser og tradisjoner fra et annet sted som gradvis kan påvirke systemet i Manang. På samme måte vil emigranter som kommer tilbake, kunne ha med seg nye ideer. Med den utstrakte reisevirksomheten som har funnet sted i forbindelse med handel blant innbyggerne i Manang, må andre steder og dermed andre praksiser være kjent. Det er altså ikke fordi innbyggerne ikke kjenner til noe annet at systemet opprettholdes. Det er nok en styrke for et system at brukerne i lang tid har kunnet sammenlikne seg med andre, og dermed holde en løpende evaluering over eget system.

- Hvordan fungerer forvaltningssystemet i Manang i forhold til teorier om forvaltning av felleseide ressurser?

Med en institusjon for forvaltning som gjør at manangierne klarer å begrense ressursuttak, blir "allmenningens tragedie" unngått. En slik utvikling er til en viss grad stedsavhengig. På grunn av beliggenheten, har innbyggerne i Manang vært avhengig av å kunne nyttiggjøre seg egne ressurser, ikke bare i øyeblikket, men også i fremtiden. Dermed var de avhengig av å etablere systemer for å forvalte ressursene. Uten skog og utmarksressurser var mye av livsgrunnlaget i Manang borte, forvaltning var derfor helt nødvendig. Et sterkt behov er nok én av forklaringene på at vi finner en stabil institusjon med en historisk forankring og dype røtter. Det avgjørende for den sosiale reguleringen av ressurser er tradisjon. Systemet for forvaltning av fellesressurser har legitimitet blant brukerne nettopp gjennom tradisjonen. At det legges

restriksjoner på uttak av ressurser, og at enkeltindividenes handlinger reguleres av fellesskapet er naturlig for innbyggerne. Tradisjon ligger til grunn for mye av samfunnsorganiseringen, og forvaltningen i dag er en videreføring av et eldre system. Den sterke tradisjonen legitimerer måten avgjørelser blir fattet, og dermed også avgjørelsene i seg selv.

Både brukergruppen og ressursbasen i Manang er tydelig avgrenset. Slike faktorer vil i følge teorier fra kapittel 2 bidra til å legge til rette for en forvaltningsinstitusjon. I Manang er det tydelig hvem som har rett til å hente ut produkter, og hvor det kan gjøres. Avgrensningene følger grensene mellom de ulike VDC'ene, og er noe innbyggerne på begge sider av grensen er enige om. Det er således ikke store konflikter internt knyttet til hvilke ulike grupper som kan hente ut enheter. Forvaltningen kan dermed konsentreres mot hva som kan hentes ut, når og hvordan. Samtidig er det noen ressurser det er viktig å verne overfor utenforstående, som Yarshagumba og andre medisinerplanter.

Forvaltningsinstitusjonen i Manang er ikke etablert som en selvstendig organisasjon for å forvalte skog- og utmarksressurser. Den har derimot vokst fram som en del av samfunnet, og forvalter mange ulike aspekt i lokalsamfunnet. Institusjonen kan dermed ikke forstås som en målrettet institusjon i samsvar med tradisjonell CPR-teori. Det er nødvendig å se forvaltningsinstitusjonen som en del av hverdagslivet og hele den sosiale organiseringen i Manang.

Eksterne faktorer har både bidratt til og utfordret forvaltningsinstitusjonen. De lokale ressursene er noe innbyggerne er stolt over, men som de samtidig vil skjerme. De holder sammen innad, og verner seg mot "de andre". Migrasjon har preget Manangdalen, men sosiale føringer og proteksjonisme i forhold til egne ressurser har ført til strenge regler for innflyttere, og gjør at det tar lang tid for nye innbyggere å integreres i lokalsamfunnet. Forholdet til staten er i hovedsak at det er en sentralisert, fjern instans som vil prøve å styre og overta makt. Staten blir ikke i særlig grad sett på som bidragsyter og støttespiller, noe som generelt gjør at det er vanskelig å få innblikk i den lokale situasjonen. Innbyggerne holder ting for seg selv. Dersom utenforstående ikke får vite noe, kan de heller ikke stille kritiske spørsmål til enkeltforhold eller den lokale praksisen generelt. Jeg arbeidet aktivt for å oppnå en rolle i relasjon til informantene mine som kunne avdekke mer enn det jeg i utgangspunktet ville få innsyn i. Jeg hadde imidlertid for kort tid i felt til å gjennomføre et fullstendig

statusskifte. Empirien jeg har lagt til grunn for analysen er avhengig av hvem jeg som ”datainnsamler” er, samtidig som jeg kan analysere data ut fra slike omstendigheter. Med observasjon som en viktig metode var jeg ikke alltid avhengig av min status i lokalsamfunnet. Et noe svakt empirisk grunnlag har imidlertid vært en utfordring i arbeidet med studien.

På tross av en viss skepsis, er ikke samfunnet lukket i forhold til å ta imot nye ting, eller å forholde seg til verden utenom, men det skal skje på egne premisser dersom det er noe å tjene. Manangierne vil selv styre hva de skal ta inn og ikke, uten å bli presset til det, noe vi òg ser i forhold til ACAP. Prosjekt og ideer fra ACAP må taes opp med VDC og eventuelt på allmøte, men blir mer vellykket om det ligger et lokalt initiativ bak. Dette har trolig sammenheng med at manangierne er vant til å bestemme over seg selv, det er et selvstendig folk som har arbeidet seg gjennom tøffe tider. Innbyggerne er uvant med å bli bestemt over, for eksempel som en undertrykket landsby i en sterk nasjonalstat. Her har ikke vært noe leilendingssystem, men frie bønder som har blitt styrt av seg selv i form av et champa-råd og lamaen, legitimert gjennom religion og tradisjon. Det er med andre ord tradisjon for å tenke og handle selv. Dermed er riktig å si at selv om ACAP har kommet med ideer og endringer er det like fullt innbyggerne som i siste instans må bestemme om de vil ha endringene.

Innbyggerne legitimerer sin forvaltningsinstitusjon gjennom å kalle organet VDC. I Manang er det viktigst å legitimere regler overfor ACAP, som blir det nærmeste man kommer staten. VDC gir en slik legitimering, som underbygges med et stort fokus på at det ikke er lov å kutte frisk ved, i tråd med rutiner for skogforvaltning andre steder. Samtidig praktiseres et annet sett av regler blant innbyggerne der det ikke er lov å kutte nye frisk ved, eller hele trær.

8.3 Stedsspesifikke faktorer viktige for forvaltningspraksisen

Et hvert sted er forskjellig, blant annet med hensyn på lokalisering, innbyggere og historie. Forutsetningene for fellesforvaltning er dermed ulike. Forvaltningsinstitusjonen i Manang har vokst fram over lang tid. Den er knyttet til den lokale ressursbasen, hvilke ressurser basen gir og hvilke behov brukerne har. Videre har stedets lokalisering bidratt til behovet for en bærekraftig forvaltning. Det er sterke koblinger i samfunnet for å ta vare på hverandre, og for eksempel utligne personlige kriser. Dette gir incentiv for å følge regler som fellesskapet har blitt enige om, og gjør det mindre attraktivt å være gratispassasjer da det kan være en stor sosial påkjenning å bli tatt. Naturressurser har vært grunnlaget for å overleve i Manang. Om

innbyggerne i Manang ikke overvart samhandlingsproblemet ville de hatt vansker med å klare seg gjennom en tung vinter med den magre avkastningen jordbruket gav. Selv om nyeshangbaer har blitt kjent i litteraturen som entreprenører og hardbarkede handelsfolk, ligger det enda dypere i kulturen deres å hjelpe hverandre.

Forvaltning av ressursutnyttelsen er koblet til forutsetningene som finnes på stedet, som sterk avhengighet av ressursene og tett kontakt mellom de ulike brukerne. Innbyggerne i Manang har med sine egenskaper klart å etablere en bærekraftig institusjon for forvaltning av viktige fellesressurser. Videre har eksterne faktorer bidratt til å legge premisser som har bygget oppunder innbyggernes ønsker om en sterk identitet knyttet til stedet, og en forvaltningsinstitusjon som er sikkert forankret i brukergruppen. Samtidig har slike faktorer endret premissene for institusjonen, med nye behov koblet til den nye næringen, og med stadige demografiske endringer.

Noe av styrken til forvaltningsinstitusjonen er imidlertid om den klarer fullstendig å ta opp i seg at Manang ikke lenger bare er et jordbrukssamfunn, men at det etter hvert i stor grad også er et tjenesteytende samfunn, men de krav den nye næringen stiller til naturen. Påvirkning fra det globale samfunnet har eskalert de siste 15 årene, og det blir avgjørende for jordbrukssamfunnet i Manang å se hvilke utslag endringene gir for både bruk og forvaltning av skogressurser på lengre sikt.

Referanseliste

Agrawal, A. (2001). "Common Property Institutions and Sustainable Governance of Resources." *World Development* **29**(10): s. 1649-1672.

Agrawal, A. (2002). Common resources and institutional sustainability. *The Drama of the commons*. E. Ostrom et al. and National Research Council . Committee on the Human Dimensions of Global Change. Washington, D.C., National Academy Press: s. 41-85.

Agrawal, A. and C. C. Gibson (1999). "Enchantment and Disenchantment: The role of community in natural resource conservation." *World Development* **27**(4): s. 629-649.

Andersen, P. (pers.kom.). Veiledningssamtale, 2006. H. H. Erstad. Bergen.

Benjaminsen, T. A. (2002). Befolkning, landbruk og miljø. *Samfunnsperspektiver på miljø og utvikling*. T. A. Benjaminsen and H. Svarstad. Oslo, Universitetsforlaget: s. 21-48.

Berkes, F. and M. T. Farvar (1989). Introduction and overview s.1-17 i *Common property resources : ecology and community-based sustainable development*. F. Berkes. London, Belhaven Press.

Blaikie, P. (1995). "Changing Environments or Changing Views?" *Geography* **80**(3): s. 203-214.

Bradshaw, M. and E. Stratford (2000). Qualitative Research Design and Rigour i *Qualitative research methods in human geography*. I. Hay. Melbourne, Oxford University Press.

Central.Bureau.of.Statistics (2002). Selected Tables *Population of Nepal, Population Census 2001*. Kathmandu, National Planning Commission Secretariat, In Collaboration with UNEPA Nepal.

Central.Bureau.of.Statistics (2002). Selected Tables On Caste/Ethnicity, Mother Tongue & Religion *Population of Nepal, Population Census 2001*. Kathmandu, National Planning Commission Secretariat, In Collaboration with UNEPA Nepal.

Central.Bureau.of.Statistics (2003). *Statistical year book of Nepal 2003* Kathmandu.

Cleaver, F. (2000). "Moral Ecological Rationality, Institutions and the Management of Common Property Resources." *Development and Change* **31**(2): s. 361-383.

Cooke, M. T. (1985). *The People of Nyishang: Identity, Tradition and Change in the Nepal-Tibet Borderland*. Ph. D. Thesis, University of California, Berkeley.

Dannevig, H. (2005). Pipes and prayers. Global Changes and Water Management in Two Himalayan Villages. *Department of Geography, University of Bergen*. **Masters thesis**.

Dolsak, N., E. Ostrom, et al. (2002). The Drama of the Commons. *The Drama of the commons*. E. e. a. Ostrom and National Research Council . Committee on the Human Dimensions of Global Change. Washington, D.C., National Academy Press: s. 3-35.

Dowling, R. (2000). Power, subjectivity and ethics in qualitative research s. 23-36 i *Qualitative research methods in human geography*. I. Hay. Melbourne, Oxford University Press.

Ellingsen, W. (1995). *Migration and rural development: Two case studies from the mid-hills of Nepal* Cand. Polit. Department of Geography, Bergen, University of Bergen.

Fossåskaret, E. (1997). Ustrukturerte intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse. *Metodisk feltarbeid: produksjon og tolkning av kvalitative data*. E. Fossåskaret, O. L. Fuglestad and T. H. Aase. Oslo, Universitetsforlaget: s. 11-45.

Geores, M. E. (2003). The relationship between resource definition and scale. *The commons in the new millennium*. N. Dolsak and E. Ostrom. London, The MIT Press: s. 77-97.

Gilmour, D. A. and R. J. Fisher (1991). *Villagers, Forest and Foresters. The philosophy, process and practice of community forestry in Nepal* Kathmandu, Sahayogi Press.

Graner, E. (1997). *The political ecology of community forestry in Nepal XX*, 340 s. Saabrücken, Verlag für Entwicklungspolitik.

Graner, E. (1999). Forest policies and access to forests in Nepal: Winners and losers. *Anthropology and sociology of Nepal*. R. B. Chhetri and O. P. Gurung. Kathmandu, SASON: s. 212-224.

Grønmo, S. (1996). Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen. *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. H. Holter and R. Kalleberg. Oslo, Universitetsforlaget: s. 73-108.

Guthman, J. (1997). "Representing Crisis: The Theory of Himalayan Environmental Degradation and the Project of Development in Post-Rana Nepal." *Development and Change* **28**(1): s. 45-69.

Haraway, D. (1991). "Situated knowledges. The science question in feminism and the privilege of partial perspective" i. *Simians, cyborgs and women: reinvention of nature*. D. Haraway. London, Routledge.

Hardin, G. ((1968) 1977). The Tragedy of the Commons. *Managing the Commons*. G. Hardin and J. Baden. San Francisco, W. H. Freeman and Company: s. 16-30.

Holter, H. (1996). Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning i *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. H. Holter and R. Kalleberg. Oslo, Universitetsforlaget.

Ives, J. D. and B. Messerli (1989). *The Himalayan dilemma : reconciling development and conservation*. London, Routledge.

KMTNC (1997). Annapurna Conservation Area; Management Plan Kathmandu, King Mahendra Trust for Nature Conservation.

KMTNC (2003). Annual Report Kathmandu, King Mahendra Trust for Nature Conservation.

Knudsen, A. J. (1995). *Living with the commons : local institutions for natural resource management*. Bergen, Chr. Michelsen Institute.

Larsen, H. O. and P. D. Smith (2004). "Stakeholder Perspectives on Commercial Medicinal Plant Collection in Nepal." *Mountain Research and Development* **24**(2): s. 141-148.

Leach, M., R. Mearns, et al. (1999). "Environmental Entitlements: Dynamics and Institutions in Community-Based Natural Resource Management." *World Development* **27**(2): s. 225-247.

Mehta, L., M. Leach, et al. (1999). Exploring Understandings of Institutions and Uncertainty: New Directions in Natural Resource Management I. D. P. 372, Institute of Development Studies, University of Sussex. Brighton, UK.

Milton, S. J., W. R. J. Dean, et al. (1994). "A Conceptual Model of Arid Rangeland Degradation." *BioScience* **44**(2): s.70-76.

NationalPlanningCommission (2003). "Population monograph of Nepal " *Central Bureau of Statistics II*.

Ostrom, E. (1990). *Governing the commons : the evolution of institutions for collective action*. Cambridge, Cambridge University Press.

Ostrom, E. (2000). "Collective action and the evolution of social norms." *The Journal of Economic Perspectives* **14**(3): s. 137-158.

Ostrom, V. and E. Ostrom (1977). A Theory for Institutional Analysis of Common Pool Problems. *Managing the Commons*. G. Hardin and J. Baden. San Francisco, W. H. Freeman and Company.

Paudel, K. P. (2006). Institutions, Environmental Entitlements and Pastoral Management. *Department of Geography*, University of Bergen. **M. Phil Thesis**.

Paulgaard, G. (1997). Feltarbeid i egen kultur - innenfra, utenfra eller begge deler? *Metodisk feltarbeid: produksjon og tolkning av kvalitative data*. E. Fossåskaret, O. L. Fuglestad and T. H. Aase. Oslo, Universitetsforlaget.

Pedersen, J. (2002). Allmenninger: Bærekraftig ressursutnyttelse eller tragedie? *Samfunnsperspektiver på miljø og utvikling*. T. A. Benjaminsen and H. Svarstad. Oslo, Universitetsforlaget: s. 255-272.

Poteete, A. R. and E. Ostrom (2004). "Heterogeneity, Group Size and Collective Action: The Role of Institutions in Forest Management." *Development and Change* **35**(3): s. 435-461.

Roe, E. M. (1991). "Development Narratives, Or Making the Best of Blueprint Development." *World Development* **Vol. 19**(no. 4): pp. 287-300.

Roe, E. M. (1995). "Except-Africa: Postscript to a special Section on Development Narratives." *World Development* **Vol. 23**(no. 6): s. 1065-1069.

Rogers, C. (2004). *Secrets of Manang* Kathmandu, Mandala Publications.

Rogers, C. (2005). Feltsamtale. H. H. Erstad. Manang.

Rose, G. (1997). "Situation knowledges: positionality, reflexivity and other tactics." *Progress in Human Geography* **21**(3): s. 305-320.

Sen, A. (1982). *Poverty and Famines. An Essay on Entitlement and Deprivation* Oxford University Press.

Sevatdal, H. (1986). Common property in rural areas in Norway

Skålholt, A. (2006). *Tourism in the global periphery: A case study from Manang, Nepal Himalaya* Department of Geography, University of Bergen. **Master's Thesis**.

Steins, N. A. and V. M. Edwards (1999). "Collective action in common-pool resource management: The contribution of a social constructivist perspective to existing theory." *Society & Natural Resources* **12**: s. 539-557.

Steins, N. A., N. G. Röling, et al. (2000). Re-'designing' the principles: An interactive perspective to CPR theory *Paper for the 8th Conference of the International Association for the Study of Common Property*. Bloomington, Indiana, USA.

Stern, P. C., T. Dietz, et al. (2002). Knowledge and Questions After 15 Years of Research s. 445-489 i *The Drama of the commons*. E. e. a. Ostrom and N. R. C. C. o. t. H. D. o. G. Change. Washington, D.C., National Academy Press.

Stone, G. D. (2001). "Theory of the square chicken: advances in agricultural intensification theory." *Asia Pacific Viewpoint* **42**(2/3): s. 163-180.

Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode* 224 s. Bergen, Fagbokforlaget.

Thompson, M. and M. Warburton (1985). "Uncertainty on a Himalayan scale." *Mountain Research and Development* **5**: s. 115-135.

Turner, B. L. and S. B. Brush (1987). *Comparative farming systems XIV*, 428 s. New York, Guilford Press.

van Spengen, W. (1978). "The Nyishangba of Manang: Geographical Perspectives on the Rise of a Nepalese Trading Community." *A Journal of Himalayan Studies* **13**(3-4): s. 131-277.

Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur. En innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning* 214 s. Flekkefjord, SEEK.

Winchester, H. P. M. (2000). Qualitative research and its place in human geography. *Qualitative research methods in human geography*. I. Hay. Melbourne, Oxford University Press: s. 1-22.

WorldBank (1992). World Development Report 1992 *Development and the Environment*. Washington, D.C.

Ystanes, K. (1999). *Jordbruk og endring -ein studie av premissar for og ringverknader av teknologiske innovasjonar i Middle-Hills, Aust-Nepal*. . Institutt for Geografi, Universitetet i Bergen. **Cand. Polit.**

Aase, T. H. (1997). En status som passer for meg? *Metodisk feltarbeid: produksjon og tolkning av kvalitative data*. E. Fossåskaret, O. L. Fuglestad and T. H. Aase. Oslo, Universitetsforlaget: s. 49-69.

Aase, T. H. (1997). "Tolkning av kategorier" i *Metodisk feltarbeid: produksjon og tolkning av kvalitative data*. E. Fossåskaret, O. L. Fuglestad and T. H. Aase. Oslo, Universitetsforlaget.

Aase, T. H. and O. R. Vetaas (2006). "Risk Management by Communal Decision in Trans-Himalayan Farming: Manang Valley in Central Nepal." *Human Ecology* (Submitted; Published online 01. dec. 2006).

Himalayan MapHouse Pvt. Ltd., Kathmandu

www.un.org

(www.un.org/Depts/Cartographic/english)

(<http://www.un.org.np/maps/map.php>)

APPENDIX

Informantliste

- 1 Velstående hotelleier. Tilknyttet VDC. I 30-årene, gift.
- 2 Sønn av hotelleier. I 20-årene, enslig. Biologiskolert.
- 3 Hotelleiere A) Sønn; Kom til Manang-dalen for halvannet år siden. Vært tilknyttet forskningsteam med arbeid i dalen. B) Mor; i 40-årene. Faren drev hotell i Braga, hun returnerte for 10 år siden for å drive videre. C) Far. VDC-medlem (Khamba) i Braga.
- 4 Kvinne i 20-årene. Gått på skole i Kathmandu. Bor alene med moren. Har jobb knyttet til turistnæringen.
- 5 Lama. I slutten av 80-årene. Er fra Manang og har bodd i Prakin gomba 3900 moh i 35 år.
- 6 Formann i CAMC. Velstående hotelleier i Manang. 50-årene.
- 7 VDC-medlem. Velstående hotelleier i Manang. 40-årene.
- 8 VDC-medlem. Kom tilbake til landsbyen for åtte år siden. 30-årene.
- 9 Gutt i 20-årene. Bor med søsteren og niesen. Jobber delvis som guide.
- 10 Ektepar fra Dolpo. Bodd i Manang i over 15 år. Har tre stor barn, pluss en liten adoptivdatter. Jordbrukere.
- 11 Dame i førtiårene, med familie. Driver en lokal pub i Tenki.
- 12 Kvinne i Braga. 22 år, gift. Driver en lokal pub/tea house.
- 13 Enke, om lag 70 år. Jordbruker. En sønn jobber i ACAP.
- 14 Kvinne i 50-årene. Jordbruker.
- 15 Kvinne i 30-årene. Hotelleier. Gift, en datter på skole i Kathmandu, en hjemme.
- 16 Mann, 63 år. Har vært handelsmann i Asia og litt Europa. Selger nå smykker og småting til turister i Manang.
- 17 Kvinne i 20-årene. Driver hotell sammen med moren og broren i Gyaru.
- 18 A) og B) Hotelleier og svigersønn i Pisang.
- 19 Mann i 20-årene fra Solo. Bodd i Manang i ca fem år. Tanten og onkelen flyttet til Manang for over 20 år siden.
- 20 Kvinne i femtiårene. Hotelleier i Khangsar.
- 21 Mann i 20-årene. Trekking-guide med eget firma.

- 22 A) Sønn av ektepar med et mindre vertshus. 26 år. Gått på kostskole i utlandet. Driver vertshuset for foreldrene i deler av sesongen. B) Mor, fra India. Gift med respektert mann i Manang, tre barn. Tidligere medlem i *Mother Group*.
- 23 A) Mann i førtiårene. Kom tilbake til Braga for 9 år siden. Driver hotell. B) Lederen av CAMC i Braga. Mann i førtiårene.
- 24 Mann i 30-årene. Innvandrer fra Lahrke. Kom til Manang for 8-10 år siden.
- 25 Mann i 40-årene. Tidligere medlem av VDC. Høytstående, respektert innbygger. Familien eier et stort hotell i Manang.
- 26 Leder for ACAP-kontoret i Manang. Mann i 40-årene.
- 27 Jente i tenårene. Bor med familien i Tenki.
- 28 Kvinne i 30-årene. Driver et lite vertshus i Tenki.
- 29 Medarbeider ved ACAPs hovedkontor i Kathmandu.

Der alderen er oppgitt til ”10”-årene, har jeg i de fleste tilfeller anslått alderen, men noen ganger fått den oppgitt på en slik måte. Ellers har jeg fått alderen oppgitt.

Critical Enabling Conditions for Sustainability on the Commons

- 1) Resource system characteristics
 - i. Small size
 - ii. Well-defined boundaries
 - iii. Low levels of mobility
 - iv. Possibilities of storage of benefits from the resource
 - v. Predictability
- 2) Group characteristics
 - i. Small size
 - ii. Clearly defined boundaries
 - iii. Shared norms
 - iv. Past successful experiences – social capital
 - v. Appropriate leadership – young, familiar with changing external environment, connected to local traditional elite
 - vi. Interdependence among group members
 - vii. Heterogeneity of endowments, homogeneity of identities and interests
 - viii. Low levels of poverty
- 1 & 2) Relationship between resource system characteristics and group characteristics
 - i. Overlap between user group residential location and resource location
 - ii. High levels of dependence by group members on resource system
 - iii. Fairness in allocation of benefits from common resources
 - iv. Low levels of user demand
 - v. Gradual change in levels of demand
- 3) Institutional arrangements
 - i. Rules are simple and easy to understand
 - ii. Locally devised access and management rules
 - iii. Ease in enforcement of rules
 - iv. Graduated sanctions
 - v. Availability of low-cost adjudication
 - vi. Accountability of monitors and other officials to users
- 1 & 3) Relationship between resource system and institutional arrangements
 - i. Match restrictions on harvests to regeneration of resources
 - ii.

4) External environment

- i. Technology:
 - a. Low-cost exclusion technology
 - b. Time for adaptation to new technologies related to the commons
- ii. Low levels of articulation with external markets
- iii. Gradual change in articulation with external markets
- iv. State:
 - a. Central governments should not undermine local authority
 - b. Supportive external sanctioning institutions
 - c. Appropriate levels of external aid to compensate local users for conservation activities
 - d. Nested levels of appropriation, provision, enforcement, governance